

EUROPEAN REFORMS BULLETIN 2021 No 4

European Reforms Bulletin

2021

scientific peer-reviewed journal

No. 4

Founded and edited by Centre for European Reforms Studies, a.s.b.l. Grand Duchy of Luxembourg (Registre de commerce et des sociétés, Luxembourg, F 10.340, siège social: L-1541 Luxembourg, 36, boulevard de la Fraternité).

Tel.: +352661261668

email: bulletin@email.lu

http://cers.eu.pn/bulletin.html

Editorial board: Yeskov S. (D.Sc., Assoc. Prof., Luxembourg, editor-in-chief), Zaiets O. (PhD, Assoc. Prof., Luxembourg, deputy editor), Dymarskii Ia. (D.Sc., Prof., Russian Federation), Kaluzhnyi R. (D.Sc., Prof., Ukraine), Karchevskiy N. (D.Sc., Prof., Ukraine), Korystin O. (D.Sc., Prof., Ukraine), Kuznichenko S. (D.Sc., Prof., Ukraine), Kretova A. (PhD, Russian Federation), Nedodaieva N. (D.Sc., Prof., Israel), Rozovski B. (D.Sc., Prof., Ukraine), Zablodska I. (D.Sc., Prof., Ukraine), Zaiets H. (PhD, Ukraine), Kozachenko O. (D.Sc., Assoc. Prof., Ukraine).

European Reforms Bulletin is an international, multilingual (English, Ukrainian, Russian), scholarly, peer-reviewed journal, which aims to publish the highest quality research material, both practical and theoretical, and appeal to a wide audience. It is an official bulletin of the Centre for European Reforms Studies and is published 4 times a year (quarterly). It includes articles related to legal and economic issues of reforms in European Union and Europe-oriented countries, including efficiency and experience of these reforms, comparative studies on all disciplines of law, cross-disciplinary legal and economic studies, and also educational issues. It welcomes manuscripts from all over the world, in particular from countries which made European choice recently. It accepts articles from professional academics, researchers, experts, practitioners and PhD students.

Responsibility for the accuracy of bibliographic citations, quotations, data, facts, private names, enterprises, organizations, institutions and government bodies titles, geographical locations etc. lies entirely with authors. All the articles are published in author's edition. Authors must accept full responsibility for the factual accuracy of the data presented and should obtain any authorization necessary for publication. The editorial board and the Centre for European Reforms Studies do not always share the views and thoughts expressed in the articles.

The editorial board reserves the right to refuse any material for publication and advises that authors should retain copies of submitted manuscripts and correspondence as material cannot be returned. Final decision about acceptance or rejection rests with the editor-in-chief and editorial board. By submitting an article for publication author declares that the submitted work is original and not being considered elsewhere for publication and has not been published before.

Recommended for publication by the Centre for European Reforms Studies (protocol of the general meeting No. 12 28.12.2021)

Table of contents

Agapova K.V. Some Criminal Law Issues of Group Hooliganism Committed by Youth Groups	2
Baltaji P., Matvieieva L. Modernizing Higher Education: a Challenge of Time or an Objective Necessity	8
Chyzykhov O. Official of Local Government Bodies Official Authorized to Perform Notarial Actions as a Subject of Criminal Offense	12
Haran O.V. Some Issues of Transformation of Administrative Responsibility in the Field of Urban Planning in Modern Conditions	17
Kononenko Yu.S. Foreign experience of bringing to criminal responsibility for high treason	22
Kovalchuk A.S. On The Situation And Certain Issues Of Approximating The Legislation Of Ukraine On Payment Systems To The European Union Legislation	25
Muradian H. Institute of "Testing": the Experience of Some Foreign Countries	32
Pavlenko L.M. Retrospective Analysis of the Doctrine of Law on Criminal Liability for Illicit Trafficking in Weapons, Ammunition, Explosives in Ukraine	38
Pogrebna K.F. On Some Historical and Legal Aspects of the Study of the Content of Public Control in the Field of Execution of Punishments in Ukraine	45
Shynkar T.I. Information and Legal Mechanisms Restriction of Citizens' Rights to Information in the Interest of National Security	49
Zaiets O.M. Internet of Things During the Pre-trial Investigation of Criminal Offenses	53

SOME CRIMINAL LAW ISSUES OF GROUP HOOLIGANISM COMMITTED BY YOUTH GROUPS

Karina Agapova

graduate student of the Department of Criminal Law and Criminology,
Odessa State University of Internal Affairs, Odessa, Ukraine
e-mail: kfkpoduvs4a@ukr.net

Abstract. The article describes the group crime of youth groups. It was found that the activities of youth groups have a higher degree of public danger than other group forms of public (public) order, due to the high degree of mobility and organization of members of such associations, active resistance to law enforcement officers and permanent increase in membership. According to its qualitative characteristics and severity of consequences, this type of criminal activity significantly affects the state of law and order, which necessitates the development and implementation of adequate level of threats to preventive measures. It is proved that the main features that characterize the objective side of the criminal offense under Part 1 of Art. 296 of the Criminal Code of Ukraine is a gross violation of public order, accompanied by special audacity or extreme cynicism. All the constructive features of the objective side of hooliganism are so evaluative that at the level of law enforcement practice there are no established approaches to the application of this rule. This, in turn, is an additional factor of abuse, judicial and investigative discretion. It has been established that illegal actions of members of youth groups may initially manifest themselves in petty hooliganism, which later becomes more socially dangerous and turns into criminally punishable acts. The identity of the offender, as a rule, is focused on the violation of public order, prone to further commission of other criminal offenses.

Keywords: youth, groups, youth movement, criminal offense, hooliganism, public order.

Вступ. У період сучасного розвитку незалежної України найважливішим завданням є посилення протидії злочинності. Особливу увагу, як свідчить суспільна практика, держава приділяє запобіганню кримінальним правопорушенням серед пі, особливо тим, що пов'язані з застосуванням насильства, адже зростання рівня злочинності пов'язано, насамперед, із соціально-економічною кризою, що супроводжується деформацією фундаментальних морально-етичних цінностей.

Одним з різновидів злочинної діяльності, що швидко уживається та набирає обертів на теренах нашої країни, є діяльність неформальних радикально налаштованих молодіжних угруповань. З огляду на відсутність послідовних підходів державної політики із запобігання цьому явищу, виникає загроза його перетворення у суттєву проблему для нашого суспільства.

Однією з особливостей неформальних радикально налаштованих молодіжних угруповань є їхня властивість миттєво виникати й активізуватися і так само зникати. Мотиви вчинення кримінальних правопорушень найрізноманітніші: расова чи національна ненависть, ксенофобія, нетерпимість до осіб, які виражають інші погляди та ідеї, протистояння між членами протилежних за ідеологіями угруповань, непогодження з державною політикою, протидію владі або окремим її інституціям тощо. Свої мотиви учасники угруповань реалізують у вигляді групових порушень публічного порядку, масових заворушень, закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної приналежності або ставлення до релігії, заподіяння тілесних ушкоджень чи майнової шкоди, хуліганства, погроз вбивством тощо [1, с. 4].

Проблеми забезпечення кримінально-правової протидії, в тому числі і проявам групового хуліганства, досліджувалися у працях таких науковців, як О. А. Галемін, І. М. Даньшин, О. А. Івахненко, В. О. Калашнік, О. О. Кваша, М. Й. Коржанський, Н. Ф. Кузнецова, В. В. Кузнецов, В. А. Ломако, А. А. Музика, В. В. Налуцишин, В. О. Навроцький, Р. П. Олійничук, Г. І. Піщенко, Ю. М. Ткачевський, А. П. Тузов, Є. В. Фесенко, М. І. Хавронюк, С. С. Яценко та інші. Однак кримінально-правова протидія груповому хуліганству, що вчиняється молодіжними угрупованнями не була предметом окремого наукового дослідження. Особливо важливого значення дослідження проблемних питань кримінально-правової протидії проявам хуліганських дій набуває у зв'язку з реформуванням кримінального законодавства, введення в Кримінальний кодекс (КК) України поняття «кримінальне правопорушення», поділ таких правопорушень на проступки та злочини, що прямо застосовано до положень ст. 296 КК України.

Постановка завдання. Вищевикладене вказує на актуальність дослідження, метою якого є надання кримінально-правової характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються молодіжними угрупованнями.

Результати дослідження. Початок ХХІ століття позначився сплеском активності молодіжних рухів. Соціально-економічні й політичні перетворення в країні, процеси інтеграції в глобалізоване світове співтовариство призвели до зламу колишніх моральних цінностей, норм і традицій. Перманентні суспільні трансформації при недостатній увазі уповноважених органів державної влади до питань організації дозвілля дітей та молоді, їх зайнятості та відпочинку призвели до посилення радикальних течій, існування яких зовні почало виявлятися в протиправній діяльності неформальних об'єднань.

Слід зазначити, що протидія груповим кримінальним правопорушенням, що вчиняються молодіжними угрупованнями, значною мірою залежить від ступеня досконалості такого інституту кримінального права, як співучасть у кримінальному правопорушенні, врахування у ньому всіх можливих видів і виявів спільного вчинення кримінального правопорушення. Відповідно кримінологічний аналіз ознак групової злочинності, який має бути підґрунтям для створення ефективної системи запобігання груповим кримінальним правопорушенням, є неможливим без вивчення інституту співучасті у кримінальному правопорушенні, який встановлює підстави і принципи відповідальності за групові кримінальні правопорушення. Для цього, як слушно зауважує О. В. Головкін, важливим є розв'язання проблеми співвідношення понять «злочинна група» і «співучасть у злочині» [2].

Відповідно до ст. 26 КК України співучастю у кримінальному правопорушенні є умисна спільна участь кількох суб'єктів в учиненні умисного кримінального правопорушення [3]. Інакше кажучи, співучасть – це об'єднання, коли кілька суб'єктів кримінального правопорушення вчиняють його спільно й умисно. Проте досі категорія «груповий спосіб вчинення кримінального правопорушення» доволі часто розглядається науковцями, а тому потребує аналізу та відповідних висновків. Прибічники такої категорії у кримінальному праві розрізняють групу як форму співучасті й групу як спосіб учинення кримінального правопорушення, ознаку об'єктивної сторони. Виділення групового способу вчинення вважають необхідним для випадків і явищ, які не мають відношення до співучасті: 1) необережного співзаподіяння, коли об'єднаними зусиллями кількох осіб із необережності спричиняється єдиний результат; 2) спільного вчинення злочину суб'єктом злочину і особами, які не мають ознак суб'єкта злочину (зокрема, неосудними) [1].

У науці кримінального права можна знайти й таку позицію вчених: формальні соціальні групи існують не лише у сфері офіційних (підконтрольних державі) відносин, а й у протилежній сфері злочинних чи асоціальних відносин [4; 5].

Вивчення доктрини кримінального права дозволяє виділити два підходи до співвідношення понять «групове кримінальне правопорушення» і «співучасть у кримінальному правопорушенні». При цьому сутність першого підходу полягає у тому, що груповий злочин розглядається виключно як співвиконавство. Водночас, як видається, некоректним є виведення групи осіб і, відповідно, групового кримінального правопорушення за межі інституту співучасті [6, с. 489–490].

Одним із відомих дослідників розуміння змісту кваліфікуючої ознаки складу злочину «за попередньою змовою групою осіб» у межах співвиконавства є Р. Р. Галіакбаров. Він вважав, що груповим є лише такий злочин, де кожний учасник умисно, узгоджено з іншими, спільно, у повному обсязі або частково вчинює виконання єдиного для всіх учасників злочину [7, с. 6]. На його думку, груповий злочин має необхідну суму постійних, загальних для всіх виявів, об'єктивних та суб'єктивних ознак. Будучи специфічним вираженням необхідних ознак співучасті, вони мають істотні особливості. Відсутність будь-якої з постійних ознак завжди свідчить про неможливість віднесення вчиненого діяння до групи [7, с. 3].

Серед постійних об'єктивних ознак групового злочину Р. Р. Галіакбаров називає:

- множинність учасників (два і більше);
- безпосередність участі кожного з них у виконанні діяння, що охоплюється ознаками об'єктивної сторони одного і того ж складу злочину;
- посягання об'єднаними зусиллями співучасників [7, с. 13].

Важливу роль для кримінально-правової характеристики групового кримінального правопорушення відіграє ознака безпосередності, яка означає, що кожен із співучасників у повному обсязі або частково, своїми зусиллями – хоч би частково – виконує суспільно небезпечні діяння (бездіє), які входять до об'єктивної сторони. На відміну від учинення одним виконавцем, у груповому кримінальному правопорушенні безпосередню участь у вчиненні виконавських дій беруть кілька осіб, які об'єднують свої зусилля для вчинення одного діяння, що мають ознаки об'єктивної сторони одного, загального для всіх співучасників кримінального правопорушення. З цього випливає, що групове кримінальне правопорушення завжди вчинюється спільними зусиллями кількох належних суб'єктів відповідальності, які спричиняють шкоду охоронюваному кримінальним правом суспільним відносинам. За обсягом виконавські дії співучасників можуть істотно різнитися. Одні з них можуть вчинити суспільно небезпечне діяння, що повною мірою містить усі ознаки складу злочину, інші – діяння, що містить вказані ознаки частково [8, с. 170].

В. В. Налуцишин зазначає, що хуліганство, вчинене групою осіб, буде мати місце за наявності таких ознак: в хуліганстві приймають участь два або більше виконавці, які є суб'єктами цього злочину; кожен з

виконавців самостійно виконує об'єктивну сторону хуліганства повністю або частково; незалежно від моменту виконання дій, що утворюють об'єктивну сторону злочину; хуліганські дії вчинюються шляхом непередбачуваного об'єднання зусиль учасників, які діють під впливом ситуації (обставин справи) [9, с. 56]. Таким чином, співучасник групового хуліганства може виконувати і частину об'єктивної сторони складу злочину, що вказує на те, що зміст суспільно небезпечних дій у диспозиції ч. 1 ст. 296 КК є визначальним у певних випадках для констатації вчинення групового хуліганства.

Л. О. Кузнецова за результатами дослідження пропонує визначати хуліганство як вчинення публічних дій шляхом застосування насильства, що не є небезпечним для життя або здоров'я або знищення чи пошкодження чужого майна, що призвели до порушення громадського спокою, – карається штрафом від ста до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або громадськими роботами на строк від шістдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років [10, с. 18]. Ми не можемо погодитися з такими пропозиціями, оскільки не враховуються ознаки поняття «винятковий цинізм».

На нашу думку, обґрунтованим є надання визначення в кримінальному законі вміщених у диспозицію ч. 1 ст. 296 КК понять «особлива зухвалість» та «винятковий цинізм», що усуне формальні підстави вести мову про відсутність визначення таких понять в законі. Тому терміни «особлива зухвалість» та «винятковий цинізм», використані законодавцем як ознаки кримінального правопорушення «хуліганство», повинні знайти легальне визначення у термінологічному розділі КК. Адже такі терміни в інших законодавчих актах, ніж КК, не вживаються, їх визначення у вигляді відкритих переліків містить судова практика, що не в повній мірі відповідає принципу правової визначеності закону. Водночас їх закріплення надасть можливість забезпечити формальну визначеність використаного законодавцем тексту диспозиції ст. 296 КК, що сприятиме чіткості розмежування ознак дрібного хуліганства як адміністративного правопорушення та хуліганства як складу кримінального правопорушення (проступку та злочину).

Враховуючи наведене, хуліганство, визначення якого міститься в диспозиції ст. 296 КК України, є кримінальним правопорушенням з формально-матеріальним складом. Суспільно небезпечне діяння можливе виключно у формі дії. Разом з цим конститутивні ознаки цього складу злочину, які мають оцінний характер та не визначені напряду в кримінальному законі, розкриваються стабільною судовою практикою через відкриті переліки, приклади. Останні включають суспільно небезпечні наслідки, такі як насильство із завданням потерпілій особі побоїв або заподіянням тілесних ушкоджень, знущанням над нею, знищенням чи пошкодженням майна, зривом масового заходу, тимчасовим припиненням нормальної діяльності установи, підприємства чи організації, руху громадського транспорту як проявів особливої зухвалості, та, наприклад, знущання над хворим, дитиною, особою похилого віку або такою, яка перебувала у безпорадному стані як прояви виняткового цинізму [11, с. 274].

Як зазначають М. І. Хавронюк та О. О. Дудоров, серед вчених загальноновизнано, що порушення громадського порядку слід визнавати грубим тоді, коли хуліганство зачіпає важливі інтереси чи інтереси багатьох осіб, порушує спокійну життєдіяльність громадян, а відновлення порядку вимагає значних зусиль; явна неповага до суспільства як мотив цього злочину передбачає прагнення показати свою зневагу до існуючих правил і норм поведінки в суспільстві, самоутвердитися внаслідок приниження інших осіб, протиставити себе іншим громадянам, суспільству, державі [12, с. 709]. За твердженням В. В. Кузнецова, грубість порушення громадського порядку визначається з урахуванням місця вчинення хуліганських дій, їх тривалості, кількості та характеристики потерпілих, ступеня порушення їхніх прав і законних інтересів тощо. Таким чином, грубе порушення громадського порядку має місце тоді, коли: останньому заподіюється істотна шкода і хуліганство пов'язане з посяганням на інші суспільні відносини, задля збереження яких підтримується громадський порядок; не зачіпає важливі інтереси чи інтереси багатьох осіб; відновлення порядку вимагає значних, тривалих зусиль [13, с. 61].

Як бачимо, ознака «грубе порушення громадського порядку» є оціночною, такою, що включає набір різних схожих за своєю природою характеристик аморальної поведінки. За справедливим твердженням О. О. Дудорова та М. І. Хавронюка, неясно, чим звичайне порушення громадського порядку відрізняється від грубого. Вказівки лише на те, що порушення за своїм характером повинно бути грубим, явно недостатньо для криміналізації цих діянь [12, с. 706-707].

Не вносить ясності й роз'яснення вищих судових інстанцій України. Так, в ухвалі колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 4 березня 2010 р. № 5-646км10 було зазначено: «З об'єктивної сторони, хуліганство є суспільно небезпечною дією, що грубо порушує громадський порядок. Такими закон визнає лише ті дії, які спричинили істотну шкоду особистим інтересам і відзначились особливою зухвалістю або винятковим цинізмом» [14, с. 355].

Початок грубого порушення громадського порядку може бути різний: наприклад, особа може завчасно передбачити, що перебуватиме у громадському місці під час проведення якихось заходів, й у зв'язку із цим готується, налаштовує себе на вчинення у той час відповідних протиправних дій, або ж

рішення вчинити такі дії може виникнути спонтанно, раптово, ситуативно. Однак для кваліфікації хуліганства момент виникнення бажання його вчинити не є визначальним, оскільки не є конструктивною ознакою (складовою) цього посягання. Цей стан не виключає й того, що особа, яка не планувала або завчасно не готувалася і не мала наміру вчинити хуліганство, водночас може скоїти це діяння згодом за будь-яких обставин [15].

Через «особливу зухвалість» та «винятковий цинізм» суттєво підвищуються характер суспільної небезпечності діяння шляхом умисного використання винуватим сил, факторів, які полегшують вчинення злочинного діяння [16, с. 12]. Таким чином особлива зухвалість та винятковий цинізм є обов'язковими ознаками грубого порушення громадського порядку при хуліганстві. Вони характеризують спосіб вчинення кримінального правопорушення.

О. О. Кваша зазначає, що між співучасниками завжди має місце згода на вчинення конкретного злочину, яка знаходить вираження в спільності дій співучасників, що проявляється в поінформованості. Підґрунтям цього положення є філософська теорія спільної діяльності, яка виходить із того, що одним із чотирьох її основних видів є спілкування як передача інформації. Розуміння спілкування як необхідного засобу забезпечення ефективності діяльності співучасників обумовило висновок, що проста пропозиція вчинити злочин не є підбурюванням, а являє собою вияв ініціативи. Для того, щоби дві особи діяли узгоджено, спільно, навіть на мінімальному рівні, необхідно, щоб хтось першим висловив до цього бажання, передав інформацію. Обмін інформацією детермінує взаємний психологічний зв'язок між двома спільно діючими особами [17, с. 372].

Якщо співучасники домовилися про вчинення злочину, визначеного родовими (видовими) ознаками його складу, то у вину їм ставиться фактично вчинений виконавцем злочин за умови, що вони усвідомлювали можливість його скоєння. Наведені пропозиції кваліфікації, відповідають приписам ч. 3 ст. 29 КК, відповідно до якої обставини, що обтяжують відповідальність, і передбачені в статтях Особливої частини КК як ознаки злочину, що впливають на кваліфікацію діяння виконавця, ставляться у вину лише співучаснику, який усвідомлював їх наявність [18, с. 85]. З цих підстав, якщо підбурювач схилив виконавця до вчинення злочину, викликавши у нього мотиви та (або) мету, які є обов'язковими чи кваліфікуючими ознаками складу злочину, і, крім того, сам підбурювач керувався таким мотивом і переслідував зазначену мету, він підлягає відповідальності за підбурювання до злочину, що характеризується такими мотивами й метою. Якщо ж підбурювач схилив виконавця до вчинення так званого простого складу злочину (без кваліфікуючих ознак), а останній, у свою чергу, керувався мотивами (цілями), що впливають на кваліфікацію, то лише усвідомлення цих ознак дає підстави поставити вчинене виконавцем у вину підбурювачу.

Зазначені ознаки об'єктивної сторони хуліганства є настільки «розмитими», що навіть вищі судові органи не можуть встановити чітких критеріїв не те що кваліфікації хуліганства, але й навіть його відмежування від інших суміжних складів кримінальних правопорушень. Так Верховний Суд зазначає, що «при відмежуванні хуліганства від, зокрема, посягань проти життя і здоров'я людини судам необхідно враховувати, що суспільно небезпечне діяння не може бути кваліфіковано як хуліганство за наявності у сукупності таких обставин справи (провадження): 1) засуджені і потерпілі між собою були знайомі; 2) до злочинного посягання перебували в особистих неприязних стосунках; 3) поштовхом до заподіяння тілесних ушкоджень стала поведінка самих потерпілих; 4) зі змісту протиправних дій кожного із засуджених простежується бажання завдати шкоди власне здоров'ю потерпілих через особисту неприязнь до них» [15].

Слід відмітити, що окремі вчені до об'єктивної сторони складу хуліганства відносять відверто суб'єктивні ознаки. Так, В. Т. Дзюба зазначає, що явна неповага до суспільства – це навмисні активні дії винуватої особи, змістом яких є особлива зухвалість або винятковий цинізм ситуативного характеру як прояв аморального, цинічного, зверхнього ставлення до прав, свобод та законних інтересів невизначеного кола людей, інтересів юридичних осіб, суспільства або держави, що порушують спокій життєдіяльності як одного, так і багатьох громадян» [19, с. 1001].

Як стверджує О. Івахненко, «слід мати на увазі, що коло хуліганських діянь не вичерпується тими діями, які підпадають під ознаки ст. 296 КК України, й охоплює також інші діяння, що грубо порушують громадський порядок і виражають явну неповагу до суспільства, та (або) вчинені з хуліганських мотивів, тобто на ґрунті неповаги до суспільства, нехтування загальнонародськими правилами співжиття і нормами моралі, а так само без будь-якої причини чи з використанням малозначного приводу» [9, с. 155-158]. Таке твердження ще раз підтверджує широту ознак хуліганства, неможливість їхнього змістовного звуження до конкретного складу злочину у чистому вигляді.

Висновки. Питання співучасті у вчиненні хуліганства у науці кримінального права недостатньо досліджено. Разом з цим, аналіз ч. 2-4 ст. 296 КК показав, що внесення до ч. 2 ст. 296 КК кваліфікуючої ознаки хуліганства, вчиненого у співучасті у виді групи осіб, як форми співучасті, що не має ознак організованості та є груповим видом спільного вчинення протиправних дій призводить до того, що

правозастосувачі не приділяють уваги кримінально-правовій оцінці вчиненого двома або більше особами при вчиненні хуліганських дій.

Основними ознаками, які характеризують об'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК України є грубе порушення громадського порядку, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом. Усі конструктивні ознаки об'єктивної сторони хуліганства є настільки оціночними, що на рівні правозастосовної практики не розроблено усталених підходів до застосування зазначеної норми. Це своєю чергою, є додатковим фактором зловживання, судової та слідчої дискреції.

References:

1. Berezniak V.S. (2008) *Metodychni rekomendatsii shchodo osoblyvosti vyavleniia, dokumentuvannia, profilaktyky protypravnoi diialnosti neformalnykh radykalno nalashtovanykh molodizhnykh uhrupovan* [Methodical recommendations on the features of detection, documentation, prevention of illegal activities of informal radical youth groups]. Dnipropetrovsk : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, 2008. 132 p. (In Ukrainian)
2. Holovkin O.V. (2005) *Hrupova zlochynnist ta yii poperedzhennia : avtoref. dys...kand. yuryd. nauk : 12.00.08 «Kryminalne pravo, kryminolohiia ta kryminalno-vykonavche pravo»* [Group crime and its prevention: author's ref. Ph.D. jurid. Sciences: 12.00.08 "Criminal law, criminology and criminal-executive law"]. K. : In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2005. 19 p. (In Ukrainian)
3. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon vid 5 kvit. 2001 r* [Criminal Code of Ukraine: Law of April 5. 2001]. Verkhovna Rada Ukrainy [The Verkhovna Rada of Ukraine]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (In Ukrainian)
4. Ivakhnenko O.A. (2016) *Kryminalna vidpovidalnist za khulihanski diiannia: khulihanski zlochyny ta sklady zlochyniv: monohrafiia* [Criminal liability for hooliganism: hooligan crimes and crimes: monograph]. Kharkiv: Pravo, 2016. 184 p. (In Ukrainian)
5. Halemin O.A. (2017) *Kryminalna vidpovidalnist za khulihanstvo, poviazane z oporom predstavnykovi vlady abo predstavnykovi hromadskosti, yakyi vykonuie oboviazky z okhorony hromadskoho poriadku, chy inshym hromadianam, yaki prypyniali khulihanski dii: dys. ... kand. yuryd. nauk* [Criminal liability for hooliganism related to resistance to a representative of the government or a representative of the public who performs duties to protect public order, or other citizens who have stopped hooliganism: dis. ... Cand. jurid. Science]. Dnipro, 2017. 206 p. (In Ukrainian)
6. Holovkin B.M. (2005) *Sotsialno-psykhologichni aspekty hrupovoi zlochyynnoi povedinky* [Socio-psychological aspects of group criminal behavior]. *Derzhava i pravo* [State and law]. 2005. Vyp. 27. P. 484–491. (In Ukrainian)
7. Halyakbarov R.R. (1980) *Kvalyfykatsiia hrupovykh prestuplenyi* [Qualification of group crimes]. M. : Yuryd. lyt., 1980. 80 p. (In Russian)
8. Bila Yu.V. (2009) *Problemni pytannia kvalifikatsii zlochyniv, vchynenykh hrupoiu osib za poperednoiuzmovoiu osib* [Problematic issues of qualification of crimes committed by a group of persons by prior conspiracy of persons]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzh. un-tu vnutr. sprav* [Scientific Bulletin of the Dnepropetrovsk state. un-tu vnutr. affairs]. 2009. № 4. P. 167–175. (In Ukrainian)
9. Nalutsyshyn V.V. *Kryminalno-pravova kharakterystyka kvalifikuiuchykh (osoblyvo kvalifikuiuchykh) oznak khulihanstva (ch. 2, 3, 4 st. 296 KK Ukrainy)* [Criminal-legal characteristics of qualifying (especially qualifying) signs of hooliganism (parts 2, 3, 4 of Article 296 of the Criminal Code of Ukraine)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia PRAVO* [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. RIGHT series]. Vyp. 23. Ch. I. T. 3. P. 50–57. (In Ukrainian)
10. Kuznetsova L.O. (2009) *Vyznachennia oznak obiektyvnoi storony khulihanstva za kryminalnym zakonodavstvom okremykh zarubizhnykh krain. Universytetski naukovy zapysky* [Determining the characteristics of the objective side of hooliganism under the criminal law of some foreign countries]. *Chasopys Khmelnytskoho universytetu upravlinnia ta prava* [University scientific notes. Journal of Khmelnytsky University of Management and Law]. 2009. № 1. P. 292–295 (In Ukrainian)
11. Ponomarenko V.V. (2019) *Okremi problemni pytannia kryminalno-pravovoi kvalifikatsii za hrupove khulihanstvo* [Some problematic issues of criminal qualification for group hooliganism.]. *Pytannia borotby zi zlochynnistiu : zb. nauk. pr* [Issues of combating crime: Coll. Science]. Kharkiv : Pravo. 2019. Vypusk 38. P. 259–275 (In Ukrainian)
12. Dudorov O. O., Khavroniuk M. I. (2014) *Kryminalne pravo : navch. posib.* [Criminal law: textbook. way.]. Kyiv : Vaite, 2014. 944 p. (In Ukrainian)
13. Kuznetsov V.V., Babanina V. V., Kuznetsova L. O. (2013) *Kryminalna vidpovidalnist za khulihanstvo: natsionalnyi ta zarubizhnyi dosvid : monohrafiia* [Criminal liability for hooliganism: national and foreign experience: a monograph]. Kyiv: TOV NVP «Interservis», 2013. 268 p. (In Ukrainian)

14. Borysov V.I. (2020) *Lektsiia za temoiu: «kryminalna vidpovidalnist za khulihanstvo (stattia 296 KK Ukrainy)»* [Lecture on the topic: "criminal liability for hooliganism (Article 296 of the Criminal Code of Ukraine)"]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy* [Bulletin of the Association of Criminal Law of Ukraine]. 2020. № 1(13). P. 351-371. (In Ukrainian)
15. *Informatsiinyi lyst Vyschchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozghliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav vid 30 sichnia 2013 r. № 223-192/0/4-13 «Pro praktyku zastosuvannia sudamy pry rozghliadi sprav okremykh norm materialnoho prava shchodo kvalifikatsii khulihanstva»* [Information letter of the High Specialized Court of Ukraine for Civil and Criminal Cases of January 30, 2013 № 223-192 / 0 / 4-13 "On the practice of application by courts in certain cases of substantive law on the qualification of hooliganism"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0192740-13#Text> (In Ukrainian)
16. Haukhan L.D. (1974) *Nasylye kak sredstvo soversheniya prestupleniya* [Violence as a means of committing a crime]. M. : Yuryd. lyt., 1974. 167 p. (In Russian)
17. Kvasha O.O. (2013) *Spivuchast u zlochyni: sutnist, struktura ta vidpovidalnist: dys. ... doktora yurydych. nauk* [Complicity in crime: essence, structure and responsibility: dis. ... Doctor of Laws. Science]. Kyiv, 2013. 467 p. (In Ukrainian)
18. Vozniuk A.A. (2015) *Kryminalno-pravovi oznaky orhanizovanykh hrup i zlochynnykh orhanizatsii : monohrafiia* [Criminal and legal features of organized groups and criminal organizations: a monograph]. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav, 2015. 192 p. (In Ukrainian)
19. Andrushka P. P., Honcharenko V. H., Fesenko Ye. V. (2008) *Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (2-he vyd., pererobl. i dopov.)* [Scientific and practical commentary to the Criminal Code of Ukraine (2nd ed., Revised and supplemented)]. K. : Dakor, 2008. 1428 p. (In Ukrainian)

Некоторые уголовно-правовые вопросы группового хулиганства, совершаемого молодежными группировками

Агапова Карина Викторовна, e-mail: kafkpoduvs4a@ukr.net

аспирант кафедры уголовного права и криминологии Одесского государственного университета внутренних дел, г. Одесса, Украина

Аннотация. В статье дана характеристика групповой преступности молодежных группировок. Выяснено, что деятельность молодежных группировок имеет большую степень общественной опасности по сравнению с другими групповыми формами нарушения общественного (публичного) порядка из-за высокой степени мобильности и организованности участников таких объединений, активное сопротивление работникам правоохранительных органов и перманентное увеличение количества участников. По своим качественным характеристикам и тяжести последствий эта разновидность криминальной активности оказывает существенное влияние на состояние правопорядка, что вызывает необходимость разработки и внедрения адекватных уровню угроз мер предосторожности. Доказано, что основными признаками, характеризующими объективную сторону уголовного преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 296 Уголовного кодекса Украины является грубое нарушение общественного порядка, сопровождающееся особой дерзостью или исключительным цинизмом. Все конструктивные признаки объективной стороны хулиганства настолько оценочны, что на уровне правоприменительной практики не разработаны устоявшиеся подходы к применению указанной нормы. Это в свою очередь является дополнительным фактором злоупотребления, судебной и следственной дискреции. Установлено, что противоправные действия участников молодежных группировок могут сначала проявляться в мелком хулиганстве, которое впоследствии приобретает большую общественную опасность и перерастает в уголовно наказуемые действия. Лицо преступника, как правило, ориентировано на нарушение общественного порядка, склонно в дальнейшем к совершению и других уголовных правонарушений.

Ключевые слова: молодежь, группировка, молодежное движение, уголовное правонарушение, хулиганство, общественный порядок.

MODERNIZING HIGHER EDUCATION: A CHALLENGE OF TIME OR AN OBJECTIVE NECESSITY

Polina Baltaji

Educational and Scientific Institute of Law and Cybersecurity,
Odessa State University of Internal Affairs,
ORCID : 0000-0003-2346-4230

Liliia Matvieieva

Department of Theory and Philosophy of Law,
Odessa State University of Internal Affairs
ORCID : 0000-0002-8402-5584
e-mail: liliya.matveeva@i.ua

Abstract: The education continues to have a distinctive function. It is an indicator of the intelligence level of the society. Today the conditions of the national education system are characterized by a crisis, reforms, transformation of new forms and methods of teaching. The modernization of the new educational system requires new approach.

Keywords: education, education process, education activity, educational service, modernization of the educational system.

Постановка проблеми. Наприкінці XX століття суспільство стикнулось з проблемою визначення нової ролі освіти, яка відповідала б сучасним соціально-економічним умовам. Науковий пошук визначали тенденції постіндустріального розвитку суспільного життя. Особлива роль традиційно відводилась вищій освіті, як показнику рівня інтелектуалізації суспільства, його здатності засвоювати й застосовувати нові знання.

Важко переоцінити значення вищої освіти для повноцінного функціонування та розвитку суспільства. Завдяки належному рівню розвитку системи вищої освіти закладаються основи соціально-економічного та соціокультурного благополуччя країни. Сьогодні стан національної вищої освіти відзначається складністю та суперечливістю, оскільки перебуває в об'єктивних умовах трансформації світу, свідомості та всіх соціальних інституцій, що вимагає перегляду освітньої політики, форм та методів освіти та подолання суспільних шаблонів у сфері вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми вищої освіти присвятили роботи такі вітчизняні та зарубіжні дослідники: А. Андрущенко, В. Базилевич, Н. Бондарчук, Д. Бондар, В. Бурега, Г. де Віт, В. Галах, М. Головатий, Дж. Гудзік, М. Згуровський, О. Козієвська, А. Колот, О. Котляров, В. Кремень, М. Курко, С. Майборода, А. Мазак, Дж. Найт, Н. Нижник, В. Огаренко, О. Поступна, Л. Пшенична, Л. Рамблі, В. Сиченко, І. Сікорська, В. Тертичка, А. Чирва, Р. Шаповал, С. Шкарлет, В. Яблонський та ін.

Метою статті є дослідження процесу модернізації вищої освіти як інституту ефективної професійної та особистісної соціалізації в сучасних умовах розвитку українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Вища освіта, як стратегічний ресурс соціально-економічного та культурно-духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту громадян, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу держави, створення умов для самореалізації кожної особистості, належить до найважливіших напрямків державної політики.

Згідно з концепцією Міжнародної стандартної класифікації освіти (ЮНЕСКО, ООН) освіта – це процеси, якими суспільство цілеспрямовано передає накопичені інформацію, знання, розуміння, погляди, цінності, уміння, компетентності та вчинки від покоління до покоління. Вони включають комунікацію з метою навчання, що передбачає передавання інформації повідомлень, ідей, знань, принципів тощо [3].

Закон України «Про освіту» надає визначення ключових понять освітньої сфери:

освітній процес – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей;

освітня діяльність – діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті;

освітня послуга – комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання [2].

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. визначила, що найважливішим для держави є виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави [3]. Водночас, сучасна система освіти стикнулася з викликами часу і сьогодні освіта це – різні рівні, відповідно

різна мотивація, різні форми і методи навчання, інструменти організації та управління. Зміст освіти, її обсяг визначає запит економіки, бізнесу, конкуренція. Першочерговим стає питання адаптації задач, принципів та методів освіти.

Законом України «Про вищу освіту» характеризує вищу освіту як сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [1]. Час вимагає внутрішніх реформ вищої освіти – оновлення, переформатування, перезавантаження і видалення неактуального. Вимоги часу і запит, який йде від замовника послуги, визначають стратегію змін.

Цікавими є результати соціологічного дослідження настроїв населення щодо сучасного стану освіти в Україні, яке проведене у лютому-березні 2021 року Українським інститутом майбутнього разом з «Нью Імідж Маркетинг Груп». За результатами названого дослідження вища освіта в розумінні українців це перш за все знайомства і зв'язки на майбутнє (61%). 49% респондентів вважають, що у суспільстві склався певний стереотип щодо того, що освіта є запорукою успіху. Стільки ж (49%) зазначають, що університет дає змогу спробувати заснувати бізнес з мінімальним ризиком. Кожен 5-ий респондент, за результатами соціологічного дослідження, націлений на навчання тільки за кордоном. Лише 30% цілком впевнені у тому, що вчитися треба в Україні. І ще третина вважають, що вибираючи між поганим іноземним вишем і хорошим українським, треба обирати хороший український. Робиться висновок про те, що:

по-перше, вищий навчальний заклад – це соціальна мережа, а не наука, знання чи практичні навички у вибраному фаху;

по-друге, вища освіта для сучасних студентів є не джерелом знань, а джерелом зв'язків та легких стартапів [9].

У наукових дискусіях останніх років, вища освіта презентується як багатовимірне поняття: як чинник соціально-економічного розвитку; як підґрунтя забезпечення національної безпеки; як фактор становлення громадянського суспільства. В сучасному суспільному контексті вища освіта розуміється як сукупність систематизованих знань, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти. Водночас першочергова метою сучасної освіти є формування компетентностей і практичних навичок, отримання прогнозованих результатів. Освіта – це не лише спосіб отримання знань, це джерело зростання та розвитку потенціалу. Під знаннями тут варто розуміти не лише інформацію. Знання – це результат спільної діяльності.

На зміну традиційної моделі освіти: замкненої, статичної, консервативної, з відсутністю мобільності, прийшла інша модель – нова парадигма, пов'язана з модернізацією освіти та глобальними тенденціями до змін.

Модернізація вищої освіти є складним, цілісним процесом соціокультурної діяльності, що полягає в досягненні керованої, позитивної, якісної зміни соціальної системи. Зміст модернізації не зводиться лише до інновацій, нововведенню, модернізація освіти - це системна, якісна зміна, що включає інноваційні процеси, нові технології і методи, нові завдання, максимальний розвиток внутрішнього потенціалу освіти. Модернізація – процес особливої, багатопланової трансформації всіх елементів професійно спеціалізованої діяльності, на принципово нових засадах [10, с. 29].

А. Бойко вважає, що модернізація освіти зумовлена низкою історичних викликів XXI століття, серед яких: забезпечення високої функціональності людини в умовах стрімких змін (ідей, знань і технологій); потреба творчого засвоєння лавиноподібного розвитку знань, високих технологій; потреба забезпечення оптимального балансу між локальним і глобальним, бути не тільки громадянином власної країни, а й громадянином світу; необхідність сформулювати розуміння людини як найвищої цінності, забезпечення високого демократизму суспільства; готовність до існування в глобалізованому, інформаційному суспільстві, інформаційної насиченості життєвого середовища; утвердження культури толерантності. [5, с. 20].

Загальна ідеологія модернізації освіти, на думку В. Андрущенка, має бути спрямована на підвищення її ефективності і конкурентоздатності, її сутність полягає в «...збереженні минулого, його очищенні від деформацій і осучасненні у відповідності зі світовим досвідом» [4, с. 372]. Протягом десятиліть орієнтиром модернізації визначається «методологічне положення, згідно з яким для сучасного суспільства буде характерний тип людини, в особистості якої сформоване активне позитивне ставлення: до планети Земля, до своєї країни, до людства, до іншої людини і до самої себе, до праці, до власності, до сім'ї, до надбань матеріальної та духовної культури» [7, с. 36]. Дана теза зберігає свою актуальність і сьогодні.

Орієнтація на результат – основне гасло модернізації. Пошук відповіді на питання: що є кінцевою метою перетворень? Сучасні цілі модернізації можуть бути сформульовані як:

- адаптація нових універсальних форм і методів навчання;
- розвиток та вдосконалення здібностей здобувачів до самоорганізації;
- побудова навчального процесу на засадах партнерства та співпраці: здобувач – наставник;
- робота з правовою культурою та соціальною свідомістю молоді;

- формування толерантного суспільства, терпимого до іншої думки, здатного вести діалог, шукати і знаходити змістовні компроміси.

Змістовним ядром модернізації є нововведення, або інновація. Нововведення в модернізації здійснюються за допомогою інноваційної діяльності, що є формою суспільного розвитку і є невід'ємним елементом соціального регулювання. Розрізняють соціально-економічні, організаційно-управлінські, техніко-технологічні інновації. Інноваційна діяльність не піддається формалізації, потребує врахування людського фактору, зокрема переборення соціально-психологічних бар'єрів.

В освітній сфері, пропонується наступна класифікація нововведень:

- нововведення, на підставі повністю нових, раніше невідомих освітніх ідей і дій (тобто відкриття);
- нововведення, на підставі адаптованих, розгорнутих або змінених ідей і дій, що набувають у певний період особливої актуальності;
- нововведення, що виникають у зв'язку з повторною постановкою цілей в змінених умовах, при яких поновлюються раніше існуючі дії з реалізації ідей, що вже застосовувалися.

Інформаційне суспільство зумовлює перебудову освітніх систем їх модернізацію відповідно до глобалізаційних викликів часу. Зокрема, нагальною потребою сьогодення для більшості країн світу постає необхідність переходу від усталеної адаптаційної освітньої моделі, притаманної індустріальному і постіндустріальному суспільствам до моделі інноваційної, мета якої полягає у розвитку здібностей людини швидко й раціонально адаптуватися до мінливих умов.

Прийнято вважати, що освіта, заснована на інформаційних технологіях, представляє собою третю глобальну революцію в розвитку людства: перша пов'язана з появою писемності, друга – з винаходом книгодрукування. Нові інформаційні технології в освіті мають суттєві переваги. Вони створюють умови для розвитку світового освітнього простору, експорту та імпорту освіти, об'єднання світового інтелектуального, творчого, інформаційного та науково-педагогічного потенціалів.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні, в реаліях сьогодення, має бути орієнтована на впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчального процесу, доступність та ефективність освіти, існування в інформаційному суспільстві. Заходи, спрямовані на забезпечення трансформації освіти, задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників процесу, передбачають: формування та впровадження інформаційного освітнього середовища в системі загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти, створення інформаційної системи підтримки освітнього процесу, спрямованої на здійснення її основних функцій (забезпечення навчання, соціалізація, внутрішній контроль за виконанням освітніх стандартів тощо).

Дистанційна форма навчання стала серйозним викликом для всієї системи освіти. Маючи досвід реалізації таких інструментів у міжнародних освітніх проектах, до системного запровадження таких форм навчання, освітнє середовище, як виявилось, не готове. Дистанційне навчання – це не механічне перенесення аудиторного навчання в інше середовище, це інша система освіти, яка вимагає іншої кваліфікації викладача, інших ресурсів, іншого організаційного супроводження.

Так орієнтуючись на засади Болонського процесу, Україна має бути готова до уніфікації змісту освіти, на основі збереження національної палітри, самобутності та надбань у змісті освіти і підготовці фахівців з вищою освітою, до запровадження інноваційних прогресивних підходів до організації вищої освіти. Поширення дистанційних форм навчання стає ще одним з інструментів глобалізації. І хоча, в науковому середовищі існує позиція, щодо тенденції регіоналізації, обумовленої вимушеним закриттям та ізоляцією держав, що змушує по іншому подивитись на готовність до соціальної та економічної ізоляції, процес глобалізації є незворотнім. Слід мати на увазі, що в умовах зростаючої конкуренції закладів вищої освіти, якість забезпечення інноваційних форм навчання, стає ще одним критерієм вибору студента.

У глобалізаційному світі вітчизняні заклади вищої освіти мають примножити свої освітні здобутки, зберегти самобутність та культурні цінності, традиції. Дослідження зарубіжного досвіду розвитку університетської освіти має стати міцним підґрунтям для подальшого процесу реформування вищої освіти, підвищення її якості, посилення її привабливості та конкурентоспроможності на міжнародній арені [6, с. 522].

На даному етапі, стоїть питання про створення інфраструктури, яка дозволить вищим навчальним закладам максимально реалізувати свій індивідуальний потенціал в плані задоволення як високих вимог європейської системи знань, так і, в першу чергу, потреб замовника послуги. Соціалізація молоді, в умовах тестування нових форм і методів навчання, ще один з пунктів, що потребує уваги. Мова не йде лише про передачу інформації та виховання, мова йде про демонстрацію ціннісних орієнтирів та моральних настанов через образ викладача. Змінюються форми, методи та інструменти освіти, але ключовою залишається роль педагога (наставника, тренера), його методична майстерність.

Висновки. Отже, модернізація вищої освіти представляє собою складний соціокультурний процес, спрямований на досягненні керованої позитивної якісної зміни освітнього середовища. Модернізація вищої освіти включає в себе: інноваційні (соціально-економічні, організаційно-управлінські, техніко-технологічні) та інформатизаційні процеси. Глобальний характер сучасної освіти в умовах трансформації

інформаційного суспільства, який характеризується посиленням інтернаціоналізації, стандартизації, підвищенням вимог до якості освіти, а також внутрішній соціально-економічний імператив зумовлюють необхідність оптимальної модернізації національної системи вищої освіти. З огляду на стратегічні пріоритети розвитку держави (ефективність соціально-економічного реформування, конкурентоспроможність національної економіки, затвердження соціально-правової держави, міжнародне визнання тощо), інтеграція вищої освіти до європейського освітнього простору стає стратегічно обумовленою і закономірною, а адаптація її структур до вимог часу - нагальною необхідністю.

References:

1. *Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII* [On higher education: Law of Ukraine of 01.07.2014 № 1556-VII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady* [Information of the Verkhovna Rada]. 2014. № 37-38. St.2004. (In Ukrainian)
2. *Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII* [On education: Law of Ukraine of 05.09.2017 № 2145-VIII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady* [Information of the Verkhovna Rada]. 2017. № 38-39. St.380. (In Ukrainian)
3. *Pro Natsionalnu stratehiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.06.2013 № 344/2013* [On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period up to 2021: Decree of the President of Ukraine of 25.06.2013 № 344/2013]. *Uriadovyi kurier vid 04.07.2013. № 117* [Government courier dated 04.07.2013. № 117]. (In Ukrainian)
4. Andrushchenko V.P. (2010) *Rozdumy pro osvitu: Statti, narysy, interv'iu* [Reflections on Education: Articles, Essays, Interviews]. *Znannia Ukrainy* [Knowledge of Ukraine]. 2010. 670 p. (In Ukrainian)
5. Boiko A. I. (2009) *Filosofiiia modernizatsii osvity v systemi rynkovykh transformatsii: svitohliadno-filosofskyi analiz* [Philosophy of modernization of education in the system of market transformations: worldview and philosophical analysis]. K. : Znannia Ukrainy, 2009. 379 p. (In Ukrainian)
6. Iermachenko V.Ie. Derykhovska V.I. (2017) *Osoblyvosti transformatsii svitovoi systemy vyshchoi osvity u KhKhI stolitti* [Features of the transformation of the world system of higher education in the XXI century]. *Ekonomika i suspilstvo* [Economy and society]. Vyp. 10 2017. P. 518-522. (In Ukrainian)
7. Kremen V. H. (2003) *Osvita i nauka Ukrainy: shliakhom modernizatsii (fakty, rozdumy, perspektyvy)* [Education and Science of Ukraine: through modernization (facts, reflections, prospects)]. K : Hramota, 2003. 216 p. (In Ukrainian)
8. *Natsionalnyi osvithii hlosarii: vyshcha osvita* [National educational glossary: higher education] / avt.-uklad. V. M. Zakharchenko, S. A. Alashnikova, V. I. Luhovyi, A. V. Stavytskyi, ta in. ; za red. V. H. Kremenia. 2-he vyd., pererob. i dopovn. K. : Pleiady, 2014. 100 p. (In Ukrainian)
9. *Osvita v Ukraini: kozhen piaty natsilenyi vchytysia tilky za kordonom: Ukrainskyi instytut maibutnoho* [Education in Ukraine: one in five aims to study only abroad: Ukrainian Institute of the Future]. URL: <https://uifuture.org/publications/osvita-v-ukrayini-kozhen-pyatyj-nacizlenyj-vchytysia-tilky-za-kordonom/> (In Ukrainian)
10. Pinchuk Ye. A. (2009) *Henezys poniattia i sutnosti modernizatsii osvity* [Genesis of the concept and essence of modernization of education]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa. Shevchenka. Filosofiia. Politolohiia* [Bulletin of Kyiv National University. Taras. Shevchenko. Philosophy. Politology]. Vyp. 91-93. K., 2009. P. 29-34. (In Ukrainian)

Модернизация высшего образования: вызов времени или объективная необходимость

Балтаджи Полина Николаевна, ORCID: 0000-0003-2346-4230

Одесский государственный университет внутренних дел, г. Одесса, Украина

Матвеева Лилия Георгиевна, e-mail: liliya.matveeva@i.ua; ORCID: 0000-0002-8402-5584

Одесский государственный университет внутренних дел, г. Одесса, Украина

Аннотация: Образованию, традиционно отведена особая роль. Оно является показателем уровня интеллектуальности общества. Сегодня состояние национальной системы образования характеризуется кризисным состоянием, реформированием, трансформацией, новыми формами и методами обучения. Модернизация национальной системы высшего образования требует новых подходов и оценки.

Ключевые слова: образование, образовательный процесс, образовательная деятельность, образовательная услуга, модернизация высшего образования.

OFFICIAL OF LOCAL GOVERNMENT BODIES OFFICIAL AUTHORIZED TO PERFORM NOTARIAL ACTIONS AS A SUBJECT OF CRIMINAL OFFENSE

Oleksandr Chyzhykov

postgraduate student V.I Vernadsky Taurida National University

ORCID ID: 0000-0001-8248-1159

e-mail: chyzhykov86@gmail.com

Abstract. The article considers the peculiarities of defining the concept of local self-government bodies' official as a subject of official crimes. On the basis of judicial practice analysis, the characteristics of local self-government bodies official are determined, taking into account the peculiarities of the exercise of delegated powers in relation to notarial acts. The definition of "public official" in the draft Criminal Code of Ukraine is considered and the significance of such changes in the context of this issue is analyzed.

Keywords: subject of criminal offense, official of local self-government bodies, implementation of notarial acts, official crimes, criminal liability.

Постановка проблеми. Виокремлення спеціального суб'єкта кримінального правопорушення – нотаріуса у КК України сфокусувало увагу на відповідальності інших посадових осіб, які уповноважуються на здійснення нотаріальних дій. У Законі України «Про нотаріат» визначено, що у сільських населених пунктах нотаріальні дії, вчиняються уповноваженими на це посадовими особами органів місцевого самоврядування, вчинення нотаріальних дій за кордоном покладається на консульські установи України, а у випадках, передбачених чинним законодавством, на дипломатичні представництва України; також посвідчення заповітів і довіреностей, прирівняних до нотаріальних, може здійснюватися іншими особами, які спеціально визначені Законом України [1], серед яких лікарі, капітани суден, начальники експедицій, командири (начальники) військових установ та закладів, начальниками установ виконання покарань та слідчих ізоляторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням кримінально-правового забезпечення нотаріальної діяльності присвячувалися роботи О.В. Коротюк (2016), І.П. Фріса (2015), М.В Саламатової (2015), окремі аспекти відображені у дисертаційних роботах М.-М.С. Яциніної (2021), Ю.І. Шиндель (2014), Р.О. Ніколенко (2019), М.В. Рябенко (2016) та інших. Однак, аспект відповідальності посадових осіб органів місцевого самоврядування у разі порушення порядку здійснення нотаріальних дій не визначався предметом окремого дослідження. Отже, суспільні відносини, що складаються у зв'язку із забезпеченням охорони здійснення нотаріальних дій кримінально-правовими засобами не визнаються всебічно дослідженими в доктрині кримінального права.

Мета статті – з'ясувати особливості визначення посадової особи органів місцевого самоврядування, яка уповноважена на здійснення нотаріальних дій як суб'єкта службових злочинів з урахуванням теоретичних напрацювань, положень проекту КК та аналізу судової практики.

Виклад основного матеріалу. У доктрині кримінального права визначають, що найбільш одіозним є маніпулювання з термінами. Це стосується також і поняття службової особи. Відмовившись від концепції так званого унітарного поняття службової особи та перейшовши до реалізації ідеї диференціації кримінальної відповідальності так званих «публічних службових осіб» (службових осіб публічного права) та «приватних службових осіб» (службових осіб приватного права), законодавець, на жаль, не втілює свої задуми у відповідну термінологію. Через це, у чинному КК України є поняття службової особи: а) загальне, яке охоплює службових осіб як «публічних», так і «приватних»; б) «публічної»; в) службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми [2]. Поділяючи висловлену позицію В.О. Навроцького, окремо сфокусуємо увагу на посадових особах місцевого самоврядування, що мають статус «публічних службових осіб». Визначають, що місцеве самоврядування є невід'ємним інститутом громадянського суспільства, що надає достатньо обґрунтовану методологічну можливість визнання індивіда як найважливішої соціальної цінності не тільки на рівні держави в цілому, але і в межах самоврядної громади – локального соціуму, зважаючи на ту обставину, що переважна частина життєво важливих інтересів особи об'єктивуються та реалізується на місцевому рівні [3]. Водночас визначається висновок про подвійну природу місцевого самоврядування, яке виступає і як елемент держави, і як елемент громадянського суспільства [4, с. 27].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» посадова особа місцевого самоврядування – це особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні

посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету [5,6].

Відповідно до законодавчого визначення у примітці 1 до ст. 364 КК службовою особою, у контексті визначеної проблематики, визнається три варіативні види: 1) тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції місцевого самоврядування; 2) обіймають постійно чи тимчасово в органах місцевого самоврядування посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій; 3) виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом місцевого самоврядування. Відповідно до законодавчого визначення посадова особа місцевого самоврядування повинна працювати в органах місцевого самоврядування, мати відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих функцій. Зауважимо, що законодавець не виокремлює серед функцій органів місцевого самоврядування здійснення адміністративно-господарських функцій. Консультативно-дорадчими функціями, що обумовлені завданнями, обов'язками та повноваженнями, які полягають у діях консультування, аналізу, підготовки пропозицій, прогнозів, порад і рекомендацій, наділені усі особи, що перебувають на службі в органах місцевого самоврядування [7]. Щодо виконання консультативно-дорадчих функцій, вони вважаються невід'ємною складовою виконання функцій місцевого самоврядування, однак не мають юридичного значення щодо визнання статусу «службової особи».

Організаційно-розпорядчі обов'язки, які визначені у постанові ПВСУ – це обов'язки зі здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах [8]. Відповідна дефініція узагальнена, тому потребує конкретизації. У науковій літературі, організаційно-розпорядчими обов'язками посадової особи місцевого самоврядування визнаються обов'язки по здійсненню керівництва трудовим колективом, діяльністю окремих працівників. Виконання особою організаційно-розпорядчих функцій супроводжуються визначенням форм та застосуванням відповідних методів управлінської діяльності, вибором моделі впливу на підлеглих і створення умов для виконання ним службово-трудових відносин. Виконуючи свої повноваження, така посадова особа водночас реалізує компетенцію відповідної організаційної структури і здійснює управління працівників, впливаючи на їх поведінку з допомогою юридично-владних дій. Виконання організаційно-розпорядчих функцій є характерною ознакою лише для керівної посади [7].

Проаналізувавши судову практику, зазначимо, що функції здійснення нотаріальної діяльності делегуються секретарям сільської/селищної ради. Відповідно до ст. 50 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», секретар сільської, селищної, міської ради працює в раді на постійній основі. Секретар ради обирається радою з числа її депутатів на строк повноважень ради за пропозицією відповідного сільського, селищного, міського голови. Зі змісту ст. 50, секретар сільської, селищної, міської ради здійснює організаційно-розпорядчі функції, що відображається в таких діях: координує діяльність, дає доручення, сприяє організації виконання їх рекомендацій, сприяє, організовує тощо. Основний акцент визначаємо на делегованих повноваженнях щодо здійснення нотаріальних функцій. Посадовими особами органів місцевого самоврядування можуть вчинятися такі нотаріальні дії: 1) вживають заходів щодо охорони спадкового майна; 2) посвідчують заповіти (крім секретних); 3) видають дублікати посвідчених ними документів; 4) засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них; 5) засвідчують справжність підпису на документах; 6) видають свідоцтва про право на спадщину; 7) видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя. Вказані особи наділені повноваження значно меншими за обсягом, ніж у нотаріуса. Однак, це не виключає важливості порушених прав потерпілих, що вчиняються посадовими особами органами місцевого самоврядування при недотриманні порядку здійснення нотаріальних дій.

Наприклад, у вироках кримінального провадження визначається, що ОСОБА_3, перебуваючи на посаді секретаря Бандурівської сільської ради, будучи депутатом Бандурівської сільської ради V та VI скликання, а також посадовою особою органу місцевого самоврядування та державним службовцем 5 рангу 9 категорії, в силу своїх функціональних обов'язків та п. 4 ч. 2 ст. 40 Закону України «Про нотаріат» уповноваженою на посвідчення довіреностей осіб, які проживають у населених пунктах, де немає нотаріусів, достовірно знаючи про порядок посвідчення довіреностей та їх реєстрації, вчинила нотаріальні дії за відсутності осіб – їх учасників або уповноважених представників.

ОСОБА_3 посвідчила довіреність, виготовлену за невстановлених обставин, за якою ОСОБА_4 нібито уповноважив ОСОБА_5 бути його представником у відповідних установах та організаціях, незалежно від їх підпорядкування та форм власності з питань оформлення реєстрації договору оренди земельної ділянки, належної ОСОБА_4 згідно Державного акту на право власності на земельну ділянку серії Р1 № 307112 та зареєстрованого за № 11722. Підсудна внесла до посвідченої нею довіреності завідомо неправдиві відомості про те, що довіреність підписана ОСОБА_4 у її присутності, його особу встановлено, дієздатність перевірено.

Суд визнав ОСОБА_3 винною за ч. 1 ст. 366 КК України та призначив покарання у виді штрафу в розмірі 1700 грн. з позбавленням права займати посади, пов'язані зі здійсненням функцій представника влади строком на 1 рік [9]. Примітною в цьому судовому рішенні є констатація про визнання посадової особи місцевого самоврядування та про наявність делегованих повноважень щодо здійснення нотаріальних дій, однак суд винну особу позбавляє права займати посади, пов'язані зі здійсненням *функцій представника влади*, а не посади в органах місцевого самоврядування.

Також виникає питання співвідношення «посадова особа місцевого самоврядування» та «службова особа, що обіймає посади в органах місцевого самоврядування». Роз'яснення щодо поставленого питання визначено у Листі Міністерства юстиції України від 18.10.2013 р. № 610-0-2-13/7.2. Так, щодо тлумачення понять «службова особа» і «посадова особа», які використовуються в чинному законодавстві України, було визначено, що при з'ясуванні підстав для віднесення осіб до категорій посадових або службових осіб слід керуватися відповідним законодавством, що регулює певні відносини. Тобто ці дві категорії осіб – «посадова» та «службова», є паралельно існуючими при визначенні підстав, якщо посадова особа органів місцевого самоврядування, що уповноважена на здійснення нотаріальних дій вчиняє протиправні дії, передбачені КК України. У проєкті КК також підтримана така позиція. Наприклад, у ст. 1.3.1 надається визначення поняття «іноземна публічна службова особа» через категорію «посадова особа іноземної держави», «посадова особа міжнародної організації».

Для вирішення питання чи є особа службовою, принципово важливо визначити зміст її повноважень, а саме виявити факт виконання нею організаційно-розпорядчих, адміністративно-господарських обов'язків чи функцій представника влади, (відповідно до примітки ст. 364 КК України також *органів місцевого самоврядування*), а не зайняття відповідної посади [10, с.188]. У контексті визначеного питання маємо акцентувати увагу ще на одному важливому питанні. У Постанові Верховного Суду України колегія суддів сформулювала висновок, що наявність у посадовій інструкції секретаря сільради повноважень забезпечувати виконання нотаріальних дій не визначається самостійною підставою для вчинення таких дій. Оскільки покладення зазначених обов'язків на посадову особу органу місцевого самоврядування повинне фіксуватись у протоколах засідань сесій та виконавчого комітету відповідної ради. Відповідний висновок був визначений при розгляді наступної справи: після смерті спадкодавця (Особа 3), особа звернулася із заявою про прийняття спадщини до приватного нотаріуса Оріхівського районного нотаріального округу, проте 9.10.2017 р. нотаріусом було відмовлено у видачі свідоцтва про право на спадщину в частині вказаного об'єкта нерухомості, оскільки відповідно до поданих нею правостановлюючих документів Особа 3 був власником саме квартири, а не будинку за цією адресою. Згідно із заповітом Особа 3 заповідав зазначену квартиру, проте при посвідченні заповіту секретарем Щасливської сільської ради Оріхівського району Запорізької області зазначалося, що заповідалася не квартира, а житловий будинок.

Ураховуючи наведене, Особа 1 просила суд ухвалити рішення про тлумачення заповіту Особи 3 від 14.05.2015 р., зареєстрованого у реєстрі, посвідченого секретарем Щасливської сільради, а саме: уважати волю заповідача такою, що полягала в розпорядженні належною йому на праві власності квартирою в 4-квартирному будинку за Адресою 1, яку він заповідав Особі 1.

Задовольняючи зустрічний позов Особи 2, районний суд, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, вважав, що в секретаря Щасливської сільради Курдельчук К.В. були відсутні повноваження на посвідчення оспорюваного заповіту, оскільки в протоколах засідань сесій та виконкому сільради за 2013-2015 роки відсутні відомості про покладення на посадових осіб ради обов'язків посвідчувати нотаріальні дії. Тому, посвідчивши заповіт від 14.05.2015 р., секретар сільради Курдельчук К.В. вчинила дію, яка не входила до її посадових обов'язків [11]. Отже, покладання делегованих повноважень на посадову особу органу місцевого самоврядування щодо здійснення нотаріальних дій повинне фіксуватись у протоколах засідань сесій та виконавчого комітету відповідної ради. Зазначені висновки можна визнати додатковою аргументацією висловлених міркувань В.Ф. Кириченка про функціональний зміст діяльності, здійснюваної службовою особою [12]. За своєю суттю не службове становище посадової особи місцевого самоврядування, а функціональне наповнення її діяльності створює організаційні можливості для можливих протиправних діянь. А визначальним фактором для суспільно небезпечної поведінки є не службове становище посадової особи місцевого самоврядування, а уповноваженість на вчинення нотаріальних дій.

О.В. Коротюк стверджувала, що повноцінне врегулювання будь-якої сфери суспільного життя, в тому числі професійної діяльності нотаріусів, повинно ґрунтуватися на загальновизнаному принципі співрозмірності прав, обов'язків та юридичної відповідальності. У свою чергу юридична відповідальність безпосередньо пов'язана й впливає з обсягу правомочностей особи. Із цього виявляється, що об'єкт правової охорони визначається в залежності від змісту та обсягу повноважень осіб – суб'єктів відповідної сфери суспільних відносин [13, с. 27]. Погоджуємося з думкою Є.Л. Стрельцова, що посада, яку займає відповідна особа, та повноваження, які вона

отримує, займаючи таку посаду, непотрібно розділяти, оцінюючи при цьому, яка з цих ознак є більш вагомою або основною при визначенні спеціального суб'єкту [14].

У ст. 1.3.1 проекту КК України визначається, що видами службових осіб є: публічна службова особа; іноземна публічна службова особа, службова особа юридичної особи приватного права. «Публічна службова особа» має наступну дефініцію:

а) особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – службова особа, яка обіймає посаду, пов'язану з виконанням владних, організаційно-розпорядчих, адміністративно-господарських чи контрольно-ревізійних обов'язків, в органі державної влади чи органі місцевого самоврядування, зазначена у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»;

б) службова особа, яка виконує такі обов'язки в юридичній особі публічного права;

в) особа, яка здійснює професійну діяльність з надання публічних послуг, тобто відповідно до закону та на підставі ліцензії, включення до реєстру чи укладення публічного договору надає публічні послуги, що створюють правові наслідки для інших осіб (зокрема, нотаріус, приватний виконавець, оцінювач, незалежний посередник, член трудового арбітражу, суб'єкт державної реєстрації прав, третейський суддя).

З одного боку, відповідне рішення запровадить однаковий кримінально-правовий захист в контексті досліджуваної проблематики, а саме – суспільних відносин, що забезпечують здійснення нотаріальної діяльності (якщо суб'єктом є як посадова особа органів місцевого самоврядування, яка здійснює нотаріальні дії, так і нотаріус). Із іншого боку, дефініція «публічна службова особа» у проекті КК розширює межі, оскільки охоплює виконанням владних, організаційно-розпорядчих, адміністративно-господарських чи контрольно-ревізійних обов'язків, прирівнює до них здійснення професійної діяльності з надання публічних послуг. Відповідно ж до чинного законодавства у листі Міністерства юстиції надається роз'яснення, що у нотаріуса відсутні ознаки службової особи, оскільки нотаріус при здійсненні нотаріальних дій не виконує функції представників влади, організаційно-розпорядчих, адміністративно-господарських функцій [15].

«Публічна службова особа» визначена як особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – службова особа, яка обіймає посаду, пов'язану з виконанням владних, організаційно-розпорядчих, адміністративно-господарських чи контрольно-ревізійних обов'язків». У контексті визначеного аспекту щодо посадової особи органів місцевого самоврядування слід зауважити, що визначення містить неточності, а саме: доцільно зазначити «не лише займати посаду, також бути уповноваженим на здійснення конкретних функцій, наприклад організаційно-розпорядчих».

Висновки. Отже, посадова особа органів місцевого самоврядування, що уповноважена на здійснення нотаріальних дій як суб'єкт кримінального правопорушення має: 1) обіймати постійно чи тимчасово в органах місцевого самоврядування посади та уповноважується на здійснення організаційно-розпорядчих функцій; 2) здійснювати нотаріальні дії за спеціальним повноваженням, якими особа наділяється повноважним органом місцевого самоврядування.

References:

1. Pro notariat: Zakon Ukrainy 02.09.1993 № 3425-XII URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text
2. Navrots'kyi V.O. Naskrizni ta vidosobleni ponyattya kryminal'noho prava Ukrainy. URL : newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/21/v-navrotskyj-naskrizni-ta-vidosobleni-ponyattya-kryminalnogo-prava-ukrainy.pdf
3. Pol'shchakov I.V. Mistseve samovryaduvannya v umovakh stanovlennya hromads'koho suspil'stva: teoretyko-pravove doslidzhennya: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Kharkiv, 2020. 211 p.
4. Bordenyuk V. Deyaki aspekty spivvidnoshennya mistsevoho samovryaduvannya, derzhavy i hromadyans'koho suspil'stva v Ukraini. Pravo Ukrainy. 2001. № 12. С. 24-27.
5. Pro mistseve samovryaduvannya: Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 № 280/97-BP URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text
6. Pro sluzhbu v orhanakh mistsevoho samovryaduvannya: Zakon Ukrainy vid 07.06.2001 № 2493-II URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text
7. Levkivs'ka N.V. Ponyattya «posadova osoba mistsevoho samovryaduvannya»: problemni pytannya pravovoho rehulyuvannya v Ukraini URL : academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/Levkivska_NV.pdf
8. Pro sudovu praktyku u spravakh pro khabarnytstvo: Postanovi Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy N 5 vid 26.04.2002 URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text
9. Oleksandrivs'kyi mis'rayonnyy sud Kirovohrads'koyi oblasti. Sprava №: 398/632/13-к
10. Andrushko P.P., Stryzhevs'ka A.A. Zlochyny u sferi sluzhbovoyi diyal'nosti: kryminal'no-pravova kharakterystyka. Navchal'nyy posibnyk. K., Yurystkonsul't, 2006. 342 p.
11. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy № №323/3359/17 URL : advokatrada.cn.ua/%D0%B2%D1%81-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%8F%D1%81%D0%BD%D0%

B8%D0%B2%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B0/

12. Strel'tsov YE.L. «Novi» katehoriyi spetsial'noho sub'yektu ta tradytsiyni otsinky yikh oznak. Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: yurysprudentsiya: zb. nauk. prats'. 2012. Vyp. 13 P. 94-98.

13. Kirichenko V.F. Vidy dolzhnostnykh prestupleniy po sovetskomu ugodovnomu pravu. M., 1959. 184 p.

14. Korotyuk O.V. Notarius yak special sub"kt zlochin: monograph. K. : OVK, 2015 224 p.

15. Strel'tsov YE.L. «Novi» katehoriyi spetsial'noho sub'yektu ta tradytsiyni otsinky yikh oznak. Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: yurysprudentsiya: zb. nauk. prats'. 2012. Vyp. 13 P. 94-98.

16. Shchodo rezul'tativ rozhlyadu zvernennya: lyst Ministerstva yustytisyi Ukrainy vid 29.09.2011 r. № K-32004-13.1

Должностное лицо органов местного самоуправления, уполномоченное на совершение нотариальных действий, как субъект уголовного правонарушения

Чижиков Александр, e-mail: chyzhykov86@gmail.com

Таврический государственный институт имени В.И. Вернадского, г. Киев, Украина

Аннотация. В статье рассмотрены особенности определения должностного лица органов местного самоуправления как субъекта должностных преступлений. На основании анализа судебной практики определены признаки должностного лица органов местного самоуправления с учетом особенностей осуществления делегированных полномочий по нотариальным действиям. Рассмотрено определение «публичного должностного лица», которое предоставляется в проекте УК Украины и проанализированы значения таких изменений в контексте рассматриваемой проблематики.

Ключевые слова: субъект уголовного правонарушения, должностное лицо органов местного самоуправления, совершение нотариальных действий, служебные преступления, уголовная ответственность.

SOME ISSUES OF TRANSFORMATION OF ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY IN THE FIELD OF URBAN PLANNING IN MODERN CONDITIONS

Olga V. Haran

The Department of Administrative and Commercial Law
Odesa I. I. Mechnikov National University, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6757-6309>
e-mail: admin.kaf@ukr.net

Abstract. The article analyzes the current directions of transformation of the institute of administrative responsibility in the field of urban planning, taking into account the bills № 5655, № 5656 and № 5877, № 5071. It is established that strengthening of administrative responsibility will be possible due to a complex combination of certain measures, namely: a) increase of penalties; b) changing the composition of offenses in the field of urban planning, taking into account today's challenges; c) ensuring compliance with the instructions of the controlling bodies regarding the objects of unauthorized construction by temporary arrest of the objects of illegal (spontaneous) construction; d) transformation of mechanisms for consideration of cases on administrative offenses; e) expanding the range of entities that may be subject to administrative penalties.

Keywords: administrative responsibility, town-planning activity, temporary arrest of objects of illegal (unauthorized) construction; entities subject to administrative penalties.

Актуальність. Сфера містобудівної діяльності є однією із ключових в національній економіці. Тому викликами сьогодення є проведення реформування зазначеної сфери із урахуванням імперативів часу та міжнародних стандартів. Метою таких трансформацій є запровадження концептуально нової прогресивної моделі державного управління у сфері містобудівної діяльності, яка спрямована, перша за все, на задоволення основних природних прав людини на безпечне навколишнє середовище, на комфортне життя, на житло. Реформа містобудівної галузі базується на трьох основних принципах - децентралізації, цифровізації та відповідальності. Також, в Україні гостро стоїть потреба у врівноваженні дерегуляційних заходів передбачених законодавством та підвищення ефективності інституту відповідальності за правопорушення у сфері містобудівної діяльності. Дійсно, адміністративна відповідальність – це важливий інструмент, який є засобом охорони встановленого правопорядку. У зв'язку з вище вказаним, з метою забезпечення умов для належного функціонування та розвитку зазначеної сфери, відповідних змін має зазнати і законодавство яким регулюються питання відповідальності за правопорушення у сфері містобудівної діяльності[1].

Стан дослідження. Вивчення наукових напрацювань, законодавства, судової та правоохоронної практики дає підстави для того, що б констатувати про недостатню розробленість питання стосовно комплексного дослідження із урахуванням потреб сьогодення та міжнародного досвіду у зазначеній сфері. Наявні роботи вчених лише частково висвітлюють проблемні питання притягнення до адміністративної відповідальності за порушення вимог законодавства, будівельних норм, стандартів та правил під час містобудівної діяльності.

Постановка проблеми. На даний час, реформу містобудування визначають три законопроекти: № 5655 (реформування містобудування), № 5656 (про зміни до Бюджетного кодексу) та № 5877 (про посилення відповідальності). У зв'язку із цим, з метою всебічного й об'єктивного дослідження проблем, пов'язаних із визначенням правової природи адміністративних проступків у сфері містобудування необхідно зупинитися на розкритті основних новел, які впливають на інститут адміністративної відповідальності у сфері містобудування.

Також потрібно враховувати, що протягом 2020 та 2021 років здійснювалося активне оновлення законодавства щодо містобудівних умов, стосовно порядку розроблення проектної документації на об'єкти будівництва, щодо технічних умов, а також пов'язана із цим адаптація регулятивного, земельного та іншого, дотичного до будівельної галузі законодавства – все це зумовлює необхідність здійснення додаткового вивчення форм об'єктивної сторони порушення вимог законодавства, будівельних норм, стандартів і правил під час містобудівної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Правова природа адміністративних проступків у сфері містобудівної діяльності є складною і постійно трансформується під впливом оновленого містобудівного законодавства. Дуже велика кількість нормативно-правових актів які створюють правове підґрунтя для здійснення

містобудівної діяльності (загальних та спеціальних), найближчим часом, враховуючи законопроекти: № 5655[2], № 5656[3] та № 5877 [4] будуть змінені.

Наприклад, законопроектом № 5071[5] пропонується внесення змін у базисних нормативних актів, які визначають механізм притягнення до адміністративної відповідальності у сфері містобудування. Так, законопроект № 5071 передбачає внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо підвищення відповідальності у сфері містобудівної діяльності та до законів України «Про основи містобудування», «Про місцеве самоврядування», «Про архітектурну діяльність», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності», «Про ліцензування видів господарської діяльності»[6].

І хоча, зазначені законопроекти це не прийняті, але вони дозволяють виокремити основні вектори оновлення інститут адміністративної відповідальності у сфері містобудування.

Перший вектор реформування зазначеної сфери є посилення адміністративної відповідальності у сфері містобудування.

Так, проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування сфери містобудівної діяльності» окреслює шляхи підвищення ефективності інституту відповідальності за правопорушення у сфері містобудівної діяльності»[7].

Посилення адміністративної відповідальності буде можливе завдяки:

а) Збільшенню розміру штрафних санкцій.

б) Підлаштування складів правопорушень у сфері містобудування під виклики сьогодення та врахування оновленого законодавства.

В) Забезпечення виконання приписів контролюючих органів відносно об'єктів самочинного будівництва шляхом тимчасового арешту об'єктів незаконного (самочинного) будівництва.

г) Трансформації механізмів розгляду справ про адміністративні правопорушення.

д) Розширення кола суб'єктів, на яких може бути накладено адміністративне стягнення.

Стосовно збільшення штрафних санкцій. Потреба у зміні розміру штрафних санкцій обумовлена, тим, що встановлені розміри штрафів на сьогоднішній день є неспівставними з масштабами можливої шкоди внаслідок вчинення протиправних дій у сфері містобудування, тому вони потребують перегляду і збільшення. Крім того, на практиці довести вину, наприклад, сертифікованих осіб майже не можливо, що пояснюється недосконалістю чинного законодавства, особливо в частині складів правопорушення у сфері містобудівної діяльності.

Передбачається такі розміри штрафних санкцій:

- штраф за передачу замовнику проектної документації, розробленої з порушенням вимог законодавства (щодо СС1) – 2 837 500 грн.);

- штраф за експлуатацію об'єктів, не прийнятих в експлуатацію, а також наведення недостовірних даних в акті готовності об'єкта до експлуатації, вчинені щодо об'єктів з незначними наслідками (СС1), в тому числі, об'єктів, будівництво яких здійснювалося на підставі будівельного паспорта, – 68000 - 85 000 гривень;

- штраф за порушення строків надання замовникові містобудівних умов та обмежень, будівельного паспорта забудови земельної ділянки, вимагання у замовника документів, не передбачених законодавством, надання таких документів з порушенням законодавства, встановленого порядку, містобудівної документації на місцевому рівні, будівельних норм і правил, – 170 000 - 340 000 грн.

- штраф за порушення вимог закону та строків реєстрації повідомлення про початок виконання будівельних робіт на об'єктах із незначними наслідками (СС1), в тому числі будівництво яких здійснюється на підставі будівельного паспорта, реєстрації акта готовності об'єкта до експлуатації, вимагання під час реєстрації таких актів, документів, не передбачених законодавством, або реєстрація цих документів із порушенням законодавства, – 170 000 - 340 000 грн.

- за невиконання законних вимог (приписів) посадових осіб органів державного будівельного контролю та державного містобудівного нагляду – 102 000 -119 000 грн.

- за недопущення посадових осіб органів державного будівельного контролю на об'єкти будівництва під час здійснення ними державного будівельного контролю – 102 000 - 119 000 грн.[7]

Тобто, враховуючи вище зазначене, у будівництві прослідковується збільшення розмірів штрафів для: для фізичних осіб – ГАПів (головних архітекторів проекту), головних інженерів проекту (ГПів), інженерів-технічного нагляду, відповідальних виконавців; для юридичних осіб та ФОП. І масові штрафи у розмірі в 100-200 тис. грн. – стають реаліями сьогодення, і стосуються проектувальників, підрядників, осіб, що здійснюють авторський та технічний нагляд, замовників.

Для посилення дії адміністративної відповідальності у сфері містобудування потрібно внести зміни до статей 96, 961, 18842 Кодексу України про адміністративні правопорушення, які передбачають зміну складів правопорушень, збільшення штрафних санкцій за правопорушення у сфері містобудівної діяльності [5],[7].

Але існує точка зору, що збільшення штрафів і тимчасовий арешт не вирішать проблем з незаконними будівництвами, а лише несуттєво зменшать кількість самочинних будівництв (і в основному мова буде йти про об'єкти СС1).

Зміна складів правопорушень у сфері містобудування. В сучасних умовах трансформуються концептуальні підходи до адміністративної відповідальності у сфері містобудування, зрозуміло, що це впливає на «осучаснення» складів правопорушень у зазначеній сфері.

За правопорушення у сфері містобудівної діяльності відповідальність настає відповідно до Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» або КУАП.

Наприклад, законопроектом пропонується внести зміни до статей 96, 961, 188⁴² Кодексу України про адміністративні правопорушення, які передбачають зміну складів правопорушень, збільшення штрафних санкцій за правопорушення у сфері містобудівної діяльності та посилення відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки і самочинне будівництво, що, зокрема стосується і захоплення земель історико-культурного призначення, будівництва з порушенням цільового призначення ділянки тощо [8].

Наступним напрямком модернізації інституту адміністративної відповідальності є забезпечення виконання приписів контролюючих органів відносно об'єктів самочинного будівництва шляхом тимчасового арешту об'єктів незаконного (самочинного) будівництва. Звичайно, практично реалізувати таку заборону можливо лише за умови організації належного обліку стягнень шляхом створення відповідних баз даних.

Серед новел, якими запропоновано доповнити чинне законодавство, є «тимчасовий арешт об'єктів незаконного (самочинного) будівництва». Застосування тимчасовому позбавлення можливості відчуження, користування та розпорядження об'єктів незаконного (самочинного) будівництва стрияє: а) припиненню адміністративного правопорушення; б) забезпеченню виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення; в) відшкодуванню заподіяної адміністративним правопорушенням у сфері містобудівної діяльності майнової шкоди особам, суб'єктам господарювання, установам або організаціям та інше.

Під впливом різноманітних чинників, як об'єктивного так і суб'єктивного характеру, прослідковується трансформація механізмів розгляду справ про адміністративні правопорушення. Наприклад, арешт об'єктів самочинного будівництва буде здійснюватися на підставі рішення органу місцевого самоврядування до того, як буде вирішена справа про адміністративне правопорушення. Тобто, депутати органів місцевого самоврядування братимуть на себе функції суду або органів державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду[6].

В проекті Закону України, який прийнято за основу, "Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності у сфері містобудівної діяльності" пропонується внести зміни до статей 244⁶, 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині процедурних питань розгляду справ про адміністративні правопорушення[7].

Також, механізми розгляду справ про адміністративні правопорушення будуть поступово змінюватися і під впливом діджиталізації. Наприклад, Мінрегіон продовжує процес цифровізації містобудівної галузі. Наразі міністерство розпочинає роботу з оцифрування близько 170 чинних державних будівельних норм та змін до них. Це дозволить забезпечити доступність текстів ДБН та створить зручні умови роботи для фахівців будівельної сфери»[9].

Потрібно зазначити, що оцифровані документи будуть доступні у Єдиній державній електронній системі у сфері будівництва, що зробить процедуру розгляду справ більш прозорою та зручною.

Також в рамках реформи розширюються повноваження органів місцевого самоврядування в питанні контролю над процесом будівництва, а це звісно, призведе до поступової зміни механізму розгляду справ про адміністративні правопорушення в сфері містобудування.

Наступним напрямком модернізації інституту адміністративної відповідальності є розширення кола суб'єктів, на яких може бути накладено адміністративне стягнення. Суб'єктами адміністративних проступків у сфері містобудівної діяльності можуть виступати як « професійні гравці» (архітектори; забудовники; проектні організації; виробники будівельних матеріалів, виробів, конструкцій; особи відповідальні за проведення авторського та технічного нагляду та інші) , так і «не професійні гравці».

Основними тенденціями національного законодавства є розширення кола суб'єктів відповідальності за рахунок фізичних осіб – підприємців, а це буде сприяти ускладненню, і так занадто складної системи. Також, доцільним буде чітко визначитися до яких суб'єктів містобудівної діяльності який нормативний акт застосовується.

За правопорушення у сфері містобудівної діяльності відповідальність настає відповідно до Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності», або КУАП, із урахуванням великої кількості Законів України, а саме: «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 № 3038-VI; «Про Генеральну схему планування території України» від 07.02.2002 № 3059-III; «Про основи містобудування» від 16.11.1992 № 2780-XII; «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» від 22.12.2006 № 525-V; «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 № 687-XIV; « «Про будівельні норми» від 05.11.2009 № 1704-VI; «Про відповідальність за

правопорушення у сфері містобудівної діяльності» від 14.10.1994 № 208/94-ВР; «Про землеустрій» від 22.05.2003 № 858-ІV; «Про енергетичну ефективність будівель» від 22.06.2017 № 2118-VIII та інших.

На даний час, система суб'єктів, на яких може бути накладено адміністративне стягнення і так достатньо складна, зокрема: замовник, місцеві органи містобудування та архітектури, постачальники послуг, проектні організації, експертні, атестовані і сертифіковані особи, виконавці будівельних робіт та інші.

Але враховуючи Закон України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності»[10] система суб'єктів, на яких може бути накладено адміністративне стягнення має такий вигляд: Суб'єкти містобудування, які здійснюють проектування об'єктів та експертизу проектів будівництва; Суб'єкти містобудування, які є замовниками будівництва об'єктів, Суб'єкти містобудування, які є замовниками будівництва об'єктів; Суб'єкти містобудування, які виконують будівельні роботи; Суб'єкти містобудування, які здійснюють господарську діяльність з будівництва об'єктів, що за класом наслідків належать до об'єктів з середніми (СС2) та значними (СС3) наслідками за переліком видів робіт, які визначаються Кабінетом Міністрів України, що підлягає ліцензуванню, чи доручають виконання окремих видів робіт відповідальним виконавцям, які згідно із законодавством повинні мати кваліфікаційний сертифікат; Суб'єкти містобудування, які виготовляють будівельні матеріали, вироби та конструкції; Суб'єкти містобудування, що залучаються органами державного архітектурно-будівельного контролю до проведення перевірок.

Так, у контексті децентралізації влади здійснюється передача повноважень державним реєстраторам та особам на яких покладено повноваження державного реєстратора речових прав на нерухоме майно: нотаріусам, посадовим особам органу місцевого самоврядування, з надання адміністративних послуг у сфері містобудівної діяльності щодо підтвердження державою певних фактів. До таких фактів, відповідно проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування сфери містобудівної діяльності» можливо віднести:

- отримання права на виконання підготовчих та будівельних робіт, зміни у відомостях про таке право;
- зупинення, поновлення, припинення права на виконання підготовчих та будівельних робіт;
- завершення підготовчих робіт з демонтажу (знесення) об'єкта нерухомого майна (будинку, будівлі, споруди);
- прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів шляхом внесення про це запису до

Реєстру будівельної діяльності Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва [2].

Постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2020 р. № 1340 «Деякі питання функціонування органів архітектурно-будівельного контролю та нагляду» [11] на заміну Державній інспекції містобудування та Державній сервісній службі містобудування, що були утворені 13 березня 2020 р. замість Державної архітектурно-будівельної інспекції України, було утворено новий орган - Державна інспекція архітектури та містобудування України (ДІАМ), діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра розвитку громад та територій і який реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду [11].

Основними завданнями ДІАМ є:

- надання (отримання, реєстрація), документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт, прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів.
- відмова у видачі таких документів, або анулювання (скасування) документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт, прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів.

Висновки. Містобудівна сфера знаходиться у стані очікування змін «правил гри». Свідченням цього є реєстрація законопроектів № 5655, № 5656 та № 5877, №5071. Звісно, до остаточного їх прийняття частина правил буде змінена, але основні засади «осучаснення» інституту адміністративної відповідальності збережуться. Реформа містобудівної галузі базується на трьох складових : цифровізації(діджиталізація), децентралізації та відповідальності. Завдяки цьому планується досягнути балансу між дерегуляційними заходами, передбаченими законодавством, та підвищенням ефективності інституту відповідальності за правопорушення у сфері містобудівної діяльності. Посилення адміністративної відповідальності буде можливе завдяки комплексному поєднанню певних заходів, а саме: а) збільшення штрафних санкцій; б) зміні складів правопорушень у сфері містобудування із урахуванням викликів сьогодення; в) забезпечення виконання приписів контролюючих органів відносно об'єктів самочинного будівництва шляхом тимчасового арешту об'єктів незаконного (самочинного) будівництва; г) трансформації механізмів розгляду справ про адміністративні правопорушення; д) розширення кола суб'єктів, на яких може бути накладено адміністративне стягнення.

References:

1. *Vvedennia zhorstkoi kryriminalnoi ta administratyvnoi vidpovidalnosti za porushennia u sferi mistobuduvannia. Proholosovano zakonoproekt* (2021)[Introduction of strict criminal and administrative liability for violations in the field of urban planning. The bill was passed].URL : <https://expert1.org.ua/vvedennya-zhorstkoyi-kryriminalnoyi-ta-administratyvnoyi-vidpovidalnosti-za-porushennya-u-sferi-mistobuduvannya-progolosovano-zakonoproekt/> (In Ukrainian).

2. *Pro vnesennia zmin do deiaktykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo reformuvannia sfery mistobudivnoi diialnosti : Proiekt Zakonu Ukrainy №5655 (2021).*[On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Reform of the Sphere of Urban Development Activity: Draft Law of Ukraine №5655].URL : [nesennya-zmin-do-deyakikh-zakonodavchikh-aktiv-ukraini-shchodo-reformuvannya-sferi-mistobudivnoi-diyalnosti](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI05426A.html) (In Ukrainian).

3. *Pro vnesennia zmin do Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy shchodo zakhuvannia okremykh administratyvnykh zboriv za derzhavnu reiestratsiiu u sferi mistobudivnoi diialnosti : Proekt Zakonu Ukrainy № 5656* [On Amendments to the Budget Code of Ukraine Concerning the Enrollment of Certain Administrative Fees for State Registration in the Sphere of Urban Development: Draft Law of Ukraine № 5656].URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI05426A.html(In Ukrainian).

4. *Pro vnesennia zmin do deiaktykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia mistobudivnoi diialnosti ta reformuvannia derzhavnoho arkhitekturno-budivelnoho kontroliu ta nahliadu : Proekt Zakonu № 5071* [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Improvement of Urban Development Activities and the Reform of State Architectural and Construction Control and Supervision: Draft Law № 5071].URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71100 (In Ukrainian).

5. *Pro vnesennia zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia ta Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo posylennia vidpovidalnosti u sferi mistobudivnoi diialnosti : Proekt zakonu Ukrayny vid 01.09.2021 № 5877* [On Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses and the Criminal Code of Ukraine on Strengthening Responsibility in the Sphere of Urban Development: Draft Law of Ukraine of September 1, 2021 № 5877]. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI05878A.html (In Ukrainian).

6. Brykailo, Yu. *Suttievi zminy u sferi mistobuduvannia, arkhbudkontroliu ta nahliadu (zakonoproekt)* [Brikaylo Y. Significant changes in the field of urban planning, architectural control and supervision (bill)]. URL : <https://dreamdim.ua/uk/zminy-u-sferi-mistobuduvannya>(In Ukrainian).

7. *Pryiniato za osnovu proekt Zakonu "Pro vnesennia zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia ta Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo posylennia vidpovidalnosti u sferi mistobudivnoi diialnosti* [The draft Law "On Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses and the Criminal Code of Ukraine on Strengthening Responsibility in the Sphere of Urban Development" was adopted as a basis]. URL : <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/217794.html> (In Ukrainian).

8. *Za porushennia u mistobuduvanni posyliat vidpovidalnist* [Responsibility for violations in urban planning will be increased]. URL : <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/za-porushennya-u-mistobuduvanni-posyliat-vidpovidalnist/>

9. *Derzhavni budivelni normy ta zminy do nykh otsyfruiut* [State building codes and changes to them are digitized]. URL: <https://lexinform.com.ua/v-ukraini/derzhavni-budivelni-normy-ta-zminy-do-nyh-otsyfruyut/>(In Ukrainian).

10. *Zakon Ukrayini Pro vidpovidalnist za pravoporushennia u sferi mistobudivnoyi diialnosti : vid 14.10.1994 № 208/94*[Law Ukrayini Pro vidpovidalnist za pravoporushennia in sphere of mistobudivnoyi diialnosti: vid 14.10.1994 № 208/94]. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/208/94-vp>. (In Ukrainian).

11. *Deiaki pytannia funktsionuvannia orhaniv arkhitekturno-budivelnoho kontroliu ta nahliadu : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 hrudnia 2020 r. № 1340* [Some issues of functioning of architectural and construction control and supervision bodies: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 23, 2020 № 1340]. (In Ukrainian).

Некоторые вопросы трансформации административной ответственности в сфере градостроительства в современных условиях

Гаран Ольга Владимировна, e-mail: admin.kaf@ukr.net,
Одесский национальный университет имени И.И.Мечникова, Одесса, Украина.

Аннотация. В статье анализируются современные направления трансформации института административной ответственности в сфере градостроительной деятельности с учетом законопроектов № 5655, № 5656 и № 5877, № 5071. Установлено, что ужесточение административной ответственности будет возможно благодаря комплексному сочетанию определенных мер, а именно: а) увеличение штрафных санкций; б) изменении составов правонарушений в области градостроительства с учетом вызовов; в) обеспечения выполнения предписаний контролирующих органов в отношении объектов самовольного строительства путем временного ареста объектов незаконного (самочинного) строительства; г) трансформации механизмов рассмотрения дел об административных правонарушениях; д) расширение круга субъектов, на которых может быть наложено административное взыскание.

Ключевые слова: административная ответственность, градостроительная деятельность, временный арест объектов незаконного (самочинного) строительства; субъекты, на которые может быть наложено административное взыскание.

FOREIGN EXPERIENCE OF BRINGING TO CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR HIGH TREASON

Yuri Kononenko,

Postgraduate student of Odesa State University of Internal Affairs, Odesa, Ukraine
e-mail: kononenko_yuri@ukr.net

Abstract: Analyzing Part 2 of Article 111 of the Criminal Code of Ukraine, we consider it useful to refer to criminal law of foreign countries. This will allow you to compare common and different in the regulation of the norm of exemption from criminal responsibility for treason, identify positive and negative traits, and, for opportunities to gain positive experience. So, after analyzing the rules on exemption from criminal responsibility for treason of states such as the Federal Republic Germany, the Republic of Belarus, the Republic of Poland and the Republic of Kazakhstan, came to the conclusion that they are similar to Part 2 of Article 111 of the Criminal Code of Ukraine, but have some differences. In particular, in Ukraine one of the reasons is not to take any action on execution of a criminal task of a foreign state, foreign organization or them representatives, and in the legislation of Belarus, Germany, Poland, the basis is voluntary cessation of the crime, but with additional grounds. In particular, if the person was coerced, if he had to be distracted harmful effects, etc. In addition, in Poland, in general, are fixed separately grounds for dismissal for preparation and attempt to commit a crime. Thus, although not all countries provide for criminal the law provides for the possibility of releasing a person from criminal liability for treason, but this approach is shared by a number of states. Oh, because Today, the national security of any country is in such danger tendency to regulate and apply the institution of exemption from criminal liability can be assessed positively.

Keywords: crime, criminal law, subject of the crime, espionage, subversion, national security, territorial integrity and inviolability.

Analyzing Part 2 of Article 111 of the Criminal Code of Ukraine, we consider it useful to refer to criminal law of foreign countries. This will allow you to compare common and different in the regulation of the norm of exemption from criminal responsibility for treason, identify positive and negative traits, and, for opportunities to gain positive experience.

The main systems of law include: 1) Romano-Germanic; 2) general law (Anglo-Saxon) and 3) socialist. There are also groups of countries that have specifics to these systems of law. These are Muslim countries, Hindu and Jewish law, as well as the Far East, Africa and Madagascar [1]. The Romano-Germanic system includes the law of the countries in which legal science developed on the basis of Roman law. A feature of this legal system is that in the foreground are the rules of law, which are considered as norms of behavior that meet the requirements of justice and morality. Consider the legislation of the countries that are part of the Romano-Germanic law system, as Ukraine is trying to get closer to this family.

Let's start consideration of foreign criminal law with Federal Republic of Germany. Criminal Code of Germany as amended on November 13, 1998 year in the Special Part contains Chapter II "Treason" and threats to external security " [2]. About 10 articles regulate this species crimes, but only one of them provides an incentive rate. Trace note that § 94 "Treason" does not contain an indication of exemption from criminal liability. Instead, §98 "Treasonous agent activity ", which consists in activities in favor of a foreign state, directed to receive or transfer a state secret or to consent to its implementation of this activity to a foreign state or its representative, provides for exemption from certain features. First, the provisions of this article do not only apply for German citizens, secondly, paragraph 2 of this article contains a rule, according to with which the court may mitigate or release from punishment if a person voluntarily renounce the act and notify the authorities civil service. That is, it is a right, not an obligation, of the court. Third, the same paragraph provides for the mandatory release of a person if there are grounds in aggregates: 1) a person was forced to commit an act through coercion of a foreigner the state or its representatives and 2) voluntarily renounced these acts and immediately inform the relevant authority. So, in German In criminal law, voluntariness is a sign of rejection committing an act, not an application to law enforcement agencies; in addition, from the wording of the disposition of the article shows that the subject of the crime is released and for the initiated act, but with one condition - coercion of a foreign state.

The Criminal Code of the Republic of Belarus of June 2, 1999 contains Chapter 32 "Crimes against the state" [3]. It is in the note to Art. 356 "Treason" of this The chapters provide grounds for the release of a person from criminal liability for this crime. To do this, a person must: 1) voluntarily and timely declare state bodies on the actions committed by her; 2) terminate the activities aimed at to harm the national security of the Republic of Belarus; 3) to promote in the prevention of

harmful effects. The last reason is not peculiar to criminal legislation of Ukraine, it sees both positive and negative sides. Yes, it is thanks to the effective work of the relevant bodies and the assistance of the person who has communicated directly with the enemy of the state, knows specific information, negative consequences for national security can be prevented states. However, if it is impossible or extremely difficult to prevent, the person, fearing punishment, will stop this activity, but will not apply to public authorities, or, conversely, will continue to commit criminal offenses a task that will do even more damage to the state.

The Criminal Code of the Republic of Poland, adopted by the Law of June 6, 1997, in Chapter XVII "Crimes against the Republic of Poland" [4] provides for liability for encroachment on the external and internal security of Poland¹. Article 131 contains incentive standards. Yes, a person is not subject to punishment for attempting to participate in foreign intelligence activities against Poland (espionage), if it "Voluntarily ceased further activities and opened the body, competent to consider crimes, all significant circumstances of the act. To in addition, this article states that a person is not subject to punishment for preparing for of this crime, if there is a voluntary refusal to commit an act. In § 2 Art. 131 states that a person who: 1) is not subject to punishment for a crime. voluntarily ceased further activities; 2) has made significant efforts, aimed at preventing the commission of the intended prohibited act; 3) disclosed to the body competent to investigate crimes, all significant circumstances committed act.

So, compared to the criminal legislation of Ukraine, Polish establishes the basis of incentive rules with certain features. So, exemption from criminal liability for participation in foreign activities intelligence against Poland is regulated in the stages of preparation and assassination attempt on crime commitment. Instead, under Part 2 of Art. 111 of the Criminal Code of Ukraine dismissal for espionage is possible only at the stage of preparation. So, there is a significant difference that under Polish law a person may be exempted from liability, even if she has commenced criminal activity.

The national incentive rate is similar in content to the norm provided for in Part 2 of Art. 337 "Treason" of the Criminal Code of the Republic Moldova of 18 April 20023 [6]. The same is exempt from criminal responsible citizen of the Republic of Moldova, recruited abroad intelligence service to conduct hostile activities against the Republic Moldova, if he, as in Ukraine, "for the execution of the criminal he did not take any action and voluntarily declared his opinion to the authorities liaison with a foreign intelligence service. "

It should be noted that the criminal law of Belgium, Italy, France, Switzerland does not provide for exemption from criminal responsibility for treason.

So, after analyzing the rules on exemption from criminal responsibility for treason of states such as the Federal Republic Germany, the Republic of Belarus, the Republic of Poland and the Republic of Kazakhstan [6], came to the conclusion that they are similar to Part 2 of Article 111 of the Criminal Code of Ukraine, but have some differences. In particular, in Ukraine one of the reasons is not to take any action on execution of a criminal task of a foreign state, foreign organization or them representatives, and in the legislation of Belarus, Germany, Poland, the basis is voluntary cessation of the crime, but with additional grounds. In particular, if the person was coerced, if he had to be distracted harmful effects, etc. In addition, in Poland, in general, are fixed separately grounds for dismissal for preparation and attempt to commit a crime.

Thus, although not all countries provide for criminal the law provides for the possibility of releasing a person from criminal liability for treason, but this approach is shared by a number of states. Oh, because Today, the national security of any country is in such danger tendency to regulate and apply the institution of exemption from criminal liability can be assessed positively.

References:

1. Davyd R., Zhoffe-Spynozy K. (1998) *Osnovnie pravovie systemi sovremennosti* [Basic legal systems of today]. Moskva: *Mezhdunarodnye otnosheniya* [International Relations], 1998. P. 21, 25. 2 (In Russian)
2. *Uholovnii Kodeks Federatyvnoi Respublyky Hermanyy ot 13 noiabria 1998* [Criminal Code of the Federal Republic of Germany of November 13, 1998]. URL: <http://constitutions.ru/?p=5854&page=3> (In Russian)
3. *Uholovnii kodeks Respublyky Belarus ot 2 yiunia 1999* [Criminal Code of the Republic of Belarus of June 2, 1999]. URL: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=hk9900275&p2={NRPA}> (In Russian)
4. *Uholovnii kodeks Respublyky Polsha ot 6 yiulia 1997* [Criminal Code of the Republic of Poland of July 6, 1997]. URL: <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1246817> (In Russian)
5. *Uholovnii kodeks Respublyky Moldova ot 18 aprelia 2002* [Criminal Code of the Republic of Moldova of April 18, 2002]. URL: <http://lex.justice.md/ru/331268/> (In Russian)
6. *Uholovnii kodeks Respublyky Kazakhstan ot 3 yiulia 2014* [Criminal Code of the Republic of Kazakhstan dated July 3, 2014]. URL: <http://ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovnyj-kodeks-respublikikazaxstan/#more-50> (In Russian)

Зарубежный опыт привлечения к уголовной ответственности за государственную измену

Кононенко Юрий Сергеевич, e-mail: kononenko_yuri@ukr.net

Одесский государственный университет внутренних дел, г. Одесса, Украина

Аннотация. Анализируя часть 2 статьи 111 УК Украины, считаем целесообразным обратиться к уголовному законодательству зарубежных стран. Это позволит сравнить общее и разное в регулировании нормы освобождения от уголовной ответственности за государственную измену, выявить положительные и отрицательные черты, а также возможности для приобретения положительного опыта. Так, проанализировав нормы об освобождении от уголовной ответственности за государственную измену таких государств, как Федеративная Республика Германия, Республика Беларусь, Республика Польша и Республика Казахстан, пришли к выводу, что они аналогичны ч. 2 ст. 111 УК Украины, но имеют некоторые отличия. В частности, в Украине одной из причин является непринятие каких-либо действий по исполнению преступного задания иностранного государства, иностранной организации или их представителей, а в законодательстве Беларуси, Германии, Польши основанием является добровольное прекращение преступления, но с дополнительными основаниями. В частности, если лицо было подвергнуто принуждению, если его пришлось отвлечь вредным воздействием и т. д. Кроме того, в Польше вообще отдельно фиксируются основания для увольнения за приготовление и покушение на совершение преступления.

Таким образом, хотя не во всех странах уголовная ответственность предусмотрена законом, предусмотрена возможность освобождения лица от уголовной ответственности за государственную измену, однако такой подход разделяется рядом государств. Сегодня национальная безопасность любой страны находится в опасности, тенденцию регулирования и применения уголовной ответственности можно оценить положительно.

Ключевые слова: преступление, уголовное право, объект преступления, шпионаж, подрывная деятельность, национальная безопасность, территориальная целостность и неприкосновенность.

ON THE SITUATION AND CERTAIN ISSUES OF APPROXIMATING THE LEGISLATION OF UKRAINE ON PAYMENT SYSTEMS TO THE EUROPEAN UNION LEGISLATION

Anastasia S. Kovalchuk,
Yaroslav Mudryi National Law University,
e-mail: oh_stacy@ukr.net

Abstract. The article highlights the results of research on issues related to determining the state and problems in the field of approximation of Ukrainian legislation on payment systems to that of the European Union. It is emphasized that in legal science there is a variety of approaches to understanding the concept of "approximation of national legislation of Ukraine on payment systems to the EU legislation." Within the context of the European integration processes, the main purpose of approximation of the national legislation of Ukraine on payment systems to the EU legislation is to eliminate fundamental differences in the legal regulation of payment services, create uniform basic approaches to its operation and ensure their protection.

Keywords: approximation of legislation, EU acquis, EU–Ukraine Association Agreement, harmonization of legislation, integration of legislation, legislation on payment systems, National Bank of Ukraine, payment system, payment service, unification of legislation.

The relevance of the topic of this article is determined by the need in clarifying the situation with fulfilment of the obligations taken by Ukraine in the context of the European integration processes in the field of payment systems legal regulation under intensifying globalization and economy internalization, as well as accounting for the tendencies stemming from the world economic crisis and the unfavorable consequences of introducing quarantine restrictions due to the spread of COVID-19. A clear outline of the current problems of approximating the Ukrainian legislation on payment systems to that of the European Union and determining the ways to overcome them is a token of addressing to the urgent issues in law enforcement as well as a means of forming a transparent and clear modern market environment for rendering payment services at the level of the current international standards.

Previous research of the problem. The issues of harmonizing the national legislation of Ukraine with the EU legislation both in general and at the level of specific branches have repeatedly become the subject of different research. Accordingly, they are in the field of vision of both representatives of individual legal sciences and specialists in the general theory of law. The issues of defining the notion, the peculiarities in organizing and operation of payment systems in the European Union and Ukraine, the specifics in the international and the Ukrainian payment services markets organization are studied not only by practicing scientists but are also part of scientific interest for specialists in economic theory and political studies. Such topics were extensively studied in the works by Alisov E.O., Anistratenko O.O., Muzyka-Stefanchuk O.A., Litoshenko A.V., Pozhydayeva M.A., Salo S.M., Stoyan V.I., Trubin I.O., Tsymbaliuk I.V., Chechulina O.O., Yuschishyna L.O., Yamkovyi V.I., et al. In their majority, the scientific publications dwell on the problems which are of applied character, the ones related to individual aspects of payment systems operation as a component of the national banking system, or they highlight the specifics in the contents of individual legal acts of the European Union legislation, while no attempts at carrying out a wholesome, comprehensive research in peculiarities of approximating the Ukrainian legislation on payment systems to that of the EU have been made so far. This is seen as one of the reasons for implementing the foreign experience in Ukraine without sufficient critical thinking and prognostication of possible consequences for the national economy, including its economic security.

Considering the mentioned above, the goal of this article is actuating the issue of adjustment of Ukrainian national payment systems legislation to that of the EU, as well as delineating certain theoretical problems in this area and search for ways to overcome them.

Main material exposition. Since the time of Ukraine's signing the Partnership and Cooperation Agreement with the European Union and its member states in 1994, the integration plays the determining role in political and economic life of the state, it is a component to be considered in making strategic decisions in the issues of forming the state [1]. The adherence to this course is clearly observed in the signed Agreement on Association between Ukraine, on one side, and the European Union, the European Atomic Energy Community and its member states on the other side (hereinafter the Association Agreement) [2]. As a result, Ukraine has undertaken to carry out harmonization of the national legislation with the EU acquis in many areas, financial services included.

In this context, it is needed to take into consideration a wide range of theoretical and applied problems linked with implementation of such obligations due to the fact that harmonizing different legal systems is a complex and long-term process. These peculiarities of the process were accentuated on in various publications. This specifics is addressed to, among other researchers, by Chabah O.M. [3, 49], Shemshuchenko Yu.S. [4, 35], Shnyrkov O.O. [5, 137], Yamkovyi V.I. [6, 33] et al. As Izarova I.O. stresses, the research linked with harmonizing in various branches of juridical science have greatly intensified in Ukraine lately, but the contents of the “harmonizing” as a legal category remains controversial [7, 109].

In this context, a separate problem is the lack of unified understanding of the correlation between similar terms of “approximation”, “harmonization”, “rapprochement of the Ukrainian legislation with that of the EU”, “integration”, “unification”, etc. This issue is also accentuated on in the works by Ordulya E.Ye. [8, 11], Kubko Ye.B. [4, 20], Mischenko A.V. [9], Yakoviuk I.V. [10, 34] et al.

The authors support the position by Tryhlib K.O. who justly points to the fact that terminology as one of the means of juridical techniques is of next to the chief importance in formulating the texts of regulating-and-legal acts, while terminological inconsistencies lead to collision of norms and erroneous decisions in legal practices. Her thought about the connection between the unification of the applied terminology and the harmonization (adaptation) of Ukraine’s legislation, in particular to the European law [11] is also worth attention. Indeed, due to incoordination in terminology, the process of different legal systems approximation slows down and complicates, obstacles arise in understanding the ways of overcoming the collisions and determining the directions in lawmaking.

This verbal diversity is vividly reflected in a given by Tarasov O.V. example of the terms and expressions used in the Agreement on Association of Ukraine with EU that denote the same or similar phenomena: “adapting” (preamble, art. 1, clause 2, para. d); art. 53, cause 2, para. a), and others), “approximation” (art. 59, cause 1, para. c); art. 64, clause 1; art. 66, clause 4 and clause 11; art. 67, clause 2, art. 70, clause 3; art. 84 and others), “rapprochement” (art. 56; art. 352; art. 403; art. 405), “coordination” (art. 57, clause 3), “attaining of correspondence” (art. 56, cause 1), “bringing legislation in correspondence” (art. 56, clause 5), “implementation of the corresponding international standards at the national level” (art. 387, clause 1, para. b)), “implementation” (preamble; art. 8; art. 11, clause 1 and clause 2, para. a); art. 12; art. 16, clause 2, para. i); art. 20 and others), “harmonization” (art. 347, clause 3; art. 405) and others [12, 30-31].

In the Guiding Principles for Ukrainian public management concerning the approximation to the EU law, it is also accentuated that the Association Agreement and various political documents contain such notions as “harmonization”, “leveling”, “rapprochement”. The obligation is laid on Ukraine “to gradually make internal legislation compatible”, “to adapt its legislation”, “to bring its legislation in correspondence”. It is noted, in particular, that in the light of academic research, all these terms should be distinguished to ensure the correspondence of draft laws to the Association Agreement because most of these terms are interchangeable [13]. Nevertheless, in practice the mentioned distinguishing and matching has not been accomplished up to now. In the course of the issuing scientific discussion, different positions based on the vision of the stated problem by different scientists have been expressed, but the final solution has not been achieved yet, which stipulates a need in further scientific research and broadening the discussion of this issue.

In Medvedyev’s Yu.L. opinion, it is quite natural that such abundance of terms stipulates the need in a precise clarification of their meaning, defining the differences between them and the expediency of their usage in national regulating-and-legal acts [14, 54]. This vision clearly justifies the need in further scientific research to overcome the current terminological inconsistency and confusion, calls for development of general theoretic approaches to understanding specific scientific categories. This is determined by the needs of law enforcing practices in terms of their matching and interpretation, as well as setting the directions and limits of law-making activities. Only through a clear understanding of the goal, the directedness and the essence of the integration tasks undertaken by Ukraine is their fulfilment possible, including in the area of legal regulation of payment systems, as well as forming favorable conditions for functioning of the national payment services market.

Understanding of the significance and urgency for solving the issue in question is applicable not only to Ukrainian scientists and practitioners. European specialists are also interested in studying this phenomenon. For the European science, this issue has its own history. Thus, as early as the period of the European common market formation, Monaco Riccardo wrote, considering the difficulties in harmonizing the national legislative systems, that “we have explained what the approximation of laws is composed of: to “approximate” certainly means to make a standard approximately similar to another standard taken as a model. Nevertheless, it may so happen that in a particular case some different member states do not have a rule which meets the Common market requirements extensively, so that the model whereof we might draw the inspiration for the appeasement work could not be established in any possible way” [15, 568]. This is to say that even nowadays the issue of removing the discrepancies between legal systems of both individual EU member states and the national legal systems and that of the European Union itself cannot be considered as ultimately settled. It remains topical up to now even despite this phenomenon’s repeatedly becoming an object of scientific interest in the context of European integration.

For instance, Małgorzata Paszkowska and Krzysztof Czubocha accentuate on the link of Directives with the phenomenon of harmonization. They believe that the main goal of the directives is not unification of law, but rapprochement of legislation (legislation harmonization) [16, 130]. That is, these authors, in fact, identify harmonization with legislation rapprochement.

Considering the issue on the theory and the concepts of forming the EU in the context of the Polish integration policy, Beata Master singles out the notion of “harmonization” as one of the components of approximation, integration. Nevertheless, apart from mentioning that in the European research harmonization is associated mostly with law, the author does not go into a detailed analysis of this phenomenon [17, 26, 270]. Nevertheless, this does not mean that no attempts have been made to elucidate the peculiarities in legislation harmonizing as a law phenomenon in scientific works.

In particular, Piotr Sylwestrzak views harmonization as a special way of unification of ties between legal systems. Depending on a number of criteria, he distinguishes the following types of harmonization: 1) hard and soft; 2) direct and indirect; 3) complete, optional, partial, and minimal [18, 21-22]. The above attests to considerable attention to the issue in question, the topicality of which does not diminish with time and demonstrates certain achievements in this area that reflect the results of scientific research of many years and scrupulous law-making work.

At the same time, it is impossible to think that the problem has got its ultimate solution. Thus, Uroš Čemalović points out the difficulties in distinguishing the notions of “approximation” and “harmonization” of national legal systems, which gave rise to an important theoretical problem, and can complicate the defining of the most important intentions of the European legislative body in this area. He accentuates, in particular, on ambiguity of the rapprochement concept in the Agreement on Founding the European Community where different terms are used, and reasonably raises the issue of a possible hierarchy of the notions of “coordination”, “harmonization”, “integration”, and “coexistence” [19, 242]. That is, the problem of terminological ambiguity is not only of national relevance, but is also linked with international relations, enters the international level of legal regulation, represents the need in forming a coordinated international, supranational law order. This stipulates the need in further scientific research in order to develop a clear model of harmonizing national legislation systems with the European Union legislation, to form a general theoretical concept of harmonizing national legislations, which will be adapted to strategic European integration processes.

In this case, it is possible to speak of the experience of both individual countries gained in the process of forming the European Union and the accumulated practices of the EU bodies in all the years of its existence. This issue relates both to the newly accepted EU members and to drafting corresponding agreements on association with the states that share common European civilization values or are targeted at close cooperation with the united Europe through forming free trade zones. To be more precise, the agreements with such states as the Republic of Poland [20, 2], the Republic of Georgia [21, 4], Jordan [22, 3] and others are meant. And while for the countries with the continental system of law this work is easier in terms of common theoretical foundations determined by the peculiarities in the history of the European law evolvement, for the countries with a different legal traditions such work is painstaking. Such a situation gets even more complicated due to considerable differences in economic, cultural, political areas, etc. Nevertheless, the gained experience is worth consolidation, all-sided study and proliferation even if it attests to a rather slow dialogue between “cultures and civilizations” [23, 96, 119-122], because it facilitates overcoming the inconsistencies concerning both the theoretical component of the integration processes and concerning law-making and law enforcement practices in this respect.

In this context, it seems expedient to mention Kuznetsova's N.S. point of view, who believes that the terms “harmonization”, “unification”, “adapting”, “approximation” when matched are often used as the same notion, albeit each having its peculiarity considering the etymological meaning of the term itself, as well as the peculiarities of its usage in practice [24, 67]. Omelchenko A.V. keeps to the same position pointing out that such notions as “legislation adaptation”, “legislation harmonization”, “legislation implementation”, “rapprochement of legislation” reflect in essence the same phenomenon, but are used to define different means and different levels (degrees) of legal systems' approximation [25, 366]. From these methodological positions, let us view the peculiarities of approximating the national legislation of Ukraine on payment systems to the EU acquis.

The term “approximation” refers to financial services in the art. 133 of the official English text of the Agreement on Association of Ukraine with EU [26]. In the official Ukrainian variant of this agreement this term denotes ensuring a gradual bringing up of the current law and future legislation of Ukraine to conformity with the EU acquis [2]. In the Guiding principles for Ukrainian public management concerning approximation to the EU law, it is also stressed that one of the most important requirements set by the Association Agreement is rapprochement of the Ukrainian legislation to that of the EU. This is not new, for Ukraine was also obliged to harmonize its legal order with the EU legislation in accordance with the previous Cooperation and Partnership Agreement. Nevertheless, the extent of rapprochement provided for nowadays is unprecedented and exceeds greatly what was provided for by the Cooperation and Partnership Agreement [13, 9].

Yet, the phrase “will be gradually made compatible with the EU acquis” present in the English text of art. 133 of the Agreement on Association of Ukraine with the EU [26] can be translated in Ukrainian as “will gradually become similar to the EU legislation”. The adjective “compatible” can be translated as “consistent”, “consonant”, “similar”. That is, such obligation is possible to be perceived just as a need in ensuring compatibility of the National legislation of Ukraine to the EU acquis, which supposes the absence of insurmountable controversies in legal regulation. Therefore, the provisioned extent of correlation will be somewhat lower, which denotes a less categorical demand concerning unification of different legal systems.

Still again, at such approach there is no correlation between the essence of obligation and the specifics of the mode to implement it. In this case, attention should be paid to the content of art. 2 of the Supplement XVII to the Agreement of the Association of Ukraine with EU, which sets out the main principles and obligations concerning the regulating-and-legal approximation. It is provisioned, in particular, that the norms of the legal acts specified in Appendices XVII-2 – XVII-5 are binding for the Parties according to horizontal adaptation and procedural norms provisioned by Appendix XVII-1 and to the specific agreements provisioned by Appendices XVII-2 – XVII-5. The Parties undertake to ensure complete and full implementation of these provisions. Noteworthy, if a legislative act is an EU Regulation or an EU Decision it should become, as such, a part of the national legislation of Ukraine; if a legislative act is an EU Directive, the competent bodies of Ukraine retain the right of choosing the form and the mode of its implementation [27].

At the same time, Appendix XVII-2, “The Regulations to be Applied to Financial Services” of Appendix XVII to the Agreement on Association of Ukraine with the EU contains special adaptations for each individual act, which are given in the table below.

Table 1.

The provisions of the European Union acts to be applied to areas covered by the approximation regulation	The schedule of fulfilling the obligations
Directive 98/26/EU by the European Parliament and the Council of May 19, 1998 on residual settlements in payment systems and securities settlement systems	The provisions of the Directive are to be implemented within 6 years following the date of entry into force of this Agreement
Directive 2009/44/EU by the European Parliament and the Council of May 6, 2009 which introduces changes to Directive 98/26/EU on residual settlements in payment systems and securities settlement systems and Directive 2002/47/EU on financial security for related systems and credit claims	The provisions of the Directive are to be implemented within 6 years following the date of entry into force of this Agreement
Directive 2007/64/EU by the European Parliament and the Council of November 13, 2007 on payment services in the national market, which brings changes to Directives UA/EU/Appendix XVII-2/ua 10 №№ 97/7/EU, 2002/65/EU, 2005/60/EU and 2006/48/EU and repeals Directive 97/5/EU.	The provisions of the Directive are to be implemented within 5 years following the date of entry into force of this Agreement

Moreover, according to para. 2 of Section II of the All-state program for adapting the legislation of Ukraine to the European Union legislation, adaptation is defined as the process of bringing the laws of Ukraine and other regulating-and-legal acts in line with the *acquis communautaire* [28]. That is, considering the mentioned afore, it is possible to state that specifics of harmonizing the national legislation of Ukraine on financial services with the EU acquis is to a greater extent characteristic of adaptation than of approximation. It is noteworthy that this process is unilateral due to the fact that mutual coordination of the EU acquis and the national legislation of Ukraine is not provisioned. A variability of possible actions in this case is not provided for.

It should be noted that one of characteristic features of adapting the legislation of Ukraine to that of the European Union is the need in carrying out comparative legal research on correspondence of Ukrainian legislation to the European Union acquis in priority areas. To the latter, banking law and financial services were referred, which was provisioned by Section V of the All-state program for adapting the legislation of Ukraine to that of the European Union [28]. As Mischenko S.V. notes, the development of payment systems in Ukraine evolves according to international practices and, generally, corresponds to European approaches to regulating of payment systems and non-cash payments instruments [29, 27].

Generally speaking, the authors do not mind such position, because it corresponds to the current matter of things. Otherwise, Ukraine would not be able to support the necessary economic ties with its strategic partners and carry out international trade first of with the European Union. To ensure a due level of international economic cooperation, to form conditions for unobtrusive movement of financial resources and investment activity, the necessity of this work for the state is indisputable both in strategic and tactical sense.

The main strategic goal of harmonizing the national legislation of Ukraine on payment systems with that of the EU should be not aspiration for simple mechanical incorporation of corresponding European directives into

Ukrainian regulating-and-legal acts, but a due legal support of formation and functioning of the national payment environment integrated with the European economic zone. To attain this it is necessary to detect possible collisions, primarily principal differences in legal regulation of payment services, formation of unified basic approaches to their operation and securing their protection.

To this effect, the National Bank of Ukraine presented in June of 2019 the Concept of the new model of legislative regulation of payments market and money transfer [30]. The most significant tactical step in this direction, though, was the adoption on June 30, 2021 of the Law of Ukraine “On Payment Services”. In the explanatory note to the law, the collective of authors points out that the Law currently regulates only one type of payment services – financial service of money transfer which means the movement of a certain sum of money in order to be accounted to the payee or to be handed out to them in the cash form. The Law of Ukraine “On Payment Services” is aimed at implementation of the corresponding EU Directives’ provisions and introduces nine types of payment services, seven of which being financial payment services, while two – non-financial, which are becoming widespread in EU states and need separate regulating, namely:

1) services on crediting cash to customers’ accounts, as well as all services related to opening, servicing, and closing of customers’ accounts (except online wallets);

2) services for withdrawal of funds from user accounts, as well as all services related to opening, servicing, and closing of customers’ accounts (except online wallets);

3) services for payment transactions with the user’s own funds from account to the user’s account (except online wallets), including:

a) credit transfer;

b) debit transfer;

c) other payment operations, including the use of payment instruments;

4) services for payment operations from/to a customer’s account (except payment operations with digital money) on condition that funds for the payment operation are debited to the customer on conditions of credit, including:

a) a credit transfer;

b) a debit transfer;

c) other payment operations (including those with the use of payment instruments);

5) services for emission of payment instruments and/or acquiring of payment instruments;

6) services for money transfer without opening an account;

7) services for emission of digital money and payment operations with it, including opening and servicing of digital wallets.

2. To non-financial payment services pertain:

1) services for initiating a payment operation;

2) services for providing information from accounts [31].

To conclude, it should be borne in mind that very soon Ukraine will have to test in practice the ability of the new law to ensure necessary conditions for economic European integration and the possibility of large-scale improvement of the national financial services area involving, among other things, payment environment modernization, adapting it to current world challenges. In this process it will be needed, on the one hand, to harmonize the inner national legislation acts with the provisions of the new legislative act, to develop new forms and methods of payment services area management, to detect and eliminate possible collisions while, on the other hand, to maintain monitoring of correspondence of the carried out reforms to the spirit of the EU acquis. The foundations for these processes are long-term ties between Ukraine and the European Union in economic, political, and other areas that are manifested, among other things, through the Eastern Partnership policies and due fulfilment of obligations undertaken in accordance with the Agreement on Association between Ukraine from one side and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states on the other side.

References:

1. Ugoda pro partnerstvo i spivrobitnietstvo mig Ukrainoyu i Evropeys`kymy Spivtovarustvamy ta yikh dergavamy-chlenamy. [Partnership and Cooperation Agreement between Ukraine and the European Community and Their Member States. The Official Bulletin of Ukraine. 2006. № 24. Art. 203]. (In Ukrainian).

2. Ugoda pro asociatciyu mig Ukrainoyu, z odnieyi storony, ta Evropeys`kym Soyuzom, Evropeys`kym Spivtovaryystvom z atomnoyi energiyi i yikh dergavamy-chlenamy [Agreement on Association between Ukraine on the one side and the European Community, European Atomic Energy Community and their member states on the other side. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011]. (In Ukrainian).

3. Chabah O.M. Pravova garmonizatsiya yak neobkhidna skladova evrointegratsiynykh protsesiv Ukrainy [Chabah O.M. Legal harmonization as a necessary component of Ukraine’s European integration processes. The Legal Bulletin. 2014. № 3 (32). pp. 46-50]. (In Ukrainian).

4. Problemy harmonizatsiyi zakonodatel'stva Ukrainu i stran Evropu [The problems of legislations of Ukraine and the European countries. Edited by Ye.B. Kubko, V.V. Tsvetkov. Kyiv: Yurinkom Inter. 2003. 583 p.]. (In Russian).
5. Shnyrkov O.O. Spivrobitnstvo Ukrainy ta ES u sferi tekhnichnogo reguluvannya [Shnyrkov O.O. Cooperation between Ukraine and the EU in the field of technical regulation. Topical issues of international relations. 2015. Ed. 126 (part. I). pp. 136-144]. (In Ukrainian).
6. Yamkovyi V.I. Harmonizatsiya zakonodavstva Ukrainy z pravom Evropeys'kogo Soyuzu yak ody z etapiv yogo adaptatsiyi do evropeys'kykh pravovykh standartiv [Yamkovyi V.I. Harmonization of Ukraine's legislation with that of the European Union as one of the stages of its adaptation to the European legal standards. Donbas Legal Bulletin. 2018. № 2 (63). pp. 33-39]. (In Ukrainian).
7. Izarova I.O. Teoretychni i practychni zasady garmonizatsiyi tcyvil'nogo protcesu Evropeys'kogo Soyuzu ta Ukrainy [Izarova I.O. Theoretical and practical foundations of harmonizing the civil process of the European Union and Ukraine. Dissertation thesis for the Doctor of Legal Sciences degree. Kyiv: NASc of Ukraine; V.M. Koretskyi Institute of State and Law, 2016. 435 p.]. (In Ukrainian).
8. Orduli E.Ye. Harmonizatsiya zakonodavstva Ukrainy pro intelektual'nu vlasnist' zgidno z vumogamy Ugody TRIPS. [Orduli E.Ye. Harmonizing the legislation of Ukraine on intellectual property according to the requirements of the TRIPS Agreement. Dissertation abstract for the Candidate of Legal Sciences degree. Kyiv: NDI for Intellectual Property at NAPrN of Ukraine. 2021. 19 pp.]. (In Ukrainian).
9. Mischenko A.V. Pproblema harmonizatsiyi zakonodavstva u sferi transportu. [Mischenko A.V. The problem of harmonizing legislation on sphere of the transports. Current issues of legal science and practice: Theses of scientific reports at the all-Ukrainian science-and-practical conference for young scientists and applicants for a scientific degree. Edited by Prof. M.I. Panov. Kharkiv: National Academy of Law of Ukraine. 2007. 349 p. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI/SB_22.htm]. (In Ukrainian).
10. Yakoviuk I. Adaptatsiya i harmonizatsiya zakonodavstva v umovakh integratsii: problema spivvidnoshennya. [Yakoviuk I. Adaptation and harmonization of legislation under condition of integration: the issue of correlation. The Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine. 2012. № 4. pp. 29-42]. (In Ukrainian).
11. Tryhlib K.O. Terminologichni kolizii v normotvorchiy diyal'nosti. [Tryhlib K.O. Terminological collisions in law-making activities. Theory and practices of law studies: online scientific professional edition. 2011. Vol 1, № 1. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/viewFile/62242/57832>]. (In Ukrainian).
12. Tarasov O.V. Adaptatsiya, implementatsiya tchi harmonizatsiya prava ES? [Tarasov O.V. Adaptation, implementation or harmonization of the EU legislation? European integration within the context of current geopolitics: collection of scientific articles on the materials of scientific conference, Kharkiv, May 24, 2016. Edited by A.P. Getman, I.V. Yakoviuk, V.I. Samoscheno, et al. Kharkiv: Pravo PH, 2016. 536 pp.]. (In Ukrainian).
13. GUIDELINES FOR UKRAINIAN GOVERNMENTAL ADMINISTRATION ON APPROXIMATION WITH EU LAW. Kyiv, 2018. 103 p. URL: https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/a4u_legal_approximation_guidelines_en_2018.10.pdf.
14. Medvedyev Yu.L. Nablygennya prava Ukrainy do prava Evropeys'kogo Soyuzu: ponyatiyno-kategoriyniy aparat ta sposoby uzgodennya. [Medvedyev Yu.L. Approximation of Ukraine's law to that of the European Union: the notion-and-categorical apparatus and ways of harmonizing. The Bulletin of E.O. Didorenko Lugansk State University of Internal Affairs. 2014. № 1. pp. 52-59]. (In Ukrainian).
15. Citer ce document / Cite this document: Monaco Riccardo. Le rapprochement des législations nationales dans le cadre du marché commun. In: Annuaire français de droit international, volume 3, 1957. Pp. 558-568; doi: <https://doi.org/10.3406/afdi.1957.1343>; https://www.persee.fr/doc/afdi_0066-3085_1957_num_3_1_1343. P. 568.
16. Małgorzata Paszkowska, Krzysztof Czubocha. Ogólne zasady prawa w systemie prawnym Unii Europejskiej. URL: http://znze.wsiz.rzeszow.pl/z04/7_Malgorzata_Paszkowska_Krzysztof_Czubocha_Ogolna.pdf.
17. Master Beata. Teorie i koncepcje zjednoczeniowe Unii Europejskiej w założeniach programowych oraz w praktyce polskiej polityki integracyjnej. Uniwersytet Śląski w Katowicach. Wydział nauk społecznych. Instytut nauk politycznych i dziennikarstwa. Katowice. 2014. 454 p.
18. Sylwestrzak Piotr. Transpozycja prawa unijnego do polskiego porządku prawnego na przykładzie prawa ochrony środowiska. Praca magisterska. Uniwersytet Wrocławski. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii. Instytut Nauk Administracyjnych. Zakład Prawa Administracyjnego, 2010. Wrocław. URL: <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/30061/edition/35567/content>.
19. Čemalović Uroš. Framework for the Approximation of National Legal Systems with the European Union's Acquis: From a Vague Definition to Jurisprudential Implementation. URL: https://www.researchgate.net/publication/292354679_Framework_for_the_Approximation_of_National_Legal_Systems_with_the_European_Union%27s_Acquis_From_a_Vague_Definition_to_Jurisprudential_Implementation.
20. Europe Agreement establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Poland, of the other part. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2014:260:FULL&from=en>.

21. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2014:261:FULL&from=en>.

22. Euro-Mediterranean Agreement establishing an Association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Hashemite Kingdom of Jordan, of the other part URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2014:260:FULL&from=en>.

23. Trofimova O.E. Evolyutcia sredizemnomorskoy politiki Evrosoyuza: put` ot sotrudnitchestva k integratsii. [Trofimova O.E. Evolution of the EU's Mediterranean policies: the road from cooperation to integration. M.: IMEMO RAN, 2011. 122 pp.]. (In Russian).

24. Kuznyetsova N.S. Problema vidpovidnosti tcyvil`nogo zakonodavstva Ukrainy standartam Evropeys`kogo prava. [Kuznyetsova N.S. The problem of compliance of the civil law of Ukraine with the European law standards. The University Scientific Notes. 2005. № 1-2. pp. 66-69]. (In Ukrainian).

25. Omelchenko A.V. Harmonizatsia zovnishnyoeconomichnogo zakonodavstva Ukrainy iz vymogamy Svitovoyi Organizatsii Torgivli (organizatsiyno-pravovi zasady). [Omelchenko A.V. Harmonization of foreign economy legislation of Ukraine with the World Trade Organization requirements (organization-and-legal foundations). The Topical Issues of State and Law. 2011. Ed. 60. pp. 366-372]. (In Ukrainian).

26. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. 29.5.2014. Official EN Journal of the European Union. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf.

27. DODATOK XVII. NORMATYVNO-PRAVOVE NABLYGENNYA. [APPENDIX XVII REGUTING-AND-LEGAL APPROXIMATION. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/ugoda-pro-asociaciyu/17_Annexes.pdf]. (In Ukrainian).

28. Pro Zagal`nodergavnu programu adoptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Evropeys`kogo Soyuzu. [On All-State Program of Adapting the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union: The Law of Ukraine of March 18, 2004 № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#n161>]. (In Ukrainian).

29. Mischenko S. Vdoskonalennya systemy bezgotivkovykh rozdribnykh plateziv. [Mischenko S. Improvement of the cashless retail payments system. The Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Economy. № 5 (158), 2014. pp. 22-28]. (In Ukrainian).

30. Natsionalnyi bank prodovguye vykonuvaty zaplanovani zakhody u sferi evropeyskoyi integratsiyi. [The National Bank Goes on Fulfilling the Envisioned Tasks in the Field of European Integration. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prodovguye-vikonuvati-zaplanovani-zahodi-u-sferi-yeuropeyskoyi-integratsiyi>]. (In Ukrainian).

31. Poyasnyval`na zapyska do proektu Zakonu Ukrainy "Pro platigni poslугy". [Explanatory note to the draft Law of Ukraine "On Payment Services". http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70412]. (In Ukrainian).

О состоянии и некоторых вопросах сближения законодательства Украины о платежных системах с законодательством Европейского Союза

Ковальчук Анастасія Сергіївна, e-mail: oh_stacy@ukr.net

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна

Анотация: в статье отображены результаты исследования вопросов, связанных с определением состояния и проблем в области сближения украинского законодательства о платежных системах с законодательством Европейского Союза. Подчеркивается, что в юридической науке существует множество подходов к пониманию понятия «сближение национального законодательства Украины о платежных системах с законодательством ЕС». В контексте евроинтеграционных процессов основной целью сближения национального законодательства Украины о платежных системах с законодательством ЕС является устранение принципиальных различий в правовом регулировании платежных услуг, создание единых базовых подходов к их функционированию и обеспечению защиты.

Ключевые слова: сближение законодательства, *acquis* ЕС, Соглашение об ассоциации между ЕС и Украиной, гармонизация законодательства, интеграция законодательства, законодательство о платежных системах, Национальный банк Украины, платежная система, платежные услуги, унификация законодательства.

INSTITUTE OF "TESTING": THE EXPERIENCE OF SOME FOREIGN COUNTRIES

Harehyn Muradian

Odesa State University of Internal Affairs Odesa, Ukraine

e-mail: garikmuradyan34@gmail.com

Abstract: The article examines the experience of some foreign countries in terms of the regulation of the institution of testing in criminal law. Attention is focused on the fact that the criminal legislation of many countries defines a large number of names of the analyzed institution. It has been established that the terminology used by the legislator in different countries in relation to institutions, which, in their degree and content, are types of conditional non-application (non-fulfillment) of the punishment imposed by the court, are also quite different. You can also do it with good health. The experience of such countries as England, USA, Sweden, Germany, France, Lithuania, Belarus has been studied. It has been determined that the peculiarity of the individualization of the application of the boundaries of the probationary period is that, in accordance with the properties of the convicted person, the probationary period can be established only in relation to a part of the punishment imposed by the court, it can last only a few months, it can change, depending on the behavior of the convicted person as in the direction of reduction, and in the direction of increase, which is not provided for by domestic legislation.

Keywords: institute of "trial", probationary lines, execution of punishment, release from punishment, serving punishment, correctional process, convicted persons, probation, conditional suspension of punishment.

У напрямі протидії негативним явищам, що спричиняють правопорушення в суспільстві, наша держава обрала курс на гуманізацію та демократизацію кримінально-правової політики. Таким чином, найважливішими умовами подальшої демократизації суспільства, послідовної реалізації конституційних принципів, захисту прав і свобод громадян є посилення боротьби зі злочинністю, усунення детермінантів злочинності, забезпечення швидкого та повного розкриття кримінальних правопорушень та, як наслідок, захисту суспільства.

Умовне засудження є одним з найбільш «молодих» способів впливу на злочинця і стало результатом еволюції інституту покарання, що виразилася в поступовій заміні жорстоких його видів м'якшими і цивілізованими.

Кримінально-правова політика великого числа зарубіжних країн в останні десятиліття схилилася на користь альтернатив позбавлення волі. У багатьох країнах широке застосування альтернативних кримінально - правових заходів окрім гуманітарних міркувань засноване на прагматичних аргументах економії витрат на тюремне ув'язнення і його наслідків. У зарубіжному праві існують кримінально-правові інститути, що дозволяють реально не застосовувати передбачене за вчинення кримінальне правопорушення покарання, а при наявності певних умов замінювати його іншими заходами кримінально-правового характеру. До таких інститутів можна віднести інститут пробації та інститут умовного засудження (інститут випробування).

Законодавчі акти різних держав по-різному трактують юридичну природу і зміст інституту випробування (умовного засудження), але не дивлячись на це статистичні дані свідчать про його значне поширення і про істотне збільшення обсягу застосування в даний час. Законодавець передбачає досить гнучку процедуру призначення, в основі якої закладено диференційований суддівський підхід, а також прогресивний механізм виконання названого заходу кримінально - правового характеру. Вважаємо, що функцію по контролю за поведінкою умовно засуджених слід розглядати як кримінально - виконавчу діяльність, яка протікає в рамках кримінальних і кримінально-виконавчих правовідносин. Очевидно, що ефективність реалізації умовного засудження багато в чому залежить від того, наскільки чітко і злагоджено здійснюється в рамках такої категорії засуджених виховно-профілактичний вплив з боку контролюючих органів, від їх кадрового забезпечення та професійного рівня співробітників. Зазначена проблема, на наш погляд, обумовлює необхідність її самостійного дослідження [6, С. 629; 2, С. 129].

Дореволюційні, радянські, а потім і вітчизняні вчені - криміналісти багато привнесли в розвиток умовного засудження (інститут випробування), проте, для більшої ефективності не слід нехтувати закордонним досвідом застосування умовного засудження, тим більше, що тривалий час даний інститут розвивався в різних країнах по-різному з притаманними національному законодавству особливостями, при чому даний процес, незважаючи на деяку глобалізацію і в правовій сфері, триває, що особливо вбачається навіть на прикладі колишніх радянських республік. Отже, вважаємо, що є необхідним ретельне вивчення найбільш ефективних законодавчих конструкцій, які стосуються умовного осуду в різних державах для використання цих напрацювань в кримінальному та кримінально-виконавчому праві України.

У кримінальному законодавстві багатьох країн світу відзначається велика кількість найменувань аналізованого інституту. Термінологія, яка використовується законодавцем різних країн щодо інститутів, які за сутністю та змістом є видами умовного незастосування (невиконання) призначеного судом покарання, є також досить різною. Ці інститути отримали назву: «відстрочка виконання покарання», що розглядається як особливий режим виконання покарання (Франція); «умовна відстрочка покарання», яка розглядається як правовий наслідок діяння (Німеччина); «умовне покарання (умовне засудження) без здійснення нагляду» як вид покарання (Швеція); «призупинення виконання покарання у виді позбавлення волі», як альтернативна міра по відношенню до позбавлення волі (Іспанія); «пробація» як альтернативний вид покарання (Англія); осуд з умовним незастосуванням покарання (КК Білорусії). В окремих країнах вони визначаються і як покарання (Фінляндія, Латвія), і як інші заходи кримінально-правового характеру (Данія), як звільнення від покарання (Естонія) [7, С. 174; 14, С. 28-31, 35-36; 11, С. 43-46; 219- 228; 16, С. 48-50; 12, С. 33-36; 8, С. 129.] Наведена термінологія позначає одне і те ж саме: звільнення особи, яка винна у вчиненні кримінального правопорушення, на певний випробувальний термін від виконання покарання (а в деяких країнах - від кримінальної відповідальності) з пред'явленням до цієї особи певних вимог поведінки, невиконання яких тягне реальне виконання покарання (або притягнення до кримінальної відповідальності).

Інститут пробації близький за своєю суттю до діючих в Україні кримінально-правових інститутів умовного засудження і відстрочки виконання покарання вагітним жінкам і жінкам, які мають малолітніх дітей [17, С. 380.]

Інститут пробації до теперішнього часу існує в багатьох зарубіжних країнах, включаючи Англію, США, Швецію та інші. Отже, пропонуємо розглянути деякі положення регламентації інституту пробації у вказаних країнах.

Англія. Пробація (система випробування) як особлива міра кримінально-правового впливу на особу, яка вчинила злочин, в Англії вперше з'явилася в 1809 р., коли судді отримали в силу статутного права можливість не застосовувати до винного покарання, але зобов'язувати його з'являтися до суду для постановлення про нього вироку, якщо він не буде вести себе відповідно до вимог, які йому ставляться. Остаточню цей інститут оформився в 1887 році у зв'язку з прийняттям Закону «Про випробування вперше засуджених». Ми приєднуємося до думки М. Грюнхута, який вважає, що цей закон заклав «... основи сучасної системи умовного засудження ...» [3, С. 8].

Стандартні мінімальні правила щодо застосування заходів, які пов'язані з тюремним ув'язненням визначають пробацію як «умовну відстрочку виконання покарання з розташуванням на цей час злочинця під індивідуальний нагляд із забезпеченням над ним керівництва або проведення виправного курсу» [4, С. 206].

Наведене визначення в значною мірою відноситься і до пробації в англійському кримінальному праві. Наказ про пробації може бути виданий тільки в тому випадку, коли підсудний висловить готовність підкоритися цим вимогам. Суд повинен роз'яснити йому наслідки невиконання встановлених у вирокі вимог або здійснення нового злочину. У разі незгоди підсудного він може бути підданий більш суворих заходів (включаючи тюремне ув'язнення).

США. У США режим пробації виник в штаті Массачусетс в 1840 р. Першим в цій області був Джон Август - швець і філантроп з Бостона, який в 1841 р. виступив в якості поручителя за одного п'яницю, переконавши суд призначити номінальний штраф в сумі одного цента (в оплату судових витрат) замість звичайного покарання - поміщення у «виправному домі» [5, С. 121].

Умовне засудження в США регулюється як федеральним законодавством, так і КК всіх штатів. У деяких штатах пробація неможлива, якщо є судимість або якщо не відшкодовані всі судові витрати, а також передбачене покарання не перевищує 10 років позбавлення волі.

При призначенні пробації суд враховує характер злочину, обставини його вчинення, біографію обвинуваченого. Заборонено застосовувати пробацію в разі, коли суд виносить вирок за більш ніж один злочин і призначає покарання у вигляді тюремного ув'язнення за будь-яке з цих злочинів. В інших випадках пробація не може бути призначена тільки в разі, якщо це «несумісне з цілями правосуддя» (наприклад, засуджений був раніше умовно-достроково звільнений і знову вчинив злочин) [11, С. 135-136].

Пробація - це не тільки виконання умов, запропонованих судом засудженому, але це і нагляд за ним з боку служби пробації. Єдиної служби пробації в США немає, нерідко цю службу виконують поліцейські, наділені широкими правами, аж до арешту підопічного без ордеру.

Аналіз викладеного матеріалу свідчить про загальну тенденцію у США, вдосконалення системи виконання пробації та контролю за умовно засудженими на всіх рівнях, включаючи законодавчий.

Швеція. Пробація може бути призначена як самостійна кримінально-правова міра в тих випадках, коли суд дійде висновку, що покарання у вигляді штрафу недостатньо (ст. 1 гл. 28 КК). Разом з тим пробація як комплекс специфічних заходів, може супроводжувати умовно-дострокове звільнення (ст. 10 гл. 26 КК) [15, С. 215].

Необхідно відзначити, що особливістю шведського варіанта пробації як самостійного заходу є те, що вона може поєднуватися до цілої низьки кримінально-правових заходів: виплата штрафу, виконання безоплатних суспільно корисних робіт, з короткостроковим позбавленням волі - в той час як, наприклад, в США одночасне призначення пробації і будь-якого покарання (позбавлення волі, штрафу), скоріше, виняток, ніж правило.

Пробація може поєднуватися з тюремним ув'язненням, тривалість якого складає не менше чотирнадцяти днів і не більше трьох місяців. У цих випадках не допускається призначення штрафу або безоплатних суспільно корисних робіт.

Спільне призначення пробації та позбавлення волі дозволяється тільки тоді, коли це «безумовно необхідно, враховуючи кримінальну значимість злочину або попередню злочинну діяльність обвинуваченого» (ст. II гл. 30 КК Швеції).

Німеччина. Інститут умовного засудження в Німеччині з'явився лише в 1953 р. (цікаво помітити, що в сусідній з Німеччиною країні - Австрії - умовне засудження було закріплено в 1920 р.) [9, С. 206]. Кримінальний кодекс ФРН 1871 року в редакції 1975 р. знає дві форми умовного засудження: «умовна відстрочка призначення покарання» і «умовна відстрочка виконання покарання».

Перша форма застосовується лише у відношенні неповнолітніх та за умови, що у суду немає достатніх доказів того, що неповнолітній, винний у вчиненні злочину, тим самим проявив шкідливі нахили, які б слід виправляти за допомогою покарання у вигляді позбавлення волі. Призначення покарання відкладається на період випробувального терміну від 1 року до 2 років.

До другої формі умовного засудження (власне пробації) суди вдаються тоді, коли винний засуджується до позбавлення волі на строк до 1 року (в виняткових випадках - до 2 років), і якщо у суду, виходячи з обставин справи, є підстави вважати, що сам факт постановлення вироку до позбавлення волі в достатній мірі здатний попередити вчинення нових злочинів засудженим. При цьому винному призначається випробувальний термін від 2 до 5 років.

Слід зазначити, що ряд положень, що відносяться до цієї форми умовного засудження, були запозичені німецьким законодавцем з австрійського кримінального законодавства [10, С. 640], хоча з 1938 до 1945 р.р. Австрія розглядалася як частина Німеччини.

На нашу думку, цей факт є свідченням того, що і «великі» держави з користю для себе можуть використовувати кримінально-правові ідеї «малих» країн.

Аналізуючи застосування пробації в зарубіжних країнах, не можна не відзначити наступне. Незважаючи на те, що інститут пробації використовується в багатьох країнах, все ж останнім часом відбувається втрата довіри до служби пробації. Такий стан склався, наприклад, в Англії і США [9, С. 343]. Причиною втрати довіри до цього заходу стало те, що пробація стала широко розповсюдженим засобом, в той час як фінансування цієї служби і чисельність її персоналу скорочувалися. У більшості випадків правопорушники, які перебувають на режимі пробації, виявилися мало контрольованими, і їх обов'язок зводився лише до зустрічі один раз в місяць із співробітником служби пробації, що викликало неприйняття цієї міри покарання з боку громадськості. Видається очевидним, на наш погляд, що при застосуванні пробації необхідним є покладення на правопорушників більш жорстких і обтяжливих зобов'язань.

Франція. Особливістю кримінального законодавства Франції є те, що випробуванню надається самодостатнє правове значення, оскільки за обсягом примусу законодавець розглядає випробування як особливий режим виконання покарання. Відстрочка виконання покарання з режимом випробування у Франції встановлюється на термін від 18 місяців до 3 років. Отже, законодавець використовує категорію «випробування». Протягом іспитового строку здійснюється судовий контроль за дотриманням особою покладених обов'язків, перелік яких відповідно до закону може бути суттєвим. У повному обсязі цей перелік передбачає обов'язок засудженого з'являтися за викликом; надавати інформацію про зміну свого місця проживання, роботи, навчання, переміщення до іншого місця на строк більше 15 діб; здійснювати будь-яку професійну діяльність; продовжити освіту або професійне навчання; проживати в певному місці; підкорятися заходам медичного спостереження та лікування, а за потреби госпіталізації; виплачувати аліменти; відшкодувати повністю або частково збитки, спричинені злочином; утриматися від керування певними видами транспорту; не займатися певними видами професійної діяльності; не перебувати в місцях продажу спиртних напоїв; утриматися від спілкування з певними особами (потерпілими, співучасниками злочину); не зберігати і не носити зброю, виконати суспільно-корисні роботи (від 40 до 240 годин) тощо [11, С. 222-224].

У країнах СНД кримінальне законодавство містить норми, що передбачають звільнення від відбування покарання з випробуванням, якщо суд, враховуючи тяжкість злочину, особу винного та інші обставини справи, дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання. У цьому випадку він постановляє звільнити засудженого від відбування призначеного покарання, якщо той протягом встановленого іспитового строку не вчинить нового злочину і виконає покладені на нього обов'язки.

Такого роду норми, зокрема, в Кодексі Латвії (ст. 55), Грузії (ст. 63-67), Азербайджану (ст. Ст. 70, 71) і Казахстану (ст. Ст. 63, 64) іменуються як умовний осуд. Відповідно до КК Республіки Білорусь можливо як осуд з умовним незастосуванням покарання (ст. 78), так і осуд з відстрочкою виконання покарання (ст. 77). Згідно КК України умовне засудження і відстрочка виконання вироку об'єднані в категорію «звільнення від відбування покарання з випробуванням» (ст. 75-79). Стаття 75 КК Литви застосовує поняття відстрочка виконання покарання, або, пробація.

Литва. Законодавець в новому КК не тільки зберіг норми, що регламентують відстрочку виконання покарання (пробацію), але і вдосконалив їх в тому сенсі, що розширив коло осіб, до яких вони можуть бути застосовані [1, С. 202]. Так, ст. 75 КК закріплено, що особам, покараним штрафом, арештом або позбавленням волі за один або кілька кримінальних проступків, злочини невеликої тяжкості або менш тяжкі умисні злочини терміном не більше ніж на три роки або не більше шести років за злочини, вчинені з необережності, суд може відстрочити виконання призначеного покарання тривалістю від одного року до трьох років. При цьому суд повинен переконатися, що є всі підстави для досягнення цілей покарання без реального його виконання. Разом з тим, суд ставить засудженому протягом певного терміну виконання конкретні обов'язки.

До таких обов'язків належать: 1) відшкодування або загладжування заподіяної злочином шкоди; 2) вибачення перед потерпілим; 3) надання потерпілому допомоги в період його лікування; 4) направлення на роботу або реєстрація на біржі праці, неможливість змінювати місце роботи без згоди суду; 5) приступити або продовжувати навчання або отримати спеціальність, 6) проходження курсу лікування від алкоголізму, наркоманії, токсикоманії чи венеричного захворювання (за попередньою згодою засудженого); 7) неможливість змінювати місце проживання без попередньої згоди органів, які виконують відстрочку покарання; 8) безоплатна робота тривалістю до 300 годин на громадських роботах (за попередньою згодою засудженого).

Якщо під час відстрочки виконання покарання засуджений виконав всі зобов'язання, не здійснював правопорушень і є підстави вважати, що особа знов не зробить злочинних діянь, то суд, після закінчення терміну відстрочки, може взагалі звільнити його від покарання. Законодавчої новелою, як видається, є і припис законодавця, що в тих випадках, коли засуджений виконує покладені на нього зобов'язання, але при цьому здійснює правопорушення, за які йому призначалися заходи адміністративного або дисциплінарного стягнення, суд може продовжити термін відстрочки виконання покарання до одного року.

Білорусь. Переходячи до аналізу засудження з умовним незастосуванням покарання за Кодексом Республіки Білорусь [13], відзначимо, що на відміну від вітчизняного і деяких інших розглянутих вище КК, білоруський КК обґрунтовано обмежує розсуд суду при умовному незастосування покарання. Відповідно до ст. 78 КК цей захід кримінальної відповідальності може бути застосований до особи, яка вперше засуджена до позбавлення волі на строк до п'яти років або до покарання у виді поміщення у дисциплінарну військову частину.

Умовне незастосування покарання не може бути призначено особі, засудженій за тяжкий або особливо тяжкий злочин, іноземному громадянину, і особі без громадянства, яка не проживає постійно в країні.

Що стосується особи, яка вперше вчинила злочин, що не є тяжким або особливо тяжким, можливо і винесення обвинувального вироку без призначення покарання, якщо судом буде визнано, що внаслідок тривалої бездоганної поведінки після злочину ця особа довела своє прагнення до законослухняної поведінки і з урахуванням характеру і ступеня суспільної небезпеки злочину і особи винного його подальше виправлення можливе без застосування покарання, але в умовах здійснення за ним профілактичного спостереження (ст. 79 КК РБ).

Підсумовуючи зазначене, доходимо висновку, що кримінальне законодавство держав континентальної Європи з розвитком інтеграційних процесів має ставати все більш уніфікованим. Відповідно, вітчизняне кримінальне законодавство має наслідувати дієвий позитивний зарубіжний досвід відправлення кримінального правосуддя стосовно засуджених осіб, виправлення яких є можливим без ізоляції від суспільства. Незважаючи на різні історичні витоки, напрями розвитку й реформування кримінально-правових інститутів умовного призначення та виконання покарання в різних країнах світу, вихідною принциповою тезою є визнання чіткої взаємозалежності між ефективністю кримінального правосуддя та ступенем урахування особистісних властивостей особи засудженого на будь-якій стадії кримінального правосуддя. Як позитивний досвід інших країн світу слід сприймати те, що зарубіжний законодавець використовує будь-які можливості для диференціації та індивідуалізації застосування альтернативних по відношенню до ув'язнення кримінально-правових заходів. Такий підхід пояснює наявність у зарубіжному законодавстві досить значної кількості альтернатив щодо визначення доцільного обсягу правообмежень і терміну іспитового строку. Проблема правового статусу засудженого під час іспиту пов'язана із проблемою визначення доцільного обсягу примусу. Ступінь його суворості має відтворювати особистісні властивості засудженої особи, ступінь її небезпечності для суспільства. Термін «випробування» використовується лише деякими країнами світу (зокрема, цей термін застосовується в КК

Франції). Проте загальновизнаним є те, що будь-які обов'язки загального та спеціального характеру становлять зміст саме випробування засудженої особи протягом певного часу. Для одних це випробування буде полягати лише у факті засудження та вимоги не вчиняти нового кримінального правопорушення (мінімальний обсяг кари), для інших, крім зазначеного обсягу кари, випробування передбачає необхідність перетерпіти значну кількість додаткових як загальних, так і спеціальних обмежень, пов'язаних із дотриманням визначених судом зобов'язань. І навіть відбути призначене судом покарання (зазвичай у виді громадських робіт). В останньому випадку випробування є досить суворим за обсягом кари кримінально-правовим заходом, а отже, як таким, що може бути застосованим до осіб, які вчинили навіть тяжкі злочини (за певних пом'якшуючих обставин), а відповідно, сприятиме суттєвому скороченню кількості ув'язнених. Особливістю індивідуалізації застосування меж іспитового строку є те, що відповідно до властивостей засудженої особи, іспитовий строк може встановлюватися лише по відношенню до частини призначеного судом покарання, може тривати лише декілька місяців, може змінюватися, залежно від поведінки засудженої особи як у бік скорочення, так і в бік збільшення. Що не передбачено вітчизняним законодавством. Такий підхід, по-перше, свідчить про досить широкі можливості та розсуд суду. По-друге, це є ефективним засобом стимулювання виправлення особи в більш оптимальні терміни. По-третє, саме поточні зміни в обсязі примусу, який є складовою форми кримінальної відповідальності без реального виконання покарання, дозволяють постійно тримати засудженого в стані особистої відповідальності, а отже, формулюють в особи можливості самокерованої відповідальної поведінки. У підсумку все це спрацьовує на користь гуманізації кримінального правосуддя та економії карної репресії стосовно осіб, які можуть виправитися без ізоляції від суспільства.

References:

1. Abramavichyus A., Drakshne A., Pavilonis V. (2004) Osnovnye polozheniya Ugolovnogogo Kodeksa Litovskoj Respubliki / Novoe ugovnoe zakonodatelstvo stran SNG i Baltii. M., 2004. 401 p.
2. Voronin Yu.A. (1986) Napravleniya issledovaniy effektivnosti ugovnoy politiki v burzhuaznyh, stranah.// Napravleniya ugovnoy politiki v Borbe s prestupnostyu. Sverdlovsk, 1986. 342 p.
3. Geta M.R. (2000) Probaciya i ee perspektivy v ugovnom prave Respubliki Kazahstan: Avtoref. dis. na soisk. uchen. step. kand. yurid. nauk: 12.00.08 / Tom. gos. un-t. Tomsk, 2000. 17 p.
4. Gryunhut. Anglijskoe ugovnoe pravo // Sovremennoe zarubezhnoe ugovnoe pravo / Pod red. A.A. Piontkovskogo. M., 1961. T. 3. P. 177-352.
5. Kubancev, S. P. (2006) Primenenie probacii i dosrochnogo osvobozhdeniya ot otbytiya nakazaniya v vide lisheniya svobody v SShA [Tekst] / S. P. Kubancev // Zhurnal rossijskogo prava. 2006. № 1. P.121–132.
6. Kurs rossijskogo ugovnogo prava. Obshaya chast. / Pol red. V.N Kudryavceva, A V.Naumova. M.: Spark, 2002. 1040 p.
7. Pismenskij Ye.O. (2014) Teoretiko-prikladni problemi zvlennyya vid pokarannya ta jogo vidbuvannya za kriminalnim pravom Ukrayini : monografiya ; nauk. red. d-r yurid. nauk, prof. O.O. Dudorov; MVS Ukrayini, Lugan. derzh. un-t vnutr. sprav im. E.O. Didorenka. Lugansk : RVV LDUVS im. E.O. Didorenka, 2014. 728 p.
8. Romanova V.P. (2002) Komparativnyj analiz institutov uslovnogo osuzhdeniya i otsrochki ispolneniya prigovora v ugovnom prave Rossii i zarubezhnyh stran // Vestnik Universiteta Rossijskoy akademii obrazovaniya. 2002. № 2. P. 129-132.
9. Smirnov L.B. (2001) Alternativy lisheniya svobody i ih aktualnost // Pravo Rossii na rubezhe tysyacheletij: osnovnye tendencii razvitiya: sb. nauch. trudov. Krasnodar, 2001. P. 343-346.
10. Sovremennoe zarubezhnoe ugovnoe pravo: Chili. Angliya. Greciya. Avstriya. Perevod s nemeckogo. T. 3 / Pod red.: Piontkovskij A.A. (Predisl.); Per.: Liberman S.L. M.: Inostr. lit., 1961. 759 p.
11. Ugolovnoe zakonodatelstvo zarubezhnyh stran (Anglii, SShA, Francii, Germanii, Yaponii). Sbornik zakonodatelnyh materialov / Pod red. I.D. Kozochkina. M.: Izdatelstvo "Zercalo", 1998. 352 p.
12. Ugolovnyj kodeks Ispanii. Pod redakciej i s predisloviem doktora yuridicheskikh nauk, professora N.F. Kuznecovoj i doktora yuridicheskikh nauk, professora F.M. Reshetnikova. M.: Izdatelstvo ZERCALO, 1998. 218 p.
13. Ugolovnyj Kodeks Respubliki Belarus // Nacionalnyj reestr pravovyh aktov Respubliki Belarus. 2000. № 75. 2/199
14. Ugolovnyj kodeks FRG / Per. s nem. M. : Izd-vo «Zercalo», 2000. 208 p.
15. Ugolovnyj kodeks Shvecii. http://www.sweden4rus.nu/rus/info/juridisk/ugolovnyj_kodeks_shvecii
16. Ulla Bundenes. Nadzor za otbyvayushimi nakazanie na svobode / Per. s shved. I.L. Shmid. M.: Yuridicheskaya literatura, 1979. 263 p.
17. Shmarov I.V. (1998) Ugolovno-ispolnitelnoe pravo. M., 1998. 403 p.

Институт «испытания»: опыт некоторых зарубежных стран

Мурадян Гарегин Рафаслович, e-mail: garikmuradyan34@gmail.com
Одесский государственный университет внутренних дел, г. Одесса, Украина

Аннотация: В статье рассматриваются опыт некоторых зарубежных стран в части регламентации института испытания в уголовном законодательстве. Внимание сосредоточено на том, что в уголовном законодательстве многих стран определяется большое количество наименований анализируемого института. Установлено, что терминология, которая используется законодателем в разных странах в отношении институтов, которые по своей степени и содержанию являются видами условного неприменения (невыполнения) назначенного судом наказания являются тоже достаточно разными. є також досить різною. Исследован опыт таких стран как Англия, США, Швеция, Германия, Франция, Литва, Беларусь. Определено, что особенностью индивидуализации применения границ испытательного срока является то, что в соответствии со свойствами осужденного лица, испытательный срок может устанавливаться только по отношению к части назначенного судом наказания, может длиться лишь несколько месяцев, может изменяться, в зависимости от поведения, осужденного как в сторону сокращения, так и в сторону увеличения, что не предусмотрено отечественным законодательством.

Ключевые слова: институт «испытания», испытательный строк, исполнения наказания, освобождение от наказания, отбывание наказания, исправительный процесс, осужденные лица, пробация, условная отсрочка наказания.

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE DOCTRINE OF LAW ON CRIMINAL LIABILITY FOR ILLICIT TRAFFICKING IN WEAPONS, AMMUNITION, EXPLOSIVES IN UKRAINE

Pavlenko L.M.

postgraduate student by correspondence teaching
Odessa State University Internal Affairs, Odessa, Ukraine
e-mail: kfkpoduvs4a@ukr.net

Abstract. Choosing the state of research on the peculiarities of criminal liability for illicit trafficking in weapons, ammunition, explosives in Ukraine in different historical periods as the subject of this article - we must form an appropriate methodological approach to this study. First, we must keep in mind that the interdisciplinary nature of the problem of arms trafficking significantly expands the boundaries of scientific research, which directly or indirectly should affect the state of legal regulation of this area of public relations. Accordingly, the issues of determining the boundaries of purely criminal law regulation, clarification of the characteristics of the subject of socially dangerous acts, the list of criminally punishable acts, the appropriate amount of criminal liability, etc. were considered as the subject of research in both criminal law (criminological) and criminal-procedural (forensic) nature.

Keywords: illicit trafficking in weapons, ammunition, explosives, trafficking in weapons.

Актуальність. Обираючи стан дослідження особливостей кримінальної відповідальності за незаконний обіг зброї, бойових припасів, вибухових речовин в Україні в різні історичні проміжки часу у якості предмету даної статті, - маємо сформулювати і відповідний методологічний підхід у проведенні цього дослідження. По-перше, маємо враховувати що міждисциплінарний характер проблеми обігу зброї значно поширює межі наукових досліджень, які безпосередньо, або ж опосередковано мають впливати на стан правового регулювання цієї сфери суспільних відносин. Відповідно, питання щодо визначення меж суто кримінально-правового регулювання, уточнення характерних ознак предмету суспільно-небезпечного діяння, переліку кримінально-караних діянь, доцільного обсягу кримінальної відповідальності тощо розглядалися у якості предмета дослідження у роботах як кримінально-правового (кримінологічного), так і кримінально-процесуального (криміналістичного) характеру.

Особливістю методологічного підходу є також те, що дане дослідження спрямоване на встановлення витоків та напрямків розвитку теорії кримінального права в більш вузькій сфері ніж сфера кримінально-правового регулювання незаконного обігу зброї, бойових припасів, вибухових речовин як така. Пропонуємо із усього доволі багато чисельного переліку наукових досліджень, спеціальних публікацій виокремити лише ті, в яких відстоювалася (розвивалася) наукова позиція щодо доцільності виокремлення у якості самостійного об'єкту кримінально-правової охорони – сфера незаконного впливу на властивості зброї (бойових припасів, вибухових речовин). Результатом посилення цієї позиції та підтримки її з боку законодавця є виникнення у 2012 р. новели кримінального законодавства - ст. 263 – 1 КК.

Розуміння особливостей поступового наближення вітчизняного законодавця до даного рішення передбачає історично-порівняльний (комплексний) аналіз змісту доктринальних положень різних етапів розвитку нашої держави. Пропонуємо звернутися до узагальненого аналізу доктрини права, починаючи з попереднього століття (пострадянського часу) і до сьогодні, умовно виокремлюючи (на підставі змін відповідного законодавства) більш вузькі часові межі.

Постановка проблеми. На підставі узагальненого аналізу положень окремих джерел доктрини права (кримінально-правового, кримінологічного, криміналістичного напрямку) за визначений нами період маємо визначитися із сутністю наукової дискусії щодо меж та критеріїв встановлення спеціального правового режиму обігу вогнепальної зброї; наступністю наукових позицій щодо шляхів посилення профілактичного значення відповідних кримінально-правових положень; тенденціями та змістом результатів дослідження, які безпосередньо, або ж опосередковано вплинули (мають вплинути) на удосконалення кримінального законодавства в частині встановлення підстав та умов застосування кримінальної відповідальності за вчинення відповідних діянь; з'ясувати взаємозв'язок між наступністю наукових доктринальних положень та поступовими системними правовими змінами, яких зазнало кримінальне законодавство України у розглядуваній сфері.

Основний зміст. Передусім пропонуємо звернутися до аналізу розвитку наукової думки про кримінальну відповідальність за незаконні дії, пов'язані із особливо небезпечними властивостями вогнепальної зброї та вибухових речовин (пристроїв), в період, який триває з пострадянського часу,

охоплює проголошення незалежності Україною (1991 р.) і до ухвалення нової версії Кримінального кодексу України (2001 р.). Умовне виокремлення цього періоду обумовлюється, як на наш погляд, декількома чинниками як загально-правового, так і спеціального характеру. По-перше тим, що саме в цей період активізувалися дії по підготовці та науковому обговоренню багатьох проблем подальшого удосконалення кримінального законодавства України, здійснювалося узагальнення змісту та сутності сталих проблем (недосконалостей) чинного вітчизняного кримінального законодавства, відбувалося подальше реформування Кримінального кодексу відповідно до міжнародно-правових стандартів та позитивного міжнародного досвіду тощо. По-друге, на тлі зазначеного все більшої актуальності набувала наукова дискусія щодо доцільності спеціальної криміналізації дій пов'язаних із виготовленням зброї (боєприпасів) та впливом на їх властивості.

Слід зазначити, що конкретно наукова позиція щодо нагальної потреби у окремій криміналізації незаконного виготовлення (перероблення) зброї і боєприпасів на пострадянському просторі була чітко сформульована ще у 1996 році Н.Ф. Кузнецовою. Науковець слушно зазначила, що незаконне виготовлення зброї (боєприпасів) містить ознаки більш небезпечної поведінки, ніж інші діяння, які пов'язані із незаконним обігом зброї та боєприпасів, що доволі часто саме ці дії провокують та обумовлюють наступні дії, що охоплюються поняттям незаконного обігу зброї та боєприпасів (носіння, зберігання, придбання, збут, застосування тощо) [16].

В.П. Власов звертав увагу на те, що зміна властивостей зброї набула масового поширення і тому має бути окремим об'єктом злочину. Зокрема, вчений наголошував, що незаконний обіг зброї являє собою відносно масове соціально-правове явище, утворене сукупністю злочинів та інших правопорушень, пов'язаних як з протиправним володінням (заволодінням), так і з протиправним використанням (застосуванням) зброї та її переробкою, що змінює її тип та властивості [5, С. 6].

Щодо останнього, типовим виразом такого підходу є дисертація А.В. Кофанова «Теоретичні та практичні аспекти криміналістичного дослідження гладкоствольної вогнестрільної зброї», у якій розглядаються результати вивчення питань, які пов'язані з науковими та методичними проблемами криміналістичного дослідження впливу на властивості гладкоствольної вогнепальної зброї. До того ж, сформульовано криміналістичне поняття гладкоствольної вогнепальної зброї, дана її класифікація, узагальнені теорія та практика дослідження переробленої гладкоствольної вогнепальної зброї (спеціального призначення, бойової та мисливської). Тож в дослідженнях криміналістичного характеру практично завжди аналізувалося питання класифікації предмету посягання (в даному випадку – щодо гладкоствольної вогнепальної зброї). [11].

Особлива увага вчених (П.Д. Біленчук, О.П. Дубовий, М.В. Салтєвський) зверталася на необхідність розмежування ознак (властивостей), ступеню небезпечності вогнепальної зброї, залежно від способу її виготовлення (вироблення). Відповідно, розмежування зброї, що виготовлена промисловим шляхом, і зброї, яка зазнала змін, або виготовлена незаконним способом, надало підстави для подальшого удосконалення критеріїв її класифікації. Зокрема, пропонувалася класифікація за двома критеріями: за способом виготовлення (заводська, кустарна, саморобна); за особливостями конструкції (стандартна, нестандартна, атипова). До стандартної зброї вчені віднесли автомати, пістолети, пістолети-кулемети, револьвери, штуцери. До нестандартної, - зброю, що виготовлена не промисловим шляхом (обрізи гвинтівок, мисливських рушниць, багатоствольні пістолети, револьвери). До того ж, аналізу піддавався особливий вид саморобної зброї – атипова зброя (саморобні зразки, замасковані під побутові предмети, авторучки, олівці, тростини, запальнички тощо). Виокремлювалася саморобна зброя з використанням заводських деталей. [12, С. 286; 13, С. 153]

Підсумовуючи інформацію щодо особливостей доктрини права розглядуваного нами періоду маємо підкреслити наступне. З одного боку, ми маємо визнати справедливою думку А.В. Кофанова про те, що у радянський період питання щодо незаконних дій, пов'язаних із властивостями вогнепальної зброї та вибухових речовин і пристроїв, досліджувались поверхово [10, С. 220]. Кримінальне законодавство того часу (на тлі набуття масового характеру переробки властивостей вогнепальної зброї) не виокремлювало досліджуваний злочин у окремий делікт. Зміна властивостей зброї, боєприпасів і вибухівки розглядалися як складова загального об'єкту злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї, коли до видів діяння відносили і зберігання, і незаконний продаж тощо. А проблеми протидії незаконному впливу на властивості зброї розглядалися у контексті протидії незаконному володінню зброєю загалом. З іншого боку, маємо визнати той факт, що мала місце суттєва еволюція наукових поглядів в розглядуваній сфері. Сам факт звернення науковців у спеціальних дослідженнях до питань особливостей кримінальної відповідальності за незаконні дії, пов'язані із зміною властивостей вогнепальної зброї (вибухових речовин, пристроїв), формулювання пропозицій про доцільність виділення даних діянь в окремий склад кримінального правопорушення, - є доволі позитивним явищем в доктрині кримінального права.

Теоретико-правові наукові дискусії з зазначеної проблеми набули більш поглибленого та змістовного характеру з моменту прийняття в Україні нового Кримінального кодексу 2001. Саме цей факт посилив актуальність багатьох кримінально-правових проблем, серед яких значне місце посідали і питання незаконного обігу зброї, бойових припасів, вибухових речовин. До того ж, саме в цей час здійснювалася конкретна підготовка до внесення у 2012, 2013 рр. відповідних змін у кримінальне законодавство – напрацьовувалися варіанти визначення конкретного змісту об'єктивних та суб'єктивних ознак спеціального складу злочину, які в подальшому знайдуть своє відтворення у статті 263-1 КК. Проте, знову ж таки, ці питання завжди розглядалися як складові інших більш широких проблем відповідальності за незаконний обіг вогнепальної та холодної зброї, бойових припасів, вибухових речовин.

Зокрема, за період з 2001 до 2012 рр. в Україні було захищено більше десяти дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» з проблематики, близької до досліджуваної нами. В роботах вітчизняних вчених (Гаврилової К. Ю., Кулик Л.М., Клименко О. С., Майстренко М. М., Міняйло Н. Є., Рибачука В.І., Сарнавського О. М. тощо) у якості предмету дослідження обиралися як суто кримінально-правові, так і кримінологічні аспекти загального та спеціального попередження (запобігання) кримінально-протиправної (злочинної) поведінки, пов'язаної з незаконним обігом (поводженням) зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами; специфічні ознаки складу кримінальних правопорушень (злочинів) проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини; розмежувальні ознаки між кримінальними правопорушеннями (злочинами), які вчиняються зазвичай із використанням зброї; особливості ціннісних властивостей вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, що робить їх привабливими для злочинців, які вчиняють корисливі посягання на право власності інших осіб (держави, громадськості тощо); характер способів здійснення викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем; інтенсивність набуття зазначеною кримінально-протиправною поведінкою міжнародно-правового характеру, а отже перетворення даного виду діяння у міжнародну злочинність.

Відповідно, проблема незаконного впливу на властивості вогнепальної зброї (бойових припасів, вибухових речовин) поглинається зазначеними проблемами більш широкого значення. Проте слід зазначити, що зміст та сутність відповідних наукових положень доводить, що, з одного боку, нормативна інституціоналізація в цій частині відбувалася доволі повільно, але з іншого боку, інтенсивність наукових доробок (навіть більш широкого спрямування) створила основу для прийняття законодавцем відповідних рішень у подальшому. Основні доктринальні засади щодо виокремлення спеціального складу кримінального правопорушення, пов'язаного із впливом на властивості вогнепальної зброї (бойових припасів, вибухових речовин), почали формуватися саме після набуття чинності новим Кримінальним кодексом України у 2001 році. Цінність наукових досліджень цього періоду посилює те, що дана проблема вже стає складовою нового напрямку доктрини кримінального права – визначення значення та сутнісних ознак новел кримінального законодавства, фактів суперечливості та недосконалості кримінально-правових положень, а отже шляхів їхнього усунення, зокрема, і в частині регулювання незаконного обігу зброї.

Наукові дискусії і значний обсяг напрацьованого доктринального масиву стали одним з каталізаторів у процесі законодавчого виокремлення у 2012 році спеціальних об'єктивних ознак у окремому статтю 263-1 КК України. Доповнення КК відповідною статтею Законом від 05.07.2012 р. (№ 5064- VI) та внесення в неї в подальшому певних змін Законом від 14.05.2013 р. (№ 228-VII) у підсумку призвели до встановлення кримінальної відповідальності за незаконне виготовлення, перероблення чи ремонт вогнепальної зброї, фальсифікацію, незаконне видалення чи зміну її маркування, незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв.

Даний факт надав поштовх новим науковим пошукам та підходам, ознаменував сучасний період досліджень в розглядуваній сфері, - з часу набуття чинності статтею 263-1 КК і до сьогодні. Проблема кримінальної відповідальності за незаконні дії, як пов'язані із використанням небезпечних властивостей вогнепальної зброї, вибухових речовин, пристроїв, так і з безпосереднім впливом на ці властивості (зміна, удосконалення) тощо, - знайшла своє відображення в численних наукових публікаціях як кримінально-правового, так і криміналістичного характеру. Маємо звернути увагу на ті теоретичні положення та висновки, які дозволять визначитися із особливостями доктрини права сучасного періоду.

Значне зростання кількості кримінальних правопорушень відповідного виду об'єктивно посилює актуальність проблеми розмежування тих діянь, які є тотожними, або ж схожими за окремими ознаками складу правопорушення. Особливістю досліджень В.В. Голубоша є те, що під час визначення розмежувальних ознак між різними складами кримінальних правопорушень (злочинів) предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, аналізу об'єктивних та суб'єктивних ознак діянь, передбачених ст.ст. 262, 263, 263-1, 264 КК України, - вчений *вперше* надає кримінально-правову характеристику діянню, відповідальність за яке передбачена новелою кримінального законодавства – ст. 263-1 КК [6].

Ознаки складу злочинів, передбачених ст.ст. 263, 263-1 КК стали складовою предмету дисертаційного дослідження і Є.В. Кізіменка. Вчений дослідивши (крім інших питань) кримінально-правові та криміногенні аспекти виготовлення та перероблення зброї і боєприпасів, доводить те, що пропорційно з поширенням саме цих дій поширюється і сфера кримінально-протиправної поведінки (злочинів) із використанням зброї, вибухових речовин або вибухових пристроїв. Суттєві негативні соціально-правові, економічні та моральні наслідки такої поведінки (загибель або поранення людей; численні пошкодження та знищення матеріальних цінностей; значна матеріальна та фізична шкода завдана потерпілим тощо) безпосередньо свідчать про важливість більш конкретного та поглибленого дослідження ознак складу злочину, передбаченого ст. 263-1 КК та формулювання пропозицій про подальше реформування кримінально-правових положень [9].

На думку М.О. Черниш та І.С. Гайдаржи ступінь суспільної небезпечності діянь, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, інтенсивність їхнього поширення, характер та тяжкість наслідків, руйнівні специфічні властивості предмету кримінально-протиправної поведінки, - обумовлюватимуть постійний процес удосконалення законодавства, приведення його у відповідність до реалій сьогодення. [19]

До того ж, окремі вчені (Я.В.Черняк) стан незадовільного нормативно-правового регулювання обігу зброї в Україні розглядають як «віддзеркалення відсутності законодавчого регулювання щодо її придбання, зберігання, носіння, застосування для самозахисту». [20, С. 68] Тож розглядувані проблеми все частіше аналізуються на тлі обговорення доцільної легалізації окремих видів зброї.

Для інших вчених (І.П. Катеринчук, В.О. Меркулова) очевидна необхідність подовження процесу удосконалення відповідного кримінального законодавства, зокрема положень, що містяться у ст. 263-1 КК, є результатом здійснення порівняльного системно-правового аналізу положень, що містяться у ч. 1, 3 ст. 263 КК та ч. 1 ст. 263-1 КК. Вченими доводиться те, що суперечливість між статтями 263 та 263-1 КК проглядається, насамперед, в частині аналізу питань які стосуються: особливостей характерних властивостей караної суспільно небезпечної поведінки, визначеної у даних нормах; порівняльного ступеню суспільної небезпечності дій, відповідальність за які передбачена ст.ст. 263 та 263-1 КК, а відповідно, доцільності визначення тотожних санкцій основного складу злочину, визначеного у ч. 1 ст. 263 та ч. 1 ст. 263-1 КК. До того ж, на увагу заслуговують ті проблеми, які стосуються співвідношення розглядуваних норм в частині: збуту зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв; особливого правового порядку обігу гладкоствольної мисливської зброї; підстав застосування звільнення від кримінальної відповідальності у разі вчинення діянь, пов'язаних із незаконним обігом зазначених предметів тощо. [8, С. 29-35; 15, С. 21-24].

Не можна оминути і того факту, що одним із напрямків удосконалення кримінального законодавства розглядається встановлення кримінальної відповідальності за викрадення, привласнення, вимагання, носіння, зберігання, збут, переробку, ремонт, виготовлення тощо основних частин зброї (ствол, затвор, барабан, рамка ствольної коробки), комплектуючих і складових бойових припасів та вибухових речовин; криміналізації самого факту перебування осіб із зброєю (вогнепальною зокрема), вибуховими речовинами в приміщеннях органів державної влади, органів місцевого самоврядування, на території закладів освіти (крім уповноважених на це осіб) тощо. Дослідження співвідношення таких категорій як «носіння зброї» та «перебування із зброєю» надало підстави В.В.Голубош дійти справедливого висновку, що перше поняття за змістом та сутністю охоплює друге. [7, С. 231-232]

Насамкінець, щодо сучасних досліджень криміналістичного характеру. Вище зазначене доводить, що об'єктивний ретроспективний аналіз доктрини права щодо кримінальної відповідальності за незаконний обіг зброї, бойових припасів, вибухових речовин в Україні закономірно передбачає звернення і до результатів досліджень даного напрямку. Оскільки наукова проблематика кримінальної відповідальності за незаконні дії, пов'язані із властивостями вогнепальної зброї та вибухових речовин (пристроїв), виходить за межі суто кримінально-правового регулювання. Маємо погодитися із А.В. Кофановим, що за певний час в криміналістиці сформувалась окрема наукова школа досліджень особливих властивостей переробленої, або саморобної зброї чи боєприпасів (вибухових речовин) [10, С. 214-222;11]. В криміналістичній науці та судовій практиці неодноразово виникали дискусії щодо різних аспектів досліджуваних проблем. Наявність різних точок зору, відмінність у наукових формулюваннях лише підтверджують актуальність даного напрямку дослідження і потребу подальшого удосконалення кримінально-правових та кримінально-процесуальних положень.

Процесуалісти (О.С.Соколов) звернули увагу на масовий характер випадків вилучення з незаконного обігу об'єктів з ознаками вогнепальної зброї, як результат переробки об'єктів, конструктивно схожих з нею (газова та пневматична зброя, сигнальні та стартові пістолети, нейтралізована та вихолощена зброя), що посилює науково-теоретичне значення проблем класифікаційного дослідження даного виду об'єктів з ознаками вогнепальної зброї (але не віднесених до неї), а відповідно, визначення місця та ролі кримінально-правового регулювання сфери їхнього обігу.

Доводиться те, що відсутність чітких вимог та критеріїв розмежування різних категорій вогнепальної зброї та конструктивно схожих з нею виробів призводить до розповсюдження виробів, що можуть бути пристосовані до ураження цілей. Справедливо звертається увага на необхідність уточнення терміну «основні частини вогнепальної зброї», «складові частини вогнепальної зброї» (ствол, ствольна коробка, затвор, барабан); на доцільність дослідження характерних ознак цих частин, які можуть підвищувати ефективність застосування зброї. [18] Зазначене свідчить про необхідність подальшого уточнення переліку предмету злочинів, відповідальність за які передбачена ст.ст. 263, 263-1 КК, відповідно до їхніх специфічних властивостей та здатності впливати на якість зброї.

На тлі масового характеру випадків перероблення вогнепальної зброї, вилучення з незаконного обігу об'єктів з ознаками вогнепальної зброї тощо, - посилюється важливість результатів наукових дискусій щодо характеру та назви видів саморобної, або переробленої зброї (атипова, типова, бойова спеціальна). Ця дискусія є подовженням обговорення цієї проблеми ще в перші роки набуття чинності КК 2001 р. [2], коли окремі дослідники називали їх атиповими. Інші з цим не погоджувалися, вважаючи що така зброя є типовою, тобто виготовленою на зразок замаскованої, незалежно від її зовнішнього вигляду. В окремих наукових джерелах таку зброю називають «бойовою спеціальною», «прихованого монтування» основною конструктивною особливістю якої є або здатність до імітації інших, не схожих на зброю об'єктів, або спеціальний монтаж всередині інших предметів [17, С. 2].

Дискусії щодо видів зброї, яка класифікується за способом виготовлення, набула подовження у підручнику з криміналістики, підготовленого колективом авторів (Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. Шепітько В.Ю.). Запропоновано поділити зброю на заводську, кустарну, саморобну. Вогнепальна зброя, що використовується зі злочинною метою, зазвичай є переробленою заводською або атиповою. Перероблена зброя виготовляється злочинцями зі стандартної зброї шляхом внесення конструктивних змін – вкорочування ствола, видалення приклада (наприклад, обрізи бойових і спортивних гвинтівків, мисливських рушниць). Атипова може бути сконструйована як таємна зброя (таємної дії) – стріляючі авторучки, парасольки, тростини, стволи, вмонтовані у підбори черевиків, тощо [14, С. 114].

Підсумовуючи вище зазначене, маємо звернути увагу на те, що наступність доктрини кримінального права виявляється в тому, що в усі розглядувані нами історичні періоди розвитку наукової думки існував окремий самодостатній (доволі широкий) напрям наукових досліджень щодо особливостей об'єктивних та суб'єктивних ознак суспільно небезпечних діянь, пов'язаних із обігом зброї, бойових припасів, вибухових речовин. Незаконний обіг зброї (бойових припасів, вибухових речовин) завжди оцінювався з позицій співвідношення із станом та дієвістю кримінально-правової охорони національної безпеки держави та її складової - громадської безпеки. Закономірним теоретико-правовим явищем стало і те, що незаконне виготовлення, переробка, ремонт, фальсифікація вогнепальної зброї тощо, - почали оцінюватися науковцями як діяння, що становлять підвищену загрозу для суспільства, оскільки спрямовані на зміну її властивостей (зазвичай, на посилення її небезпечності). Методикою відповідних досліджень є системно-порівняльний підхід щодо вивчення небезпечних властивостей предмету злочину, співвідношення ступеню цієї небезпечності із вчиненням дій, спрямованих на виготовлення, переробку, фальсифікацію тощо даних предметів. Найтиповішими аспектами, які поєднують наукові дослідження визначеного нами спрямування, є пошуки та визначення: поняття незаконного обігу зброї (незаконного поводження із зброєю); критеріїв розмежування зброї (класифікація видів зброї); співвідношення тяжкості діяння та видів (засобів) впливу на властивості зброї (переробка тощо); відповідно, ступеню залежності суворості санкції від тяжкості вчиненого діяння.

І ці пошуки мають тривати, зважаючи на особливості сучасного моменту. Станом на сьогодні (на тлі подовження військового конфлікту, значного збільшення обсягу незаконного обігу зазначених предметів), ці питання набувають особливого значення та актуальності ще й тому, що триває активне обговорення громадськістю, фахівцями питання щодо легалізації певного виду зброї та бойових припасів до неї. Відповідно, на новому якісному рівні слід вирішувати питання посилення профілактичної сутності та змісту кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за незаконне поводження із зазначеними небезпечними предметами. Адекватність реагування на проблеми сьогодення в розглядуваній сфері потребує впровадження міжнародно-правових стандартів, вивчення позитивного зарубіжного досвіду, впровадження у законотворчу та правозастосовну діяльність результатів вітчизняних наукових досліджень. До того ж, слід враховувати той факт, що зміни, яких зазнало вітчизняне кримінальне законодавство, призвело до значного поширення сфери кримінально-правового регулювання обігу зброї (бойових припасів, вибухових речовин) за рахунок визначення нових видів караної суспільно небезпечної поведінки. Відповідно, набуває актуальності порівняльний системно-правовий аналіз положень, що міститься у ст.ст. 263 та 263-1 КК, на предмет визначення співвідношення за тяжкістю усіх видів кримінально-протиправної поведінки, визначених як ознака об'єктивної сторони даних складів кримінальних правопорушень.

References:

1. Andreev A.H. (2003) *Sovremennoe sostoianye y problemy krymynalystycheskoho yssledovaniya samodelnoho ohnestrelnoho oruzhya: dyss. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09 «Uholovnyi protsess y krymynalystyka; sudebnaia ekspertyza»* [The current state and problems of forensic research of homemade firearms: diss. ... cand. jurid. Sciences: 12.00.09 «Criminal proceedings and criminology; forensic examination"]. Volhohrad, 2003. 262 p. (In Russian)
2. Bilenchuk P.D., Kofanov A.V., Suliava O.F. (2003) *Balistyka: krymynalistychno vohnestrilne zbroieznavstvo: pidruchnyk* [Ballistics: forensic firearms: a textbook]. K.: Mizhnarodna ahentsiia «BeeZone» [BeeZone International Agency], 2003. 384 p. (In Ukrainian)
3. Boiko I.V. (2001) *Profilaktyka pravoporushen, poviazanykh z nezakonnym obihom zbroi* [Prevention of offenses related to illicit arms trafficking]. *Naukovyi visnyk NAVSU* [Scientific herald of the National Academy of Sciences of Ukraine]. 2001. № 3. P. 237-245. (In Ukrainian)
4. Boiko I.V. (2001) *Kontrabanda zbroi v Ukraini ta okremi shliakhy vyrishennia tsiiei problem* [Arms smuggling in Ukraine and some ways to solve this problem]. *Naukovyi visnyk NAVSU* [Scientific Herald of the National Academy of Sciences of Ukraine]. 2001. № 4. P. 143-152. (In Ukrainian)
5. Vlasov V. P. (2001) *Krymynolohycheskaia kharakterystyka y preduprezhdenye nezakonnoho oborota oruzhya : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08. Yuryd. yn-t MVD Rossyy* [Criminological characteristics and prevention of illicit trafficking in weapons: author's ref. dis. ... cand. jurid. Sciences: 12.00.08]. Moskva, 2001. 20 p. P. 6. (In Russian)
6. Holubosh V.V. (2019) *Kryminalna vidpovidalnist za zlochyny proty hromadskoi bezpeky, predmetom yakykh ye zbroia, boiovi prypasy, vybukhovi rehovyny ta vybukhovi prystroi (statti 262, 263, 263-1, 264 KK Ukrainy). Dys.kand. yuryd. nauk: 12.00.08 – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo* [Criminal liability for crimes against public safety, the subject of which are weapons, ammunition, explosives and explosive devices (Articles 262, 263, 263-1, 264 of the Criminal Code of Ukraine). Dis.cand. jurid. Sciences: 12.00.08 - criminal law and criminology; criminal executive law]. K.: 2019. 272 p. (In Ukrainian)
7. Holubosh V.V. (2018) *Udoskonalennia kryminalnoi vidpovidalnosti za zlochyny proty hromadskoi bezpeky, predmetom yakykh ye zbroia, boiovi prypasy, vybukhovi rehovyny ta vybukhovi prystroi* [Improving criminal liability for crimes against public safety, which include weapons, ammunition, explosives and explosive devices]. *Rol ta mistse pravookhoronnykh orhaniv u rozbudovi demokratychnoi pravovoi derzhavy: materialy X mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet konferentsii, m. Odesa, 30 bereznia 2018 r.* [The role and place of law enforcement agencies in building a democratic state governed by the rule of law: Proceedings of the X International Scientific and Practical Internet Conference, Odessa, March 30 2018]. Odessa: ODUVS, 2018. 282 p. P. 231-232. (In Ukrainian)
8. Katerynychuk I.P., Merkulova V.O. (2017) *Nezakonnii obih (nezakonne povodzhennia) zbroi, boiovykh prypasiv abo vybukhovyykh rehovyn: napriamky reformuvannia kryminalnoho zakonodavstva* [Illegal circulation (illegal behavior) of weapons, ammunition or explosives: directions of reforming criminal law]. *Pivdenoukrainskyi pravnychy chasopys* [South Ukrainian Law Journal]. 2017. № 3. P. 29-35. (In Ukrainian)
9. Kizimenko Ye.V. (2019) *Nezakonne povodzhennia zi zbroieiu, boiovymy prypasamy abo vybukhovymy rehovynamy: kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia (st. 263 KK Ukrainy) : dys. ... kand. yuryd. nauk (d-ra filosofii) : 12.00.08; MVS Ukrainy, Khark. nats. un-t vnutr. sprav* [Illegal handling of weapons, ammunition or explosives: criminological characteristics and prevention (Article 263 of the Criminal Code of Ukraine): dis. ... cand. jurid. Sciences (Doctor of Philosophy): 12.00.08]. Kharkiv, 2019. 229 p. (In Ukrainian)
10. Kofanov A.V. (1998) *Deiaki aspekty nezakonnoho oborotu zbroi* [Some aspects of illicit trafficking in weapons]. *Aktualni problemy rozvytku suspilnoi dumky i praktyky upravlinnia. Zbirnyk naukovykh prats. Zaporizhzhia* [Current issues of public opinion and management practice. Collection of scientific works. Zaporozhye]. 1998. № 4. P. 214-222. (In Ukrainian)
11. Kofanov A.V. (2000) *Teoretychni ta praktychni aspekty krymynalistychnoho doslidzhennia hladkostvolnoi vohnestrilnoi zbroi [Tekst] : avtoref. dys... kand. yuryd. nauk: 12.00.09; Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav Ukrainy* [theoretical and practical aspects of forensic research of smooth-bore firearms [Text]: author. dis ... cand. jurid. Sciences: 12.00.09]. K., 2000. 20 p. (In Ukrainian)
12. Bilenchuk P.D., Dubovyi O.P., Saltevskyi M.V. ta in. (1998) *Krymynalistyka: pidruch. dlia slukhachiv, adiunktiv, vykladachiv vuziv systemy MVS Ukrainy* [Forensics: textbook. for students, adjuncts, teachers of universities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. K.: Atika, 1998. 416 p. P. 286. (In Ukrainian)
13. *Krymynalistyka: pidruch. za red. P.D. Bilenchuka. – 2-he vyd., vypr. i dop* [Forensics: textbook. / for ed. P.D. Bilenchuk. - 2nd ed., Ed. and ext]. K.: Atika, 2001. 544 p. P. 153. (In Ukrainian)

14. Shepitka V.Iu., Hlibko V.M., Dudnikov A.L., Zhuravel V.A. ta in. (2001) *Kryminalistyka: pidruch. dlia stud. yuryd. spets. vyshch. zakl. osvity* [Forensics: textbook. for students. jurid. special higher lock education]. K.: In Yure, 2001. 684 p. P. 114. (In Ukrainian)

15. Merkulova V.O. (2018) *Nezakonnii obih zbroi, boiovykh prypasiv, vybukhovyykh rehovyn, vybukhovyykh prystroiv: superechlyvist chynnoho zakonodavstva* [Illicit trafficking in weapons, ammunition, explosives, explosive devices: inconsistencies in current legislation]. *Aktualni problemy reformuvannia kryminalnoi yustytzii: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Odesa, 20 kvitnia 2018 roku* [Current issues of criminal justice reform: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Odessa, April 20, 2018]. Odesa: Mizhnarodnyi humanitarnyi universytet, 2018. 152 p. P. 21-24. (In Ukrainian)

16. Kuznetsova N.f. (1996) *Novoe uholovnoe pravo Rossyy. Uchebnoe posobyie* [New criminal law of Russia. Textbook]. M., 1996. 168 p. (In Russian)

17. *Oruzhye skrytoho montazha: spetsvyypusk zhurnala «Oruzhye»* [Concealed-mount weapons: a special issue of the magazine "Weapons"]. 2001. № 4. 68 p. P. 2. (In Russian)

18. Sokolov O.S. (2021) *Kryminalistychne doslidzhennia ob'ektiv z oznakamy vohnepalnoi zbroi: avtoreferat dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. yuryd. nauk 12.00.09* [Forensic examination of objects with signs of firearms: abstract dis. for science. stup. Cand. jurid. Sciences 12.00.09], Odesa ODUVS, 2021. 24 p. (In Ukrainian)

19. Chernysh M.O., Haidarzhly I.S. (2013) *Sotsialno-pravovi peredumovy kryminalno-pravovoi zaborony nezakonnogo povodzhennia zi zbroieiu, boiovyimy prypasamy abo vybukhovymy rehovynamy* [Socio-legal preconditions of the criminal-legal prohibition of illegal handling of weapons, ammunition or explosives]. *Pivdenoukrainskyi pravnychy chasopys* [South Ukrainian Law Journal]. 2013. №2. P. 166-170. (In Ukrainian)

20. Cherniak Ya.V. (2015) *Narushenye hrazhdanamy pravyl khranenyia y noshenyia ohnestrelnoho oruzhyia* [Violation by citizens of the rules of storage and carrying of firearms]. *European Reforms Bulletin*, 2015, № 4. P.65-69. P. 68. (In Ukrainian)

Ретроспективный анализ доктрины права по уголовной ответственности за незаконное обращение оружия, боевых припасов, взрывчатых веществ в Украине

Павленко Л.М., e-mail: kafkpoduvs4a@ukr.net

Одесский государственный университет внутренних дел, г. Одесса, Украина

Аннотация. Выбирая состояние исследования особенностей уголовной ответственности за незаконное обращение оружия, боевых припасов, взрывчатых веществ в Украине в разные исторические промежутки времени в качестве предмета данной статьи, - должны сформировать и соответствующий методологический подход в проведении этого исследования. Во-первых, следует учитывать, что междисциплинарный характер проблемы обращения оружия значительно распространяет границы научных исследований, которые непосредственно или косвенно должны влиять на состояние правового регулирования этой сферы общественных отношений. Соответственно, вопросы определения границ сугубо уголовно-правового регулирования, уточнения характерных признаков предмета общественно-опасного деяния, перечня уголовно-наказанных деяний, целесообразного объема уголовной ответственности и т.п. рассматривались в качестве предмета исследования в работах как уголовно-правового (криминологического), так и уголовно -процессуального (криминалистического) характера.

Ключевые слова: незаконный оборот оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ, оборот оружия.

ON SOME HISTORICAL AND LEGAL ASPECTS OF THE STUDY OF THE CONTENT OF PUBLIC CONTROL IN THE FIELD OF EXECUTION OF PUNISHMENTS IN UKRAINE

Pogrebna Kateryna Fedorivna

graduate student of the Department of Criminal Law and Criminology
Odessa State University of Internal Affairs, Odessa, Ukraine
e-mail: kafkpoduvs4a@ukr.net

Abstract. The article analyzes the content of doctrinal sources and normative legal acts related to the essence, place and role of public control in the mechanism of execution - serving sentences in Ukraine, and also identifies problems in this regard and deduces scientifically substantiated ways to solve them in essence.

Keywords: correction; resocialization; public control; the scope of the execution of sentences; convicted; personnel of institutions for the execution of sentences; cause; condition; criminal offense.

Постановка проблеми. Як показує практика та результати наукових досліджень, розпочинаючи з 1991 року по сьогоднішній день, однією з умов, що негативно впливає на ефективність кримінально-виконавчої діяльності в Україні, є низький громадський контроль, що здійснюється за процесом виконання та відбування кримінальних покарань [1, с. 229]. При цьому варто зауважити, що у даному сенсі законодавець не створив у зв'язку з цим у зазначеному напрямі належних правових засад. Зокрема, як у Виправно-трудовому кодексі (далі – ВТК) (ст. ст. 9, 122-126) [2], так і в Кримінально-виконавчому кодексі (КВК) України (ст. ст. 5, 6, 24, 25, 149) громадський контроль зведений тільки до діяльності спостережних комісій та піклувальних рад, що не співвідноситься із змістом тих норм, які закріплені в Конституції України, а також у відповідних законах нашої держави [3]. Зокрема, в ст. 5 Основного закону зазначено, що носієм і єдиним джерелом влади в Україні є народ. У свою чергу, у ст. 5 КВК, закріпивши принцип участі громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань (УВП), держава надає право різноманітним суб'єктам громадської діяльності забезпечити відкритість всіх без винятку підрозділів системи Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України для суспільства, представники якого мають брати реальну участь у вирішенні проблем, що виникають в процесі виконання та відбування покарань [4, с. 22].

Проте, як свідчить практика, особливо в частині контролю за діяльністю персоналу УВП [5], реальність є дещо іншою – через відсутність ефективного громадського контролю за сферою виконання покарань України органи та УВП постійно (на протязі досліджуваного у цій роботі періоду (1991-2021 р. р.)) зростає рівень рецидивної (ст. 34 Кримінального кодексу (КК) злочинності, тобто неналежним чином реалізується визначене на законодавчому рівні завдання щодо запобігання вчиненню засудженими нових (повторних) кримінальних правопорушень (ч. 2 ст. 50 КК та ч. 1 ст. 1 КВК).

Отже, в наявності складна теоретико-прикладна проблема, яка й склала зміст предмету даної наукової статті.

Стан досліджень. Вивчення наукової літератури показала, що як у ранні часи незалежності України та до прийняття КВК (1991-2003 р. р.), так і до теперішнього часу досить активно питаннями розробки проблем підвищення рівня та видозміни змісту громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань займаються такі учені, як: О. М. Бандурка, І. Г. Богатирьов, Б. М. Головкін, О. М. Джужа, О. Г. Колб, В. Я. Конопельський, С. Ю. Лукашевич, В. О. Меркулова, Г. О. Радов, А. Х. Степанюк, І. С. Яковець та ін.

Досі на доктринальному рівні не розроблені чіткі відповідні правові умови, спрямовані на удосконалення механізму громадського контролю у сфері виконання покарань, що, поряд із критичним станом запобіжної діяльності та низьким рівнем участі громадськості у процесі виконання – відбування покарань, й стало вирішальним при виборі теми даної наукової розробки.

Виклад основних положень. У доктринальних джерелах під громадським контролем розуміють діяльність певної сукупності людей задля досягнення певного результату на визначеній території, але ці дії не є персоніфікованими, тому що в ній представляється колективний інтерес, який і є основним об'єднуючим фактором даного процесу [6, с. 15].

Саме у такій формі, як вірно зазначають деякі дослідники, законодавець й визнав на офіційному рівні давно існуючу суспільну практику залучення до процесу виправлення засуджених різноманітних можливостей громадських організацій [7, с. 71]. Як у зв'язку з цим слушно у свій час зауважив Г. О. Радов, щоб не чекати негативного результату, ми зобов'язані вже сьогодні робити все для того, щоб звернути увагу суспільства до кримінально-виконавчої діяльності, зробили таку діяльність відкритою, щоб люди знали те, що сьогодні знає

кожен «арештант». Тільки тоді, на його переконання (і з цим варто погодитись) така діяльність може бути зрозумілою для суспільства та виправдана ним [8, с. 17].

Та, як показали результати вивчення практики, у першу чергу на цьому шляху варто вирішити низку суттєвих проблем.

По-перше, у нормах міжнародного права (зокрема, у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права; Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; Висновку Венеціанської комісії про захист прав людини в умовах надзвичайного стану та ін.) [9, с. 102-188], а також у деяких законах України [3] мова ведеться про цивільний, а не громадський контроль, а тому на законодавчому рівні слід гармонізувати ці терміни, а на доктринальному – з'ясувати їх сутність. Так, деякі науковці встановили, що термін «цивільний контроль» походить від слова «polites» – (гр. – громадянин), яке, у свою чергу, є похідним від грецького слова «polis» (місто, або мешканець цього міста) [6, с. 15].

При такому підході, на думку Є. С. Селіванової, у змісті терміну «цивільний контроль» закріплено положення про персоніфікацію суб'єкта та його усвідомлену потребу виконувати свої контрольні функції за держаними інтересами [10, с. 206].

Щодо змісту терміну «громадський контроль» то у доктринальних джерелах чітко його визначення не дано – мова ведеться лише про слово «контроль» (франц. controle – перевірка, список, що має дублікат для перевірок; перевірка виконання законів, рішень тощо) [11, с. 323].

У той самий час, якщо за основу взяти запропонований у загальних рисах варіант визначення даного терміну, який запропонував Г. О. Радов [8, с. 17], а також інші, сформульовані на науковому рівні з цього питання дефініції [12], то громадський контроль, включаючи сферу виконання покарань здійснюється колективними утвореннями – громадськими організаціями, які діють від імені певної групи осіб, об'єднаних визначеною ціллю, а цивільний контроль – це більш персоніфікована діяльність у даному напрямі [6, с. 15].

Такий висновок ґрунтується на змісті у тому числі поняття «громадський контроль», під яким розуміють суспільну діяльність громадських об'єднань, предметом якої є здійснення нагляду за відповідністю діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб Конституції України, законам України, іншим нормативно-правовим актам та за дотриманням ними прав і законних інтересів людини та фундаментальних свобод, і на повагу до них [12].

Якщо до цього питання підійти з огляду вимог законодавчих актів України, то право на здійснення громадського контролю закріплено в ст. ст. 36, 38, 40 Конституції України, а також у деяких законах України (зокрема, «Про звернення громадян», «Про публічну інформацію», «Про Національну поліцію»; ін.). При цьому, виходячи із змісту закріплених у цих правових джерел, можна констатувати, що словосполучення «громадський контроль» є більш предметним при здійсненні даної публічної діяльності, ніж термін «цивільний контроль», а тому має бути визначено на національному нормативно-правовому рівні.

Другий аспект досліджуваної проблематики полягає у тому, що ті законодавчі підходи, що пов'язані із здійсненням громадського контролю у сфері виконання покарань України, ні по формі (закріплених у КВК статтях та теоретичної конструкції цього поняття), ні по змісту (визначених у законі формах контролю), ніяк не кореспондують як з конституційними нормами, так і міжнародно-правовими вимогами з означеної тематики дослідження, а тому потребують якісної видозміни та суттєвого змістовного перепрацювання, яке, наприклад, вже здійснено щодо інших правоохоронних органів. Так, у Законі України «Про Національну поліцію» цьому присвячено спеціальний розділ VIII «Громадський контроль поліції», чого досі немає у КВК.

Більш того, хоча й названі суб'єкти громадського контролю (спостережні комісії та піклувальні ради), але назвати їх діяльність контрольною (у сенсі змісту терміну «контроль») аж ніяк не можна, позаяк у більшій мірі у даному кодексі закріплено заходи надання допомоги та їх взаємодії з органами та УВП.

Саме з цих міркувань, як видається, й необхідно доповнити КВК відповідною главою по аналогії розділу VIII Закону України «Про Національну поліцію», що логічно відобразило б сутність і зміст здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України.

І, накінець, звертає на себе увагу й такий нормативно-правовий парадокс, що склався у кримінально-виконавчому законодавстві України з питань громадського контролю. Зокрема, у ВТК України, який діяв до 2003 року включно, можна у зв'язку з цим виокремити наступні особливості зазначеної діяльності в процесі виконання – відбування покарань, які лише частково враховані у нині діючому КВК, а саме:

1. Законодавець не відніс участь громадськості до основних засобів виправлення і перевиховання засуджених (ст. 7 ВТК).

У той самий час, у ч. 3 ст. 6 КВК мова ведеться про громадський вплив, який віднесений до основних засобів впровадження і ресоціалізації засуджених.

2. У ст. 9 ВТК закріплено лише участь громадськості у виправленні та перевихованні засуджених.

Натомість у ст. 25 КВК законодавець надав право громадськості як на участь у виправленні та ресоціалізації засуджених (ч. 1), так і на здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань (2.2).

При цьому слід зазначити, що на сьогодні, після внесення змін і доповнень у даний Кодекс, по суті зведений до громадського контролю, що здійснюється піклувальними радами виховних колоній (ст. 148).

Поряд з цим, вивчення змісту зазначеної правової норми, а також розширене тлумачення її змісту дають підстави стверджувати, що у ній закладено правову колізію, позаяк у ст. 148 КВК мова ведеться про участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених неповнолітніх, а не, власне, про громадський контроль, хоча у ній і вжито словосполучення «громадський контроль».

Таким чином, якщо виходити з буквального тексту нині діючого кримінально-виконавчого законодавства України, то можна констатувати, що належного правового механізму з питань здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань не створено, позаяк у цілому все зведено до участі громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених, а не до контролю за вказаним процесом.

3. У ВТК була відсутня спеціальна норма, у якій мали бути закріплені принципи кримінально-виконавчої діяльності.

На відміну від цього Кодексу, у КВК, в ст. 5, не тільки визначені принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань, але й серед них виокремлено принцип участі громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і УВП. І, знову ж таки, у ст. 5 КВК жодним словом з цього приводу не сказано про громадський контроль у сфері виконання покарань.

З огляду цього, можна зробити висновок про те, що держава Україна на законодавчому рівні не тільки не зацікавлена у здійсненні такого виду діяльності у вказаній галузі суспільних відносин, але й ігнорує взяті на себе міжнародно-правові зобов'язання з означених питань [9, с. 102-188].

Додатковим аргументом та, одночасно, доказом такого висновку є той факт, що у 2018 році Верховна Рада України відмінила Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» (Закон від 21.06.2018 № 2469-VII), не прийнявши взамін нього будь-якого аналогу по суті.

У той самий час, як влучно у зв'язку з цим зауважують деякі науковці, з урахуванням потреби у визначенні правових механізмів інтеграції, а також впливу європейського права на процеси, що відбуваються в Україні, важливою умовою для зміцнення зв'язків між Україною та ЄС є зближення їх законодавства [13, с. 7], одним із досягнень якого є закріплення у ньому основоположних положень, що стосуються громадського контролю за діяльністю держави та її відповідних інституцій.

Якщо зазначену теоретичну сентенцію застосовувати до процесу виконання – відбування покарань, то оцінка громадського контролю матиме наступний вигляд: для того, щоб керуватися законами, потрібно, як мінімум, знати ці закони. Без знань немає результатів творення. Саме тому, варто використати можливості, які закладені в законі, та ті перспективи, що існують у зв'язку з цим. При цьому така робота у вказаному напрямі має носити не епізодичний, а системний характер. І тоді дві сторони – і «тюрма», і «суспільство» (у сенсі змісту громадського контролю) зможуть у повній мірі задовольнити свої інтереси [14, с. 11].

Висновок. Отже, застосуванні історико-правового, у першу чергу, та інших методів (формально-правового, догматичного, логічного, ін.) пізнання соціально-правових явищ і процесів, що стосуються сфери виконання покарань України, дозволяє констатувати, що у чинному кримінально-виконавчому законодавстві відсутні будь-які правові механізми здійснення громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань, що, як показує практика виступає однією з детермінант, яка вкрай негативно впливає не тільки на стан правопорядку у даній галузі суспільних відносин, але й знижує рівень кримінально-виконавчої діяльності в нашій державі.

Враховуючи зазначене, особливій теоретичній та практичній значущості набувають питання активізації наукових досліджень, пов'язаних із з'ясуванням змісту, сутності та здійсненням громадського контролю у сфері виконання покарань України.

References:

1. Kolb O. H., Makhnitskyi O. I. (2019) *Zmist hromadskoho kontroliu u sferi vykonannia pokaran Ukrainy* [Content of public control in the field of execution of punishments of Ukraine]. *Visnyk Penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy* [Bulletin of the Penitentiary Association of Ukraine]. 2019. № 3(9). P. 223-230. (In Ukrainian)
2. *Pro zatverdzhennia Vypravno-trudovoho kodeksu Ukrainiskoi RSR: Zakon Ukrainiskoi RSR vid 23 hrudnia 1970 roku № 3325-07* [On the Approval of the Correctional Labor Code of the Ukrainian SSR: Law of the Ukrainian SSR of December 23, 1970 № 3325-07]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR* [Information of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR]. 1971. № 1. St. 6. (In Ukrainian)
3. *Pro demokratychnyi tsyvilnyi kontrol nad Voiennoiu orhanizatsiieiu i pravookhoronnymy orhanamy derzhavy: Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2002 roku № 975-IV* [On democratic civilian control over the military organization and law enforcement agencies of the state: Law of Ukraine of June 19, 2002 № 975-IV]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]. 2003. № 46. St. 366. (In Ukrainian)
4. Stepaniuk A. Kh., A. P., Kovalenko V. V., Kolb O. H. ta in. (2012) *Kryminalno-vykonavchyi kodeks Ukrainy: naukovo-praktychnyi komentar* [Criminal-executive code of Ukraine: scientific-practical commentary]. Kyiv: Atika, 2012. 492 p. (In Ukrainian)

5. Kolb O. H., Popelniuk T. V. (2021) *Vplyv kriminalnykh pravoporushen, shcho vchyniautsia personalom kolonii na zahalni riven zlochynnosti v Ukraini. Protydiia zlochynnosti i koruptsii: mizhnarodni standarty ta dosvid Ukrainy: zbirnyk tez mizhnarodnoi konferentsii (m. Kharkiv, 22 veresnia 2021 r.)* [Influence of criminal offenses committed by the personnel of colonies on the general level of crime in Ukraine. Combating Crime and Corruption: International Standards and Experience of Ukraine: Proceedings of the International Conference (Kharkiv, September 22, 2021)]. Kharkiv: Yurait, 2021. P. 140-144. (In Ukrainian)
6. Semenyshyn M. O., Beschastnyi V. M., Vitvitskyi S. S., Tkachenko R. O. (2020) *Hromadskyi kontrol za diialnistiu orhaniv Natsionalnoi politsii Ukrainy: naukovo-praktychnyi posibnyk* [Public control over the activities of the National Police of Ukraine: scientific and practical manual]. Kyiv: VD «Dakor», 2020. 152 p. (In Ukrainian)
7. Kolb O. H. (2006) *Ustanova vykonannia pokaran yak subiekt profilaktyky zlochyniv: monohrafiia* [Institution of execution of punishments as a subject of crime prevention: monograph]. Luts'k: RVV «Vezha» Volynskoho derzhavnoho un-tu im. Lesi Ukrainky [RVV "Tower" of Volyn State University. Lesia Ukrainka], 2006. 464 p. (In Ukrainian)
8. Radov H. (2000) *Personal y vzaymodeistvie tiurmy y obshchestva. Tiurma y obshchestvo. Materialy semynara dlia personala uchrezhdenyi po yspolneniiu nakazanyi Donetskoi oblasti* [Staff and interaction of prison and society. Prison and society. Materials of the seminar for the staff of penitentiary institutions of the Donetsk region]. Donetsk: «Donetskyi Memoryal», 2000. P. 14-28. (In Ukrainian)
9. Fluri F. ta Badraka V. (2006) *Demokratychnyi tsyvilnyi kontrol nad sektorom bezpeky: aktualni dzherela. Vyd. 2-he, doop. i dopovn* [Democratic civilian control over the security sector: current sources. View. 2nd, doop. and additions]. Kyiv: Tsent' doslidzhen armii, konversii ta rozzbroiennia [Center for Army Research, Conversion and Disarmament], 2006. 272 p. (In Ukrainian)
10. Selyvanova E. S. (2013) *K voprosu o razlychii v poniatyakh «narodnyi», «obshchestvennyi», «hrazhdanskiy» kontrol v nauchnom y prykladnom dyskursakh* [On the question of differences in the concepts of "people's", "public", "civil" control in scientific and applied discourses]. *Vestnyk Tambovskoho unyversyteta. Seriya: humanytarne nauky* [Bulletin of Tambov University. Series: humanities]. 2013. № 5. P. 203-208. (In Ukrainian)
11. Yurydychna entsyklopediia: V 6 t./ Redkol.: Yu. S. Shemshuchenko (holova redkol.) ta in [Legal Encyclopedia: In 6 vols. / Editor.: Yu. S. Shemshuchenko (editor-in-chief) and others]. Kyiv: «Ukr. entsyklop.», 2001. T. 3: K-M. 792 p. (In Ukrainian)
12. *Hromadskyi kontrol i prava liudyny* [Public control and human rights]. URL: <https://helsinki.org.ua>2009/2h>. (In Ukrainian)
13. Nalyvaiko L. R., Hrytsai I. O. (2013) *Administratyvno-pravovi osnovy rehuliuвання diialnosti neuriadovykh pravozakhysnykh orhanizatsii: monohrafiia* [Administrative and legal bases of regulation of activity of non-governmental human rights organizations: monograph]. Kyiv: «Khai-Tek Pres», 2013, 272 p. (In Ukrainian)
14. Radov H. (2000) *Personal y vzaymodeistvie tiurmy y obshchestva. Tiurma y obshchestvo. Materialy semynara dlia personala uchrezhdenyi po yspolneniiu nakazanyi Donetskoi oblasti* [Staff and interaction of prison and society. Prison and society. Materials of the seminar for the staff of penitentiary institutions of the Donetsk region]. Donetsk: «Donetskyi Memoryal», 2000. P. 5-13. (In Ukrainian)

О некоторых историко-правовых аспектах исследования содержания общественного контроля в сфере исполнения наказаний Украины

Погребная Екатерина Федоровна, e-mail: kafkpoduvs4a@ukr.net

аспирант кафедры уголовного права и криминологии Одесского государственного университета внутренних дел, г. Одесса, Украина

Аннотация. В статье осуществлен анализ содержания доктринальных источников и нормативно-правовых актов, относящихся к существу, месту и роли общественного контроля в механизме исполнения – отбывания наказаний Украины, а также установлены в связи с этим проблемы и выведены научно обоснованные пути их решения по существу.

Ключевые слова: исправление; ресоциализация; общественный контроль; сфера исполнения наказаний; осужденный; персонал учреждений исполнения наказаний; причина; условие; уголовное правонарушение.

INFORMATION AND LEGAL MECHANISMS RESTRICTION OF CITIZENS' RIGHTS TO INFORMATION IN THE INTEREST OF NATIONAL SECURITY

Shynkar T.I.,

Judge of the Eighth Administrative Court of Appeal

e-mail: shtatyanai@gmail.com

Abstract. In order to implement the Doctrine of Information Security of Ukraine, Presidential Decree № 203/2021 "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of May 14, 2021" On the application of personal special economic and other restrictive measures (sanctions)" was approved, which provides for additional sanctions for individuals and legal entities in case of violation of legislation in the information sphere. This means that at the legislative level the mechanism for restricting citizens' rights to information in the interests of national security needs to be improved. It must ensure the protection of Ukraine's information space on the one hand and not violate the constitutional right of citizens to information on the other. Therefore, the definition of this fine line requires detailed study by both scholars and legal practitioners. The possibilities of the mechanism of restricting the right of citizens to information by the state have increased. Therefore, we can talk about the separation of such a legal category as information and legal mechanisms for restricting the rights of man and citizen to information governed by the rules of various branches of law. Thus, information and legal mechanisms for restricting human and civil rights, as well as their elements need further research and improvement in practice.

Keyword: citizens' rights, information sphere, legislative level, national security, constitutional right, legal mechanisms, human and civil rights.

Formulation of the problem. According to the Decree of the President of Ukraine "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of December 29, 2016 "On the Doctrine of Information Security of Ukraine", the complex nature of current threats to national security in the information sphere requires identifying innovative approaches to protection and development of information space. globalization and free circulation of information. One of the priorities of state policy in the information sphere is to improve the legislative regulation of the information sphere in accordance with the current threats to national security [1]. In order to implement the Doctrine of Information Security of Ukraine, Presidential Decree №203 / 2021 "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of May 14, 2021" On the application of personal special economic and other restrictive measures (sanctions) "was approved, which provides for additional sanctions for individuals and legal entities in case of violation of legislation in the information sphere.

This means that at the legislative level the mechanism for restricting citizens' rights to information in the interests of national security needs to be improved. It must ensure the protection of Ukraine's information space on the one hand and not violate the constitutional right of citizens to information on the other. Therefore, the definition of this fine line requires detailed study by both scholars and legal practitioners.

The aim of the study. Based on the relevance and significance of the problem, the purpose of the article is to determine the information and legal mechanisms for restricting the rights of citizens to information in the interests of national security.

To achieve this goal, the following tasks were set:

- to define the essence and normative content of the concept of the mechanism of restriction of the rights of citizens to information in the interests of ensuring national security;
- consider elements of the mechanism for restricting the rights of citizens to information in the interests of national security;
- to analyze the types of information and legal mechanisms for restricting the rights of citizens to information in the interests of national security;
- identify ways to improve information and legal mechanisms to limit the rights of citizens to information in the interests of national security.

Analysis of recent publications. It is important to note that, despite the exceptional importance and urgency of national security, domestic and foreign science has not paid enough attention to developing information and legal mechanisms to restrict citizens' rights to information in the interests of national security, which indicates significant gaps in current legislation.

At the same time, in the legal scientific literature of theoretical and methodological nature, many ideas and well-founded provisions related to this issue are concentrated. The theoretical aspects of the essence of the mechanism of restriction of human and civil rights are devoted to the works of such legal scholars as O.

Andrievskaya, A. Ashikhmin, K. Volynka, O. Osinska, L. Letnyanchin, A. Mernik, S. Pchelintsev, I. Savenkova, M. Savchin, B. Sydorets, O. Skrypniuk, V. Sorokun, T. Slinko, E. Tkachenko, S. Shevchuk and others.

Despite the significant theoretical basis for the study of the mechanism of restriction of human and civil rights, in the scientific field the essence of information and legal mechanisms of restriction of citizens' rights to information in the interests of national security is insufficiently revealed. Therefore, this issue requires further research.

Results of the research. According to Art. 1 of the Universal Declaration of Human Rights of 10.12.1948, all people are born free and equal in dignity and rights (hereinafter the Declaration) [2]. Among the human rights provided by the Declaration are rights that are directly related to the information sphere. In particular, in accordance with Article 19 of the Declaration, everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers.

All the rights defined by the Declaration are inalienable and inviolable, but nevertheless, this international legal act provides for cases of restriction of human and civil rights. Thus, a person should be subject only to such restrictions as are prescribed by law solely to ensure the proper recognition and respect for the rights and freedoms of others and to ensure the just requirements of morality, public order and general welfare in a democratic society [2].

Similar norms are contained in the legislation of Ukraine, in particular according to Art. 21. According to the Constitution of Ukraine, all people are free and equal in their dignity and rights. Human rights and freedoms are inalienable and inviolable [3].

The most important in terms of information are the rules of Art. 32, 34, 35 of the Constitution of Ukraine, which guarantee the right to freedom of thought and speech, to free expression of their views and beliefs, to freedom of worldview and religion.

With regard to restrictions on rights, the collection, storage, use and dissemination of confidential information about an individual without his or her consent is not permitted, except as provided by law and only in the interests of national security, economic prosperity and human rights. The exercise of these rights may be restricted by law in the interests of national security, territorial integrity or public order in order to prevent riots or crimes, to protect public health, to protect the reputation or rights of others, to prevent the disclosure of confidential information or to maintain authority and impartiality of justice [3].

The constitutional principles of restricting the right to information are set out in more detail in the Law of Ukraine of 2 October 1992 № 2657-XII, where the right to information may be restricted by law in the interests of national security, territorial integrity or public order to prevent riots, criminal offenses, to protect public health, to protect the reputation or rights of others, to prevent the disclosure of confidential information, or to maintain the authority and impartiality of justice. The collection, storage, use and dissemination of confidential information about a person without his consent is not allowed, except as provided by law, and only in the interests of national security, economic well-being and protection of human rights [4].

As can be seen from the analyzed regulations, restrictions on human rights are provided for both at the international and domestic levels. The general grounds for such a restriction are also identified, including in the interests of national security. Nevertheless, there is no clear definition of the mechanism of such a restriction and its elements, so this issue needs more detailed study.

Thus, in legal science such terms as "mechanism of legal regulation", "mechanism of administrative and legal regulation", "mechanism of protection of human and civil rights and freedoms", "mechanism of ensuring human and civil rights and freedoms", "mechanism of realization of rights and freedoms" are used. man and citizen ", "constitutional and legal mechanism for restricting the rights and freedoms of man and citizen ", etc. However, the concept of "mechanism for restricting the rights and freedoms of man and citizen", "mechanism for restricting the rights of citizens to information in the interests of national security" has been studied in fragments and has no separate definition.

In order to better understand the term "mechanism for restricting the rights and freedoms of man and citizen", it is necessary to explore its relationship with the mechanisms of related phenomena.

In the explanatory dictionary, the concept of "mechanism" in terms of phenomena and processes is considered as "internal structure, system of something" [5, p. 523], in the "Short Economic Dictionary" - as a sequence of states, processes that determine any actions, phenomena; system; device that determines the order of any activity [6, p. 401]. In the theory of law, the legal mechanism is defined as a structure that provides a consistently organized legal means that allow to achieve a specific legal goal in accordance with the relevant procedure, each link of which is an independent set of legal means [7, p. 13].

The closest concepts in this area are the terms "constitutional and legal mechanism for restricting human and civil rights and freedoms" and "mechanism for ensuring human and civil rights and freedoms." Thus, OV Andrievskaya sees the constitutional and legal mechanism of restriction of human and civil rights and freedoms as a complex phenomenon, which is a system of interrelated constitutional and legal means and other components (goals, principles, conditions, grounds, forms of restrictions) that finds its embodiment in the socially useful behavior of a particular subject of constitutional and legal relations, in the actions of specially authorized to implement constitutional and legal restrictions of subjects as a consistently complex process aimed at protecting the values established by the Basic Law of Ukraine, protection of legitimate interests [8, with. 85]. O. Skrypniuk defines the constitutional restriction of human rights and freedoms as provided by the Constitution and laws of Ukraine regime of temporary general or specific-individual suspension or narrowing of defined and guaranteed by

the basic law rights and freedoms in the interests of other people's rights and national security and defense of Ukraine [9, p. 9]. A. Ashikhminova expressed a position on the consideration of the constitutional and legal mechanism of restriction of human and civil rights and freedoms in two aspects: 1) as the activities of state bodies, officials to perform restrictive functions, responsibilities to create optimal conditions for legal restrictions rights and freedoms; 2) as a result of this activity, which consists in the actual implementation of legal restrictions [10, p. 10].

Under the mechanism of ensuring the rights and freedoms of OV Negodchenko understands the system of ways and factors that provide the necessary conditions for the realization and protection of all fundamental human rights and freedoms [11, p. 16]. K.G. Volynka defines the mechanism of ensuring the rights and freedoms of the individual as a single, holistic and qualitatively independent phenomenon of the legal system, which is a set of interrelated and interacting legal prerequisites, regulations and social conditions that create appropriate legal and factual opportunities for full realization freedoms [12, p. 3-4].

Also, the mechanism of restriction of human and civil rights and freedoms is closely related to the mechanism of legal regulation, which is a prerequisite for its functioning. Their legal relationship is that the mechanism of legal regulation and the mechanism of restrictions on human and civil rights and freedoms provide for the impact of legal norms on legal relations regarding the origin and limits of human and civil rights and freedoms.

Summarizing all the above, we can define the restriction of human and civil rights and freedoms as a statutory regime of temporary general or individual suspension or narrowing of defined and guaranteed by the state human and civil rights and freedoms, which is carried out by specially authorized entities the rights of others, as well as national security.

Since the subject of the study is the mechanism of restricting the rights of citizens to information in the interests of national security, such a definition needs to be clarified. National security of Ukraine is defined by the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" of June 21, 2018 as the protection of state sovereignty, territorial integrity, democratic constitutional order and other national interests of Ukraine from real and potential threats [13]. This means that the mechanism of restricting the rights of citizens to information in the interests of national security is a statutory regime of temporary general or individual suspension or narrowing of human and civil rights to information, which is carried out by specially authorized entities to protect state sovereignty, territorial integrity, democratic constitutional order and other national interests of Ukraine from real and potential threats.

The legal restriction of human and civil rights and freedoms is characterized by the observance of such principles as legality, justice, proportionality and objectivity, which consists in maintaining the balance of interests of individuals and society as a whole. Restriction of human and civil rights and freedoms does not mean violation of human and civil rights and freedoms, but only a reduction in the scope of granted rights and freedoms.

Due to the variety of definitions of legal mechanisms, there are several approaches to its structural elements. O.V. Negodchenko to the elements of the mechanism of rights and freedoms include: legal means, organizational forms and methods of relevant state bodies aimed at creating the necessary conditions for the realization of human rights and freedoms, their direct protection and defense [11, p. 16]. K.G. Bagpipes to the elements of the mechanism of ensuring the rights and freedoms of the individual include: legal prerequisites for ensuring the rights and freedoms (legal status of the individual); normative-legal means of ensuring rights and freedoms (legal guarantees); general social conditions for the implementation, protection and defense of individual rights and freedoms (the actual social macro-environment in which the rights and freedoms) [12, p. 3-4]. Yu.Yu. Shvets components of the mechanism of constitutional and legal protection of health care rights separates the object (powers), subjects (public authorities, civil society institutions), grounds (legal, factual), principles (general, special), forms judicial and non-judicial). In this case, the scientist analyzes only two elements: 1) regulatory framework (set of legal measures); 2) institutional, organizational elements (structure and activities of relevant bodies) [14, p.27]. O.A. Snezhko defines that the mechanism of protection of human and civil rights and freedoms consists of two elements: the system of state bodies through which everyone can protect their rights and freedoms, and remedies (judicial, administrative, civil, criminal and others). 15, p.27].

Thus, in order to more broadly define the mechanism of restricting the rights of citizens to information in the interests of national security, it is necessary to study such elements as organizational and legal and regulatory. The normative-legal component includes normative-legal acts of international and national level, which limit the person's right to information, and organizational-legal - the system of state bodies that have the power to restrict the person's right to information and have the right to use appropriate legal forms, means and restriction methods.

Given that the institution of restriction of rights is intersectoral and includes norms of constitutional, administrative, criminal, civil, labor law, and organizational and legal principles of restriction of human and civil rights are also provided by norms of various branches of law, we can talk about the existence of mechanisms. In the information and legal sphere it is an administrative-legal mechanism of restriction of citizens' rights to information, economic-legal mechanism of restriction of citizens' rights to information, civil-law mechanism of restriction of citizens' rights to information, etc.

Conclusions and prospects for further research. After the adoption of the Law of Ukraine "On Sanctions" of August 14, 2014 № 1644-VII and Presidential Decree №203 / 2021 "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of May 14, 2021 "On the application of personal special economic and other restrictive measures (sanctions)" The possibilities of the mechanism of restricting the right of citizens to

information by the state have increased. Therefore, we can talk about the separation of such a legal category as information and legal mechanisms for restricting the rights of man and citizen to information governed by the rules of various branches of law. Thus, information and legal mechanisms for restricting human and civil rights, as well as their elements need further research and improvement in practice.

References:

1. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 29 hrudnia 2016 roku «Pro Doktrynu informatsiinoi bezpeky Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25 liutoho 2017 roku № 47/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text>
2. Zahalna deklaratsiia prav liudyny vid 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy vid 2 zhovtnia 1992 roku № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
5. Velykyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy. uklad. i hol. V. T. Busel. Kyiv ; Irpin : Perun, 2002. 1442 p.
6. Kratkyi ekonomycheskyi slovar / pod red. A. N. Azrylyana. Moskva: Ynstytut novoi ekonomyky, 2001. 1088 p.
7. Tarakhonnych T.I. Mekhanizm dii prava, mekhanizm pravovoho rehuliuвання, mekhanizm realizatsii prava, osoblyvosti vzaiemodii. Derzhava i pravo. Vyp. 50. P. 12 –18.
8. Andriievska O. V. Pro konstytutsiino-pravovyi mekhanizm obmezhenia prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini. Almanakh prava. Pravo i prohres: skladovi zabezpechennia v suchasnykh umovakh. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2016. Vyp. 7. P. 83–86.
9. Skrypniuk O. Konstytutsiino-pravove rehuliuвання obmezhenia prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini. Publichne pravo. №3. (2011). P. 5-11
10. Ashykhmyna A. V. Mekhanizm ohranychenia prav y svobod cheloveka y hrazhdany v Rossyiskoi Federatsii: dys. ... kand. yuryd. nauk. Volhohrad, 2009. 210 p.
11. Nehodchenko O.V. Zabezpechennia prav i svobod liudyny orhanamy vnutrishnikh sprav: orhanizatsiino-pravovi zasady: avtoref.dys....d-ra. Yuryd. Nauk: 12.00.07/ Nats. Un-t vnutr. sprav. Kharkiv, 2004. 39 p.
12. Volynka K.H. Mekhanizm zabezpechennia prav i svobod osoby: pytannia teorii i praktyky: avtoref.dys....kand.iuryd.nauk: 12.00.01. / NAN Ukrainy: In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho. Kyiv, 2000. 18 p.
13. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy vid 21 chervnia 2018 roku № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
14. Shvets Yu.Iu. Osnovni elementy mekhanizmu realizatsii konstytutsiinoho prava osoby na okhoronu zdorovia. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: yurydychni nauky. Tom 29(68). №1. 2018. P. 26-30.
15. Snezhko O.A. Konstytutsyonnye osnovy gosudarstvennoi zashchyty prav y svobod cheloveka y hrazhdany v RF: dyss.....kand. yuryd. nauk: 12.00.02. Saratov, 1999. 192 p.

Информационно-правовые механизмы ограничения прав граждан на информацию в интересах национальной безопасности

Шинкарь Т.И., e-mail: shtatyanai@gmail.com

Судья Восьмого административного апелляционного суда

Аннотация. В целях реализации Доктрины информационной безопасности Украины Указ Президента № 203/2021 «О решении Совета национальной безопасности и обороны Украины от 14 мая 2021 года «О применении персональных специальных экономических и других ограничительных мер (санкций) », которым предусмотрены дополнительные санкции в отношении физических и юридических лиц в случае нарушения законодательства в информационной сфере. Это означает, что на законодательном уровне необходимо урегулировать механизм ограничения прав граждан на информацию в интересах национальной безопасности. быть усовершенствована. Она должна обеспечивать защиту информационного пространства Украины, с одной стороны, и не нарушать конституционное право граждан на информацию, с другой. Поэтому определение этой тонкой грани требует детального изучения как учеными, так и практикующими юристами. Возможности механизма ограничения права граждан на информацию со стороны государства. Русские говорят о выделении такой правовой категории, как информация, и правовые механизмы ограничения прав человека и гражданина на информацию регулируются нормами различных отраслей права. Таким образом, информационно-правовые механизмы ограничения прав человека и гражданина, а также их элементы нуждаются в дальнейшем изучении и совершенствовании на практике.

Ключевые слова: права граждан, информационная сфера, законодательный уровень, национальная безопасность, конституционное право, правовые механизмы, права человека и гражданина.

INTERNET OF THINGS DURING THE PRE-TRIAL INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES

Oleksandr M. Zaiets

Candidate of Legal Sciences (PhD), Associate Professor,
Odesa State University of Internal Affairs, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4426-5241>
Web of Science Researcher ID: AAE-1646-2020
e-mail: zaec_1985@meta.ua

Abstract. This article introduces the active dissemination and development of new social relations related to the Internet of Things. The concept of the Internet of Things (IoT) is seen as a growing network of facilities, from industrial devices to consumer goods and services that can share information and perform their tasks while working, relaxing or playing sports. The main problems of the Internet of Things include information security and protection of personal data. Internet of Things technologies significantly increase the risks of violating the confidentiality of personal data due to the fact that they involve the accumulation, circulation and use of a large, territorially and technologically distributed amount of information (data) about a particular person. This raises quite natural questions about the reliability of storage of such data and ensuring their protection against unauthorized use. The article also discusses the need to implement EU legal standards on personal data protection defined by EU legislation (Data Protection Package), in particular, Regulation (EU) 2016/679 of 27.04.2016, Directive (EU) 2016/680 of 27.04.2016 of the European Parliament and of the Council, Directive (EU) 2016/681 of 27.04.2016 19 of the European Parliament and of the Council and making the necessary amendments to the legislation of Ukraine. It should be noted that the norms of these EU legal acts should be applied from May 2018 not only in the EU member states, but also in the countries that cooperate with them.

Keywords: Internet of Things, Smart home, Control system, Cloud Computing, Security, Privacy, Encryption, Wireless, Mobile.

Introduction. One of the key factors in the formation of the new paradigm was the rapid transition from the Internet of People to the Internet of Things (Internet of Things). The conditional starting point for the social conceptualization of the Internet of Things is considered to be the period from 2008 to 2009, when the number of devices integrated into the global network exceeded the population of the planet. Of course, the problem of uneven social, technological and economic development between different countries of the world makes some adjustments to assess the global nature of the Internet of Things. But given the fact that there has already been some objectification of the Internet of Things in the system of social relations, we can talk about changing the nature of human activity in production and other processes.

In recent years, new social relations related to the Internet of Things have been actively spreading and developing in the world. The concept of the Internet of Things (IoT) is seen as a growing network of facilities, from industrial devices to consumer goods and services that can share information and perform their tasks while working, relaxing or playing sports.

The term "Internet of Things" was coined by Kevin Ashton in 1999. "Internet of Things" should be understood as complexes and systems consisting of sensors, microprocessors, actuators, local and / or distributed computing resources and software, artificial intelligence programs, cloud computing technologies, data transmission between which is carried out via the Internet, and are intended for the provision of services and work in the interests of legal entities or individuals.

We consider it necessary to analyze the existing doctrinal definitions of this term. Studies have shown that the same goal was set in the article by a well-known specialist in the field of information law OA Baranova [1]. Acquaintance with the positions of various researchers (in particular, A. Luces, S. Haller, D. Evans, R. Glass, K. Ebersald, E. Berby, etc.), which are presented in [1], allowed us to see the lack of common, established definition of the term "Internet of Things".

Specific examples of Internet of Things are household appliances (alarm clock, air conditioner, refrigerator, coffee maker, washing machine, etc.), home systems ("smart home" system, garden watering system, lighting system, security system, including surveillance cameras), various sensors and sensors (thermal sensors, light sensors, traffic), telecommunications devices (including routers and Wi-Fi access points), as well as elements of traffic control infrastructure (traffic lights). The most primitive IoT system consists of a sensor that includes the hardware, its software, the data transfer technology between the device and the system, and the system itself that receives the data. Receipt and exchange of information is carried out by two methods: identification system; data transmission technology between the sensor and the system.

Many countries pay considerable attention to the formation of public policy in the field of the Internet of Things: the United States: the decision was made to develop a national strategy for the Internet of Things (2016); the bill "Development of innovations and promotion of the Internet of Things" was submitted to the Senate

(January 2017); Great Britain - adopted "Digital Strategy of Great Britain 2017"; South Korea - the IoT Master Plan (2014) was adopted; Japan - adopted "Japan Growth Strategy - 2016" (Industry 4.0, IoT development, big data, robotics); China - a state program for the development of the Internet of Things (\$ 127.5 billion) until 2020 has been developed and is being implemented; it is planned to transform 500 cities into smart cities (2017); UAE - Minister of Artificial Intelligence appointed (October 2017) [2].

Research methodology. To achieve this goal, a number of scientific methods were used, namely: theoretical - to study and analyze the national and international methodology for regulating the Internet of Things; logical analysis - to formulate basic concepts and carry out a classification; concrete historical - to demonstrate the dynamics of analytical work; dialectics - to determine the content and characteristics of the constituent elements of the Internet of Things; empirical methods - to summarize the best practices of the G20 countries. We searched PubMed and Mecs-press for articles on leading the value and use of the internet of things during the pre-trial investigation of criminal offenses. The purpose of the scholarly article was to provide non-technical readers with a non-professional explanation of the machine learning methods used in world today.

Research results. The possibilities of the Internet of Things are also considered in terms of use by law enforcement and the military. In particular, today's technical capabilities to detect the enemy and the availability of high-precision weapons force high mobility and rapid decision-making. This is possible only with the prompt receipt of information from various sources in real time by all units involved in the operation. One way to solve this problem was to use solutions called the Internet of Battle Things (IoBT). The capabilities of the Internet of Warfare include the collection and processing of any useful information; it acts as an agent to help coordinate defensive actions; provide management and logistical support of combined operations; monitor the condition of vehicles, environmental monitoring. It should be noted that in 2016, the Netherlands became the first country in the world to fully cover itself with a national network for the Internet of Things. The idea is based on the creation of an energy-efficient network that would allow the transmission of small amounts of information over long distances [3].

The use of the Internet of Things can also provide a qualitatively new level of crime prevention, as evidenced by foreign experience. Thus, in the United States, the Internet of Things is not only used in practice to prevent crime, but is also seen as one of the elements of artificial intelligence. The idea of this project is that the crimes are relatively predictable, but it is necessary to analyze the relevant data in a short period of time. This type of analysis was technologically impossible several decades ago, but the situation has changed with the advent of the Internet and the development of information technology. At the same time, the use of the Internet of Things is envisaged both to detect crimes and to prevent them. This is achieved primarily by making the city's infrastructure "smarter" and more connected. And this, in turn, allows you to receive information in real time - from CCTV cameras to special sensors. At the same time, the level of technical capabilities of video cameras, sound and other sensors has increased significantly. For example, the new generation of cameras is able to better scan license plates on cars, perform face recognition to search for potential criminals or missing people, as well as automatically detect suspicious situations, such as left unattended various objects in public places, and others. Video surveillance also allows you to analyze human behavior [4].

A separate area of development of the Internet of Things to prevent crime is the use of sensors to track gunshots. The technical capabilities of the equipment allow to recognize the type of weapon, location, to form an appropriate database [5].

Another way to use the Internet of Things to prevent crime is unmanned aerial vehicles. It should be noted that in 2012, the US Federal Aviation Administration gave permission to law enforcement agencies to train operators of unmanned aerial vehicles. The use of unmanned aerial vehicles for general surveillance, detection of potentially dangerous situations, search for people, control of the traffic situation and other needs of law enforcement agencies is envisaged. In general, they should fill the gaps in video surveillance and create conditions for fast and high-quality information [6].

The use of the Internet of Things with the involvement of unmanned aerial vehicles for crime investigation and crime prevention is also practiced by the British police. The main tasks that are solved, in particular, are: the implementation of photo and video recording of crimes, manifestations of antisocial behavior, traffic accidents, assistance in the search for missing persons, etc. The information obtained can be used in court, for example, to demonstrate the crime scene to a jury. It is also important that the use of unmanned aerial vehicles is much cheaper than the use of helicopters.

Internet of Things devices connect and interact using standard data protocols over wireless and wired networks at various levels, namely: HTTP / HTTPS, TCP, UDP, IP, XMPP, Ethernet, ICMP, Telnet and others. There are also new protocols of interaction between "things", which aim to ensure data transmission in low-speed wireless communication, examples of which are: MQTT, ZeroMQ, ZigBee, WirelessHART, CoAP [7, 8].

Integration with the Internet involves assigning its own IP address to each "smart" device and its subsequent use as an identifier, forcing the use of IPv6 instead of IPv4, due to the limited number of unique addresses of the latter. Several technologies are needed to integrate everyday things into a network. Simple, compact technology is required to identify each object. Only in the presence of a system of unique identification can collect and accumulate information. This jobs can be provided using RFID chips which they are able to transmit information to readers without their own current source. Each chip has an individual number. As an alternative to this technology, QR codes can be used to identify objects. GPS technology, which is effectively used today in smartphones and navigators, is suitable for determining the exact location of

a thing. Objects must be equipped with sensors to monitor changes in the state of an element. An embedded computer must be used to process and store sensor data. Wi-Fi, Bluetooth, ZigBee, 6LoWPAN - wireless technologies can which be used to exchange information between devices [9]. Network Media - Internet integration means that devices will use an IP address as a unique identifier.

However, due to the limited address spaces in IPv4, IP facilities will have to use IPv6, which provides unique network-level addresses of at least 300 million devices per capita. Objects in IP will be not only devices with sensory capabilities, but also devices that perform actions (for example, light bulbs or locks, which are controlled via the Internet). To a large extent, the future of the Internet of Things will not be possible without IPv6 support, so the global implementation of IPv6 in the coming years will be crucial for the successful development of IP in the future.

The main interest in this sense is the IEEE 802.15.4 standard, which controls access for the organization of energy-efficient 46 personal networks, and is the basis for such protocols as ZigBee, WiFi, Bluetooth [10, P. 69].

ZigBee has features such as low power consumption, low data rate, low cost and high bandwidth. Currently, ZigBee is used mainly in the transfer of information between various things of electronic equipment, which are within a short distance and the data rate is not very high. This technology is very well suited for transferring large amounts of data over a wireless network between devices, but it also requires a lot of power to operate and has a low level of data throughput. When using this technology, you will need to replace the batteries in all devices on a regular basis [10, P. 69].

Bluetooth is a wireless technology used to transfer data over personal networks. It transmits data on the frequency band from 2.4 to 2.485 GHz and operates at shorter distances than Wi-Fi. You can sync a couple of devices such as phones, headphones, speakers, computers and more. With the development of Bluetooth v 4.0, it became possible to implement the function of low power consumption and increased range up to several tens of meters [10, P. 69].

Among the leading technologies, PLC solutions play an important role in the spread of the Internet of Things - technologies for building data transmission networks over power lines, as many applications have access to power grids (eg, vending machines, ATMs, smart meters, lighting controllers first connected to the power grid). PLC, being an open protocol standardized by the IETF, is noted as particularly important for the development of the Internet of Things.

Technologies that enable the implementation of the Internet of Things solve four main tasks: identification, data collection, data storage and information exchange. It should be borne in mind that this causes certain consequences, in particular [5, 6]: continuous monitoring becomes a big part of the life of the average person; getting the right and enough information about the things that people interact with, at any time; voice command creates a whole "army of cyber servants"; communication of devices with artificial intelligence - "computerization" (Computication); sensors and observations of movements and even human eyes, more advanced machine learning algorithms will make interaction with technology more convenient; in production it can improve the speed and quality of production of goods and services, change business models; growth of mutual level of trust in society; increasing the participation of citizens in important social and political events and organizations; creation of expert networks for the development of specialized projects (government orders), thus facilitating reforms in various spheres of society (e-education, e-medicine, e-commerce, etc.) based on the consolidation of resources of all public sectors, as well as their equality.

Discussion of results. At the same time, the widespread use of Internet of Things technologies will lead to the emergence and further identification of many new problems related to personal data protection (Internet of Things technologies significantly increase the risks of personal data breach due to the accumulation, circulation and use of large technologically distributed amount of information (data) about a particular person). It will be more difficult to maintain your privacy and privacy because users will compromise, sometimes reluctantly, to gain access to any important information.

The most important group of risks will be legal problems, which will be due to the emergence of a fundamentally new set of social relations based on the use of Internet of Things technology. This will be associated primarily with the emergence and implementation of legal relations that will arise in the process of using the technology of the Internet of Things with elements of artificial intelligence; legal mechanisms for regulating the infrastructure security of the introduction and use of Internet of Things technologies; ensuring cybersecurity in case of cross-border use of such technologies; use of radio frequency resource in the conditions of mass use of radio devices, ensuring confidentiality, as well as protection of personal data, etc.

In our opinion, the main problems of the Internet of Things include information security and protection of personal data. Internet of Things technologies significantly increase the risks of violating the confidentiality of personal data due to the fact that they involve the accumulation, circulation and use of a large, territorially and technologically distributed amount of information (data) about a particular person. This raises quite natural questions about the reliability of storage of such data and ensuring their protection against unauthorized use.

Conclusions. According to our estimates, the results of the study of the problem of data collection in the use of Internet of Things technologies allow us to draw some conclusions: protection against unauthorized use; b) the widespread use of Internet of Things technologies leads to the need to address the following main legal issues: the definition of mechanisms for implementing the principle of prior consent to the use and removal of personal data; regulation of the procedure for the use of personal data by intellectual complexes operating without the participation of legal entities or

individuals; the need to create a multilevel and multi-object system of personal data protection and regulation of cross-border flows of personal data in the context of Ukraine's European integration.

Regarding the latter, it is necessary to implement EU legal standards on personal data protection defined by EU legislation (Data Protection Package), in particular, Regulation (EU) 2016/679 of 27.04.2016, Directive (EU) 2016/680 of 27.04. 2016 of the European Parliament and the Council, Directive (EU) 2016/681 of 27.04.2016 19 of the European Parliament and the Council and making the necessary changes to the legislation of Ukraine. It should be noted that the norms of these EU legal acts should be applied from May 2018 not only in the EU member states, but also in the countries that cooperate with them.

The introduction of the Internet environment in all spheres of human life can potentially change many surrounding objects, lead to global economic, political and universal transformations. The introduction of the Internet of Things in Ukraine in the relevant types of economic activity will significantly reduce the lag in economic development from the advanced industrialized countries of the world.

References:

1. Baranov O.A. (2016) «*Internet rechei*» yak pravovyi termin ["Internet of Things" as a legal term]. *Yurydychna Ukraina* [Legal Ukraine]. 2016. № 5-6. P. 96–103. (In Ukrainian)
2. Mohylnyi S. B. (2016) *Tekhnologii «Internetu rechei» - pidhotovka fakhivtsiv aktualno v chasi. Zbirnyk materialiv MNK* [Technologies of the Internet of Things - training of specialists is relevant in time. Collection of MNC materials. 2016]. 2016. (In Ukrainian)
3. Baranov O.A., Bryzhko V.M. (2016) *Zakhyst personalnykh danykh v sferi Internet rechei* [Protection of personal data in the field of Internet of Things] *Informatsiia i pravo* [Information and Law]. 2016. № 2(17). P. 85-91. (In Ukrainian)
4. Heseleva N.V., Holovach M.S. (2016) *Internet rechei yak skladova chetvertoi promyslovoi revoliutsii. Efektyvna ekonomika. 2016* [The Internet of Things as part of the fourth industrial revolution. Efficient economy. 2016]. URL: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=5315> (In Ukrainian)
5. Evans D. (2011) *The Internet of Things. How The next Evolution of the Internet Is Changing Everything.* CISCO white paper. 2011. P. 11 URL: http://www.cisco.com/web/about/ac79/docs/innov/IoT_IBSG_0411FINAL.pdf
6. Advancing the Internet of Things in Europe Accompanying the document 19.4.2016 SWD (2016) 110 final. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52016SC0110>
7. Kovalenko L.P. (2012) *Teoretychni problemy rozvytku informatsiinoho prava Ukrainy: monohrafiia* [Theoretical problems of development of information law of Ukraine: monograph]. Kharkiv: *Pravo* [Law], 2012. 248 p. (In Ukrainian)
8. Kormych B.A. (2003) *Orhanizatsiino-pravovi zasady polityky informatsiinoi bezpeky Ukrainy: monohrafiia* [Organizational and legal principles of information security policy of Ukraine: monograph]. Odesa: Yuryd. l-ra, 2003. 472 p. (In Ukrainian)
9. J. Arquilla, D. Ronfeldt. *The Advent Of Netwar.* URL: https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR789.html.
10. Rolf H. Weber, Romana Weber. *Governance of the Internet of Things. Legal Perspectives.* Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2010. 135 p.
11. Bondarev O. Lectures. What is the Internet of Things and why do you need it? URL: <http://nv.ua/ukr/science/lectures/lektoriishcho-take-internet-rechej-i-navishcho-vin-potriben-1326653.html>
12. Haller, S. *The Things in the Internet of Things.* Poster paper presented at Internet of Things Conference. Tokyo, Japan. 2010. URL: <http://www.iiot2010.org.4/>.
13. Rose K., Eldridge S., Chapin L. *The Internet of Things: An Overview. Understanding the Issues and Challenges of a More Connected World.* The Internet Society (ISOC), October 2015. 50 P. URL: <https://www.internetsociety.org/sites/default/files/ISOC-IoT-Overview2015>.
14. Roman Alex F. Lusto, "Modified Key Derivation Function for Enhanced Security of Speck in Resource-Constrained Internet of Things", *International Journal of Computer Network and Information Security(IJCNIS)*, Vol.13, No.4, pp.14-25, 2021. DOI: 10.5815/ijcnis.2021.04.02
15. Mohamed M. Samy, Wagdy R. Anis., Ahmed A. Abdel-Hafez, Haitham D. Eldemerdash, "An Optimized Protocol of M2M Authentication for Internet of Things (IoT)", *International Journal of Computer Network and Information Security(IJCNIS)*, Vol.13, No.2, pp.29-38, 2021. DOI: 10.5815/ijcnis.2021.02.03
16. Nurwijayanti. KN, Rhekaz Eka Adhytyas, " Garbage Bin Monitoring System Based on the Internet of Things at University Dirgantara Marsekal Suryadarma", *International Journal of Education and Management Engineering (IJEME)*, Vol.11, No.2, pp. 1-12, 2021. DOI: 10.5815/ijeme.2021.02.01

17. Asifa Nazir, Sahil Sholla, Adil Bashir, " An Ontology based Approach for Context-Aware Security in the Internet of Things (IoT)", International Journal of Wireless and Microwave Technologies(IJWMT), Vol.11, No.1, pp. 28-46, 2021.DOI: 10.5815/ijwmt.2021.01.04

18. Nalinsak Gnotthivongsa, Huangdongjun, Khamla Non Alinsavath, " Real-time Corresponding and Safety System to Monitor Home Appliances based on the Internet of Things Technology", International Journal of Modern Education and Computer Science(IJMECS), Vol.12, No.2, pp. 1-9, 2020.DOI: 10.5815/ijmecs.2020.02.01

19. The Societal Impact of the Internet of Things. A report of a workshop on the Internet of Things organized by BCS – The Chartered Institute for IT, on Thursday 14 February 2013. The Chairs were Jeremy Crump (BCS) and Ian Brown (Oxford Internet Institute, University of Oxford). URL: <https://www.bcs.org/upload/pdf/societal-impact-report-feb13.pdf>

20. Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data Amendment to Convention ETS No. 108 allowing the European Communities to accede. Strasbourg, 28.1.1981. (Article 5 – Quality of data). URL: <http://www.convention.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/108.htm>

21. On the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation): Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the council of 27 April 2016. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN>

Интернет вещей и его значение на стадии досудебного расследования уголовных правонарушений

Заец Александр, e-mail: zaec_1985@meta.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4426-5241>
Одесский государственный университет внутренних дел, г. Одесса, Украина

Аннотация. Данная статья знакомит с активным распространением и развитием новых общественных отношений, связанных с Интернетом вещей. Концепция Интернета вещей (IoT) рассматривается как растущая сеть объектов, от промышленных устройств до потребительских товаров и услуг, которые могут обмениваться информацией и выполнять свои задачи во время работы, отдыха или занятий спортом. К основным проблемам Интернета вещей относятся информационная безопасность и защита персональных данных. Технологии Интернета вещей значительно повышают риски нарушения конфиденциальности персональных данных в связи с тем, что предполагают накопление, оборот и использование большого, территориально и технологически распределенного объема информации (данных) о конкретном лице. Это вызывает вполне естественные вопросы о надежности хранения таких данных и обеспечении их защиты от несанкционированного использования. В статье также рассматривается необходимость внедрения правовых стандартов ЕС по защите персональных данных, определенных законодательством ЕС (Пакет защиты данных), в частности, Регламентом (ЕС) 2016/679 от 27.04.2016, Директивой (ЕС) 2016/680 от 27.04. 2016 Европейского парламента и Совета, Директива (ЕС) 2016/681 от 27.04.2016 19 Европейского парламента и Совета и внесение необходимых изменений в законодательство Украины. Следует отметить, что нормы данных правовых актов ЕС должны применяться с мая 2018 года не только в государствах-членах ЕС, но и в странах, которые с ними сотрудничают.

Ключевые слова: интернет вещей, умный дом, система управления, облачные вычисления, безопасность, конфиденциальность, шифрование.

Centre for European Reforms Studies a.s.b.l.
(Grand Duchy of Luxembourg)

European Reforms Bulletin

scientific peer-reviewed journal

2021
No. 4

Passed for printing 28.12.2021. Appearance 30.12.2021.
Typeface Times New Roman. Circulation 100 copies.

Design, computer page positioning, layout: **Centre for European Reforms Studies, a.s.b.l. Grand Duchy of Luxembourg**
All the articles are published in author's edition. Publishing institution: **Centre for European Reforms Studies, a.s.b.l. Grand Duchy of Luxembourg** (Registre de commerce et des sociétés, Luxembourg, F 10.340, siège social: L-1541 Luxembourg, 36, boulevard de la Fraternité),
+352661261668, email: bulletin@email.lu, <http://cers.eu.pn/bulletin.html>